

Laakson sairaala-alueen ympäristöhistoriaselvitys

29.5 .2018

LOCI MAISEMA-ARKKITEHDIT OY

TAEGEN ARKKITEHDIT OY

Tilaja	Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön toimialan Tilapalvelut
Teksti	LOCI maisema-arkkitehdit Oy, Pia Kuusiniemi ja Kaisa Solin sekä Taegen arkkitehdit Oy, Jonna ja Kia Taegen
Kuvat	LOCI maisema-arkkitehdit Oy ja Taegen arkkitehdit Oy (ellei toisin mainita)
Taitto	LOCI maisema-arkkitehdit Oy ja Taegen arkkitehdit Oy

LAAKSON SAIRAALA-ALUEEN
YMPÄRISTÖHISTORIASELVITYS

29.5.2018

LOCI maisema-arkkitehdit Oy
Taegen Arkkitehdit Oy

ESIPUHE

Tämä selvitys on tehty Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön toimialan Tilapalveluiden toimeksiannosta. Selvityksen ovat laatineet yhteistyössä LOCI maisema-arkkitehdit Oy / Pia Kuusiniemi ja Kaisa Solin ja Taegen arkkitehdit Oy / Jonna ja Kia Taegen avustajinaan Eveliina Kunnaton ja Lumi Rinne.

Ohjausryhmässä ovat toimineet Helsingin kaupunkiympäristön toimialalta Kirsti Rantanen, Maija Lounamaa, Anu Lamminpää, Jouni Heinänen, Sakari Mentu, Aino Leskinen ja Erja Erra sekä Helsingin kaupunginmuseosta Anne Salminen.

Laakson sairaala-alueella toimii tällä hetkellä Laakson terveysasema sekä sairaala, jossa on mm. vuodeosasto, päiväsairaala, fysioterapiayksikkö, kuntoutuksen (geriatrian ja neurologian) sekä sisätautien poliklinikat, endoskopiayksikkö, kotisairaala ja apuvälinekeskus. Sairaalassa toimii myös Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) röntgenosasto ja laboratorio. Alueella on neljä asuin kerrostaloa, päiväkotia ja 2000-luvulla rakennettu kuntoutuskeskus, jossa toimivat Invalidiliiton Kuntoutus Oy:n Validia Kuntoutus Helsinki ja HUSin fysiatrian poliklinikka.

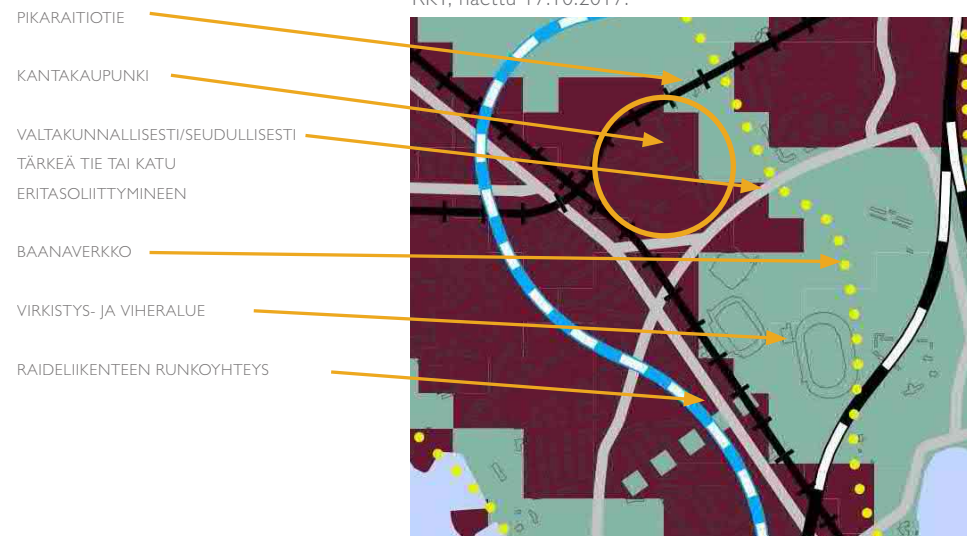
Sairaalatontin pinta-ala on 9,42 hehtaaria ja aluetta rajaavan betonimuurin sisäpuolelle jäävän asuin kerrostalojen tontin pinta-ala on 0,68 hehtaaria. Laakson sairaala alueen läheisyydessä on useita RKY-alueita, jotka on esitelty viereisessä kartassa. Helsingin uudessa yleiskaavassa Laakson sairaala-alue sijoittuu kantakaupunkiin ja sen pohjoispuolelta on linjattu kulkemaan uusi pikaraitiotie. Laakson ratsastuskentän

ja Keskuspuiston alueet on merkitty virkistys- ja viheralueiksi, joiden läpi kulkee pyöräilyn baanaverkko.

Sairaala-alueen tulevaisuuden käyttöä on tutkittu muun muassa alueesta laaditussa tarveselvityksessä, ja tontin asemakaavaa ollaan päivittämässä. Tämän työn tarkoituksena on palvella asemakaavatyötä ja tontin jatkosuunnittelua.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt kohdealueen läheisyydessä on merkitty kuvaan oranssilla. RKY, haettu 17.10.2017.

Helsingin uusi yleiskaava 6.10.2015 (muutettu 14.6.2016, hyväksytty 26.10.2016). KSV, haettu 17.10.2017. Kuvaoitteen päälle on merkitty alueiden ja merkintöjen selitteet. Laakson sairaala-alueen sijainti on ympyröity.

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	4	LAAKSON SAIRAALAN JA SEN PUUTARHAN RAKENTUMINEN	52
SISÄLLYSLUETTELO	5	Asemakaavat	52
JOHDANTO	7	Sairaalatontin käytön kehitys	60
Työn tarkoitus	7	Puutarhasuunnitelmat ja toteutunut sairaalan puutarha	64
Ympäristöhistoriaselvitystyö	8	Sairaalan ja sen puutarhan valmistuminen vuonna 1929 ja 1931	72
Laakson sairaalan historiallinen ympäristökokonaisuus	9	Sairaalan 1950–60-luvun laajennustyöt	74
Sairaalaympäristöjen kehityksestä	9	Lisärakentamista sairaalatontilla 1980- ja 2000-luvulla	76
Paviljonkisairaaloista keskussairaaloihin	10	Aidat ja muurit	78
Tuberkuloosiparantolat	11	Sairaalan puutarhan säilyneet osat ja elementit	84
Tuberkuloosisairaalat Suomessa	12	ALUEEN ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET	90
Sairaalaympäristöt Suomessa	16	Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat piirteet	90
Laakson sairaalan asema muiden Helsingin sairaala-alueiden joukossa	17	Maisema- ja kaupunkikuvallisesti arvokkaat ominaispiirteet	91
Elämää tuberkuloosisairaalassa	18	ALUEEN MUUTOKSENSIETOKYKY	92
SAIRAALA LAAKSON REUNALLA	20	PUUTARHAN KUNNOSTAMISEN TAVOITTEET JA KEHITTÄMISPERIAATTEET	95
Keskuspuistokysymys, Aurora ja keskussairaala	24	LÄHTEET	96
Keuhkotautisairaalakysymys	25	LÄHDEVIITTEET	96
Ympäriällä kehittyvä kaupunki	30	LIITTEET	98
1900 Uuden vuosisadan alku	32	Liite 1. Vuosien 1931 ja 1947 kasvilistat ja niiden tulkinnat	98
1918 Itsenäinen Suomi	33	Liite 2. Bertel Jungin teksti	100
1929 Helsingin tuberkuloosisairaala valmistuu	34	Liite 3. Sairaala-alueen muurit ja aidat	105
1940 Helsinki valmistautuu olympialaisiin	35		
1966 Helsingin jäähalli valmistuu	36		
- 2017 Rakentaminen muuttaa maisemaa	37		
Sairaala kaupunkikuvassa	48		

Ilmakuva Laakson sairaala-alueesta vuodelta 2016. Helsingin seudun karttapalvelu, haettu 17.3.2017.

JOHDANTO

Työn tarkoitus

Tämän työn tavoitteena on ollut selvittää Laakson sairaalan vaiheita ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta. Ympäristöhistoriallinen näkökulma, rakennushistoriallisen rinnalla, on erityisen tärkeä nimenomaan sairaaloiden kannalta. 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Helsingissä sairaalaympäristöt syntyivät ajan yleisen ihmisystävällisen ajattelun ja aikansa hygieniakäsitysten tuotteina, kuten aikalaiskirjoituksista voidaan todeta. Kaupungin reuna-alueet tarjosivat vihreät puitteet, joita pidettiin terveellisinä. Rakentamalla sairaalat ja köyhäntalot kaupungin reuna-alueille – sen sosiaaliseen marginaaliin – epäkohdat siirrettiin tilallisesti syrjään. Myöhemmin kaupungin kasvu on tuonut vihreät sairaalat osaksi urbaania kaupunkia ja kaupunkimaisemaa. Tästä juontuu niiden erityinen rakennus- ja ympäristöhistoriallinen arvo yhteisessä kaupunkimiljöössä. Sairaala-alueet ovat osa kaupunkiympäristön historiaa ja sen kehitystä. Ne ovat myös usein muodostaneet kaupunkirakenteeseen vehreitä keitaita ja eristäytyneitä saaria ja vaikuttaneet ympäröivän kaupungin rakentumiseen.

Tässä työssä selvitetään Laakson sairaala-alueen rakentumisen vaiheita ja nykytilaa ja kartoitetaan alueen ympäristöhistoriallista arvoa osana Helsingin sairaanhoidon ympäristöjä. Lisäksi selvityksen pohjalta annetaan suojelusuosituksia sairaala-alueen jatkokehitystä ajatellen. Kehittämiseen ja tavoitteisiin liittyvät periaatteet on määritelty ympäristöhistoriaselvitystyön

Ortoilmakuvassa näkyvät Helsingin länsireunalle sijoittuvat sairaalat. Sairaalat sijaitsivat pääsääntöisesti tiiviin kaupunkirakenteen reunalla tai sen ulkopuolella rantapuistovyöhykkeellä.

1. Lapinlahden sairaala-alue (1841)
2. Kivelän sairaala-alue (1873)
3. Marian sairaala-alue (1886)
4. Auroran sairaala (1914)
5. Meilahden sairaala-alue (1917-)
6. Laakson sairaala (1929)
7. Töölön sairaala (1932)
8. Lastenlinna (1948)
9. Iho- ja allergiasairaala (1962)

Kaavio, LOCI maisema-arkkitehdit Oy.
Ortokuva 2014, Maanmittauslaitos,
AVAA Paituli paikkatietopalvelu,
haettu 18.05.2018.

pohjalta, joten ne on laadittu ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta. Kulttuuriympäristöä käsitellään selvityksessä prosessina: Mitä muutoksia alue kestää ja missä kohdin? Entä mitä pyritään säilyttämään tai palauttamaan?

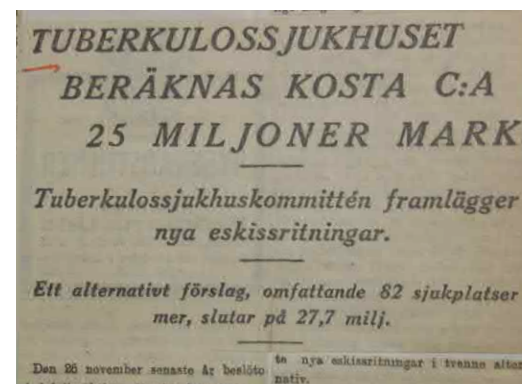
Ympäristöhistoriaselvitystyö

Laakson sairaala-alueen vaiheita on selvitetty tutustumalla eri arkistojen aineistoihin ja kirjallisuuteen. Lähtöaineistoa on ollut saatavilla rajallisesti eikä esimerkiksi sairaala-alueen puutarhasuunnitelman tekijää ole voitu varmistaa. Kerätystä aineistosta on kuitenkin saatu koostettua alueen selkeimmin hahmottuvat vaiheet ja muutokset kronologisesti. Tärkeät aluetta koskevat päätökset on käyty läpi Helsingin kaupungin kunnalliskertomusten avulla ja tietoja on täydennetty valokuvista, ilmakuvista sekä lehdistä ja lehtiartikkeleista saaduilla tiedoilla. Näin on voitu hahmottaa ympäristön kehityksen pääpiirteet. Käytettyjen aineistojen ja arkistojen lista on kirjoitettu työn loppuun ja tekstissä on viitattu käytettyihin lähteisiin. Selvityksessä käytettyjen kuvien kuvateksteissä on mainittu kuvan lähde.

Selvitystyö on tehty LOCI maisema-arkkitehdit Oy:n ja Taegen arkkitehdit Oy:n yhteistyönä. Taegen arkkitehdit Oy on aiemmin toteuttanut vuonna 2015 valmistuneen Laakson sairaalan rakennushistoriaselvityksen yhdessä Arkkitehtitoimisto Freese Oy:n kanssa. Rakennushistoriaselvityksessä havaittuja asioita on käytetty tämän työn lähtöaineistona, mutta päällekkäisyyksiä rakennushistoriaselvityksen kanssa on pyritty välttämään. Työ noudattaa pääpiirteittäin samaa ulko- asua kuin rakennushistoriaselvitys.

Aiemmin, vuonna 2010, Sito Oy on laatinut Laakson sairaalan piha-alueen ympäristöhistoriasta suppean selvityksen.

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy laati tämän selvityksen kanssa samanaikaisesti Eläintarhan luoteisosasta ympäristöhistoriallisen selvityksen, jonka kohderajaus on rinnakkainen tämän selvityksen aluerajauksen kanssa.

Laakson sairaalan historiallinen ympäristökokonaisuus

Laakson sairaala-alue edustaa kokonaisuutena muiden helsinkiläissairaaloiden rinnalla aikansa filantroopista ajattelua, johon sairaalasuunnittelun kehittyessä liittyi kansainvälisestikin tärkeä muoto – paviljonkisairaalat. Niiden suunnittelussa korostettiin ympäristön merkitystä osana hoitoa ja paranemista. Laakson sairaala-alue edustaa kokonaisuutena maamme vanhinta kunnallista tuberkuloosisairaala, joka on kaikilta osiltaan hyvin tietoisien ja huolellisten suunnittelun tulosta: valo, puhdas ilma, lämpö sekä luonnonkauniit näkyvät olivat keskeisiä sairaalan suunnittelua ohjaavia tavoitteita aina laitoksen sijoittamisesta potilashuoneiden sijoitteluun ja potilaiden ulkoiluun.

Sairaalaympäristön suunnitteli aikansa johtava tuberkuloosisairaaloitten suunnittelija Eino Forsman. Puutarhan suunnittelijasta ei ole löytynyt varmaa tietoa, mutta Helsingin kaupunginpuutarhurina toimi tuolloin Johan Emil Aranko (aiemmin Blomqvist), ja on todennäköistä, että hän olisi vastannut istutusten suunnittelusta. Suunnitelma (allekirjoittamaton ja päiväämätön) on kallioiseen maastoon sovitettu aksiaalinen muotopuutarha, jonka tärkeimpiä sommittelementtejä ovat rakennusten keskeltä sisäänkäyntiportista alkava puurivien rajaama keskiakseli, joka päättyy sommitelma-aiheeseen, suihkulähteeseen tai veistokseen ja exedraan. Reitti laskeutuu etelärinteen luonnonalueelle, jonne on sommiteltu lehtimajoja. Suunnitelman pääelementtejä ovat symmetria, nurmipinnat, käytävät, lehtimajat sekä luonnonkallio ja

säilytetyt männyt. Suunnitelma on myös toiminnallisessa mielessä ansiokas, sillä se sisältää tuberkuloosin hoitoon sopivia toimintoja kuten krokettikenttiä, lehtimajoja istuskeluun sekä pitkiä käytäviä kuljeskeluun. Suunnitelma toteutettiin vain osittain. Arkkitehti Forsmanin laatimassa sairaalan asemapiirroksessa vuodelta 1925 näkyy jo keskiakseli, puukujineen ja on ilmeistä, että sommitelma on osa arkkitehtonista kokonaisuutta. Puutarhan muita elementtejä ei vielä näy suunnitelmassa.

Sairaalan puutarhan puutarhataiteellinen kukoistuskauti ajoittuu 1920–40-luvulle. Sen kukoistuksen hiipuminen noudattelee maamme sairaalaympäristöjen yleistä kehitystä, joka kulki kohti toiminnallista ympäristönäkökulmaa mutta varmasti myös tuberkuloosin hoidon kehittymistä. Ensimmäiset tuberkuloosibakteeriin tehoavat lääkkeet kehitettiin 1940-luvulla, minkä jälkeen helioterapia (valohoito) menetti asemansa tuberkuloosin hoitomuotona. Tämä varmasti myös osaltaan vaikutti hitaasti sairaalan ulkotilojen asemaan. 1950-luvun keskussairaala-ajattelu toi myös alueelle täydennysrakentamista ajoväyliseen 1960-luvulta alkaen, ja lopullisesti puutarhakokonaisuus hajosi 1980-luvun uuden terveysaseman rakentamisen myötä, kun pihat täyttyivät autoista. Täydennysrakentamisen seurauksena sairaala-alueen ulkotilat ovat jääneet alennustilaan ja toiminnallinen ympäristösuhde on jyrännyt esteettiset arvot. Ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta katsottuna alue on tällä hetkellä – monien muiden 1900-luvun alun upeiden sairaalaympäristöjen tapaan – alennustilassa.

Sairaalaympäristöjen kehityksestä

Tässä luvussa esitellään sairaalaympäristöjen ja tuberkuloosisairaaloitten kehitystä yleisesti ja käydään läpi Laakson sairaala alueen suunnitteluun vaikuttaneita suomalaisia ja kansainvälisiä esimerkkejä sekä tuberkuloosisairaaloitten kehitystä Suomessa ja tarkastellaan Laakson sairaalan puutarhaa osana maamme sairaalaympäristöjä.

Luonnon parantava vaikutus on tiedostettu jo vuosituhansien ajan. Ihmiset sijoittivat antiikin aikana kasvillisuutta rakennusten läheisyyteen esimerkiksi antamaan varjoa ja koristamaan ympäristöä temppeleiden ympärillä. Samoin monet keskiajan luostarit ja niiden yhteydessä sijainneet sairaalat sekä kirkot saivat puutarhansa käytännön syistä: tarvittiin hyötykasveja lääkeyrtitarhoja. Puutarhoja epäilemättä käytettiin myös oleskeluun.

1560-luvulla Zürichin kaupunginlääkäreiden tiedetään tohtori Konrad Gessnerin johdolla ehdottaneen kaupunginvaltuustolle, että kaupunkilaisia ilahduttamaan perustettaisiin puisto, jossa oleskelu tarjoaisi sairaille virkistystä. He myös painottivat, että puiston tulisi olla suljettu, tuulelta suojattu ja turvallinen. Lisäksi muurien tuli heijastaa auringonvaloa, jotta puisto olisi riittävän valoisa ja lämmin. Zürichin tapaus lienee kuitenkin ollut vielä 1500-luvulla harvinainen.

Vasta 1700-luvulla päivänvaloa, raitista ilmaa ja kasvillisuutta alettiin yleisemmin pitää tärkeinä sairanhoidossa. Erityisesti Englannissa ja Ranskassa alkoi saada jalansijaa ajatus, jonka mukaan myös itse sairaalarakennus voi vaikuttaa positiivisesti potilaiden

paranemiseen.¹ 1700-luvun lopun johtavat lääketieteelliset teoriat korostivat sairaalaympäristön merkitystä. Vallitsevan käsityksen mukaan infektiosairaudet levisivät orgaanisen lian synnyttämässä kaasussa. Nämä lääketieteelliset teoriat pysyivät vallalla lähes sata vuotta.²

Saksalainen Christian C. L. Hirschfeld antaa ohjeita sairaalan ympäristön suunnittelulle 1799–1782 ilmestyneen viisiosaisen kirjansa *Theorie der Gartenkunst* viimeisessä osassa seuraavasti:

Sairaat on sijoitettava sopivan etäisyyden päähän kaupungista ja muista vilkkaista paikoista terveelliselle, miellyttävälle paikalle (...) Sairaalan puutarhan on sijaittava välittömästi rakennuksen vieressä. Jo mahdollisuus katsella ikkunasta puutarhan kukkaloistoa ja herttaisuutta nostaa sairaan elämänhalua (...) Puutarhan on tarjottava heikoille helppoa kävelyä, oleskelua auringon lämmössä, virvoitusta raikkaassa ilmassa ja kasvien miellyttävää tuoksua.³

Paviljonkisairaaloista keskussairaaloihin

Erityisesti miasma-teoria (lat. miasma = saastuttaa) johti 1800-luvun puolivälissä uuden sairaalatyyppin, paviljonkisairaalan, syntyyn. Esikuvana paviljonkisairaaloille oli vuonna 1853 valmistunut Hôpital Lariboisière Pariisissa. Ratkaisun tunnetuimpia puolestapuhujia oli 1850-luvun Englannissa uudenaikaisen sairaanhoidon kehittäjä sairaanhoitaja Florence Nightingale. Paviljonkityyppisessä sairaalassa matalat rakennusmassat on jaettu toisistaan erillisiin yksiköihin siipirakennuksiksi, jotka yhdyskäytävänä toimiva täydennysosa yhdistää toisiinsa. Ratkaisulla ehkäistiin tautien leviämistä ja maksimoitiin potilashuoneiden valoisuus ja tuuletusmahdollisuus suurissakin sairaaloissa. Sairaalat ja parantolat myös sijoitettiin harkiten luonnonkauniisiin paikkoihin puistomaiseen ympäristöön, sillä rakennusten tuli sijaita korkealla, kuivassa paikassa ja erillään muusta rakentamisesta.

1800-luvun puolivälistä alkaneet tieteen edistysaskeleet heijastuivat suoraan sairaanhoitoon ja sairaaloihin. Lääketieteessä uutta aikaa edustivat kirurgian, yleisanestesian ja leikkauseptiikan hoitotulosten paraneminen. Luonnontieteellisten keksintöjen myötä tutkimus- ja hoitomenetelmät kehittyivät (esimerkiksi röntgenlaitteet otettiin käyttöön), mikä toi uusia vaatimuksia myös sairaala-arkkitehtuuriin. Myös rakennusteknologian alalla tehtiin uusia innovaatioita; erityisesti rautabetonirakenteiden, hissien ja koneellisen

ilmastoinnin käyttöönotto yhdistettynä hoitotieteen menetelmien kehitykseen loi paineita lisätä sairaalarakennuksien tehokkuutta.

1900-luvun alkupuolella sairaalarakentamisessa siirryttiin vähitellen uuteen vaiheeseen. Aluksi rakennettiin käytännöllisiä keskikäytävällisiä potilasosastoja aiempien sivukäytäväratkaisujen sijaan. Nopeasti siirryttiin amerikkalaisten esimerkkien mukaiseen rakentamiseen, pohjaratkaisultaan keskitetyt vertikaaliset sairaalarakennukset todettiin rakennus- ja käyttökustannuksiltaan huomattavasti edullisemmiksi kuin laajoja alueita vaativa paviljonkijärjestelmä. Sairaalat muuttuivat funktionaalisista ja hygieenisistä lähtökohdista toteutetuiksi komplekseiksi, joissa pyrittiin yhdistämään talous-, hallinto-, hoito- ja toimenpideoasastot samaan kokonaisuuteen.

Yleinen kehitys johti 1900-luvun puolen välin jälkeen Keski-Euroopassa, ja myös Suomessa, yhä suurempien yleissairaaloiden rakentamiseen. Sairaalarakennukset symboloivat edistystä ja korkeaa teknologiaa ympäristön laadun jäädessä toissijaiseksi. Sairaalan ulkotilat rinnastettiin julkisten rakennusten ulkotiloihin ja huomiota kiinnitettiin lähinnä sisäntulopihaan. Tässä kehityksessä sairaalaympäristöt jäivät vähemmälle huomiolle ja korkeiden ”potilastornien” myötä yhteys ympäröivään luontoon katkesi. Kehitykseen vaikutti myös osaltaan auton käytön yleistyminen ja sairaalassaoloajan lyhentäminen.

Tuberkuloosiparantolat

Englannissa varhaisten keuhkotautisairaaloiden tavoitteena oli sairaiden eristäminen, sillä heitä pidettiin tartuntavaarallisina. 1800-luvulla Englannin ja Ranskan rannikkoseuduille alettiin perustaa toipilaskoteja, joita voidaan pitää esikuvana keuhkotautiparantoloille. Ensimmäinen keuhkotautiparantola oli saksalaisen lääkäri Hermann Brehmerin rakennuttama, ja se aloitti toimintansa vuonna 1854 Saksan Sleesiassa.⁴

Tuberkuloosibakteeri, *Mycobacterium tuberculosis*⁵, löydettiin vuonna 1882, minkä seurauksena alettiin perustaa lukuisia uusia parantoloita, osin sairaiden hoidon vuoksi, osin tartuntavaarallisten potilaiden eristämiseksi. Parantolat sijoitettiin yleensä kuivalle kangasmaalle, jossa ilma oli puhdasta ja kuivaa, sillä kostean maaperän uskottiin vaikuttavan tämänkin sairauden syntyyn ja kehitykseen. Lisäksi sijainnin tuli olla tuulilta suojattu ja sumuton. Auringonvalon merkitys toipumista edistävänä tekijänä huomioitiin suunnitelmalla rakennukset ja potilashuoneet luonnonvalon kannalta optimaalisesti.⁶

Tuberkuloosin hoitoon kuului niin sanottu helio-terapia (eli auringonotto), jonka tiedettiin auttavan nimenomaan D-vitamiinin kautta elimistön kykyyn tuhota tuberkuloosibakteereita. Parantoloiden tyypilliseksi arkkitehtoniseksi elementiksi kehittyivätkin laajat makuuhallit ja lepoparvekkeet. Parantoloita sijoitettiin yleensä vuoristoisille seuduille, joilla aurinkoa sai paljon. Islantilais-syntyinen Niels Ryberg Finsen sai vuonna 1903 Nobelin palkinnon osoitettuaan, että UV-valo tehoi ihotuberkuloosiin (*lupus vulgaris*).

Toisen maailmansodan jälkeen kehitettiin ensimmäiset tuberkuloosibakteeriin tehoavat lääkkeet. Tehostettujen hoitojen ansioista keuhkotuberkuloosia sairastavien parantolahoidon kesto alkoi lyhentyä 1960-luvulla, ja saman vuosikymmenen puolessavälissä se kesti keskimäärin enää viidestä kuuteen kuu-kautta. Parantumaton tuberkuloosia sairastavia ja tautia levittäviä potilaita ei juurikaan enää ollut ja uusien tuberkuloositapausten määrä oli laskenut selvästi. Monia tuberkuloosiparantoloita suljettiin ja muutettiin toiseen käyttötarkoitukseen.⁷

SUOMALAISIA JA KANSAINVÄLISIÄ VAIKUTTEITA

- Sairaalat sijoitettiin usein kaupunkien ulkopuolelle tartuntavaaran vuoksi.
- 1800-luvulta lähtien korostettiin sairaanhoidossa valon ja puhtaan ilman merkitystä, minkä seurauksena syntyivät paviljonkisairaalat.
- Lääketieteessä tapahtuvat muutokset vaikuttivat myös sairaalaympäristöjen kehitykseen.

Tuberkuloosisairaalat Suomessa

Suomessa ensimmäisiä keuhkotautin hoitoon tarkoitettuja rakennuksia alettiin rakentaa vuodesta 1895 lähtien. Pian tuberkuloosibakteerin löytämisen jälkeen ymmärrettiin, että kyseessä on tartuntatauti, ja alettiin miettiä, miten tarttumisvaaraa vähennetään. Jo vuonna 1893 Suomen Lääkäriseura julkaisi ensimmäisen tuberkuloosin vastustamisohjelman, jonka seurauksena alettiin rakentaa parantoloita. Ensimmäinen keuhkoparantola valmistui vuonna 1896 Hyvinkäälle. Parantolan perusti Hyvinge Sanatorium Ab, yksityisten omistama osakeyhtiö. Parantoloiden perustamista vauhdittivat vuonna 1907 toimintansa aloittaneet ”Tuberkuloosin Vastustamisyhdistys” sekä ”Vähävaraisten Keuhkotautisten Avustamisyhdistys”. Yhdistysten aloittama varojen keruu, valistustoiminta ja toimenpiteet keuhkotautitilanteen selvittämiseksi ja hoitolaistosten aikaansaamiseksi muodostivat perustan tuberkuloosin hoidolle Suomessa.⁸

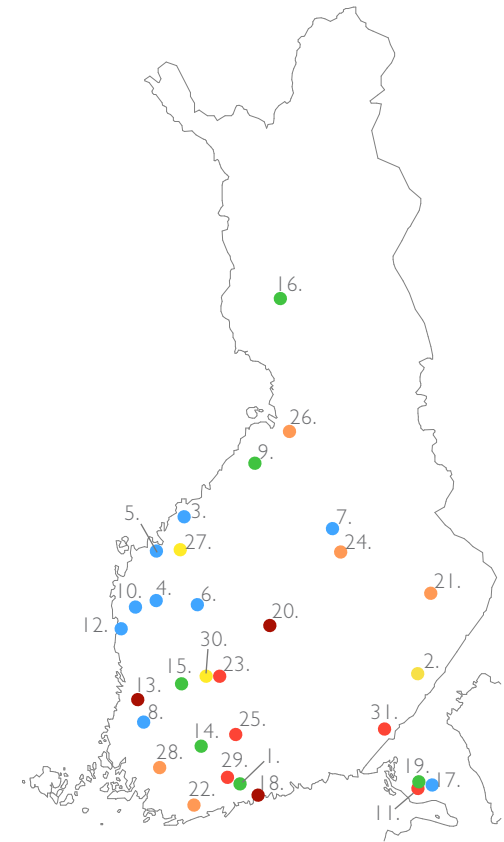
Ennen Suomen itsenäistymistä perustettuja parantoloita oli noin 30, ja ne olivat pitkälti pieniä, yksityisten tai yhdistysten omistamia. 1920-luvulla perustettiin kymmenen uutta parantolaa. 1930-luvun alussa valmistuivat kuntainliittojen omistamat suuret parantolat, joissa hoitopaikkojen määrä vaihteli 155–286 sairaansijan välillä. 1940-luvun alussa hoitopaikkoja oli yhteensä noin 5 000 sairaansijaa.

Parantolat rakennettiin korkeille paikoille, Suomessa yleensä soraharjuille, jossa oli otollinen ilmasto potilaille. Paikan valintaan vaikutti myös

taudin leviämisen pelko, minkä vuoksi parantolat sijoitettiin etäälle asutuskeskuksista. Parantoloiden syrjäinen sijainti haittasi aikanaan varsinkin omaisten vierailuja, ja myöhemmin se on paikoin vaikeuttanut rakennusten ottamista muuhun käyttöön.

Keuhkotautiin sairastui ennen toista maailmansotaa noin 10 000 ihmistä vuodessa, ja vielä vuonna 1960 uusia tuberkuloositapauksia oli 7 066. Korkeimmillaan parantolapaikkojen kokonaismäärä oli vain noin 6 500 sairaansijaa. Hoitoa jouduttiin odottamaan ja toisaalta lähettämään parantumattomasti sairaita arvioituja potilaita kotiin toisten tieltä.⁹

Vuonna 1949 astui voimaan niin sanottu tuberkuloosilaki, joka teki muun muassa calmette-rokotuksen, tuberkuliinikokeet ja keuhkojen pienoisoröntgentarkastukset pakollisiksi. Tuberkuloosilaki määritteli tuberkuloosipiirit lakisäteisiksi. Piirejä, joissa kaikissa oli keskusparantola ja vähintään yksi tuberkuloositilasto, oli enimmillään 21.¹⁰ Vuodesta 1961 lähtien potilaat saivat ilmaiset lääkkeet tuberkuloosin hoitoon. Lääkkeiden ansiosta hoito tehostui ja hoitotulokset paranivat. Tuberkuloosin hoitoa varten rakennetut 6 500 hoitopaikkaa tulivat vähitellen tarpeettomiksi ja vuoteen 1970 mennessä lukuisat suuret kansanparantolat muutettiin alueittaisiksi keuhkosairaaloiksi. Ainoastaan muutamia huoneita säilytettiin tuberkuloosipotilaita varten.¹¹ Tuberkuloosisairaaloiden ja -piirien toiminta lakkautettiin vuonna 1987.¹²

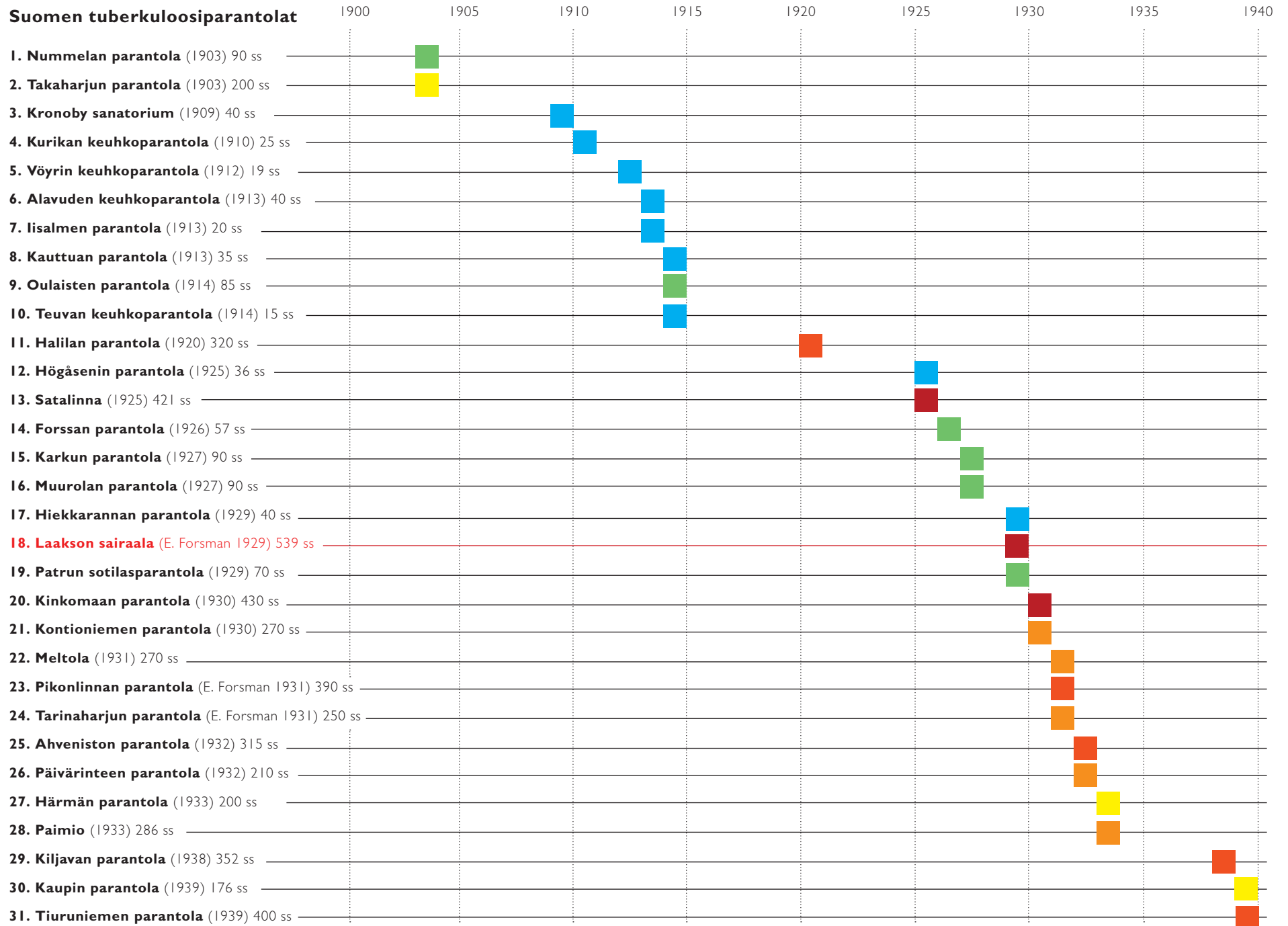
Suomen tuberkuloosisairaalat ja niiden sairaansijat (ss), rakennettu vuosina 1903–1939.

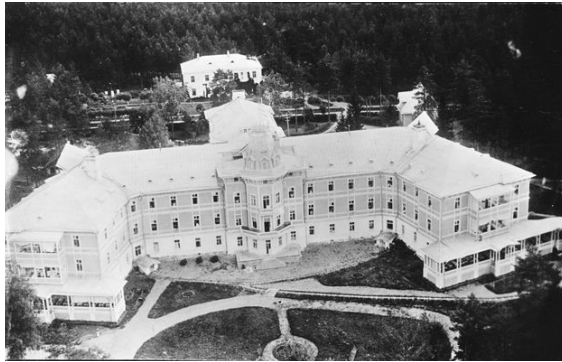

TUBERKULOOSISAIRAALAT SUOMESSA

- Tuberkuloosiin kuoli Suomessa 1900-luvun alussa noin 10.000 ihmistä vuodessa.
- Laakson tuberkuloosisairaala oli maamme suurimpia tuberkuloosisairaaloita.

Suomen tuberkuloosiparantolat

Halilan parantola, valmistunut vuonna 1920. (MV)

Kinkomaa (J. ja T. Paatela), valmistunut vuonna 1930.
(Pesonen, 1964)

Paimion parantola (A. Aalto), valmistunut vuonna 1933.
(Alvar Aalto -museo)

Satalinna (O. Tarjanne), valmistunut vuonna 1925. (MV)

Pikonlinna (E. Forsman), valmistunut vuonna 1931.
(Pesonen, 1964)

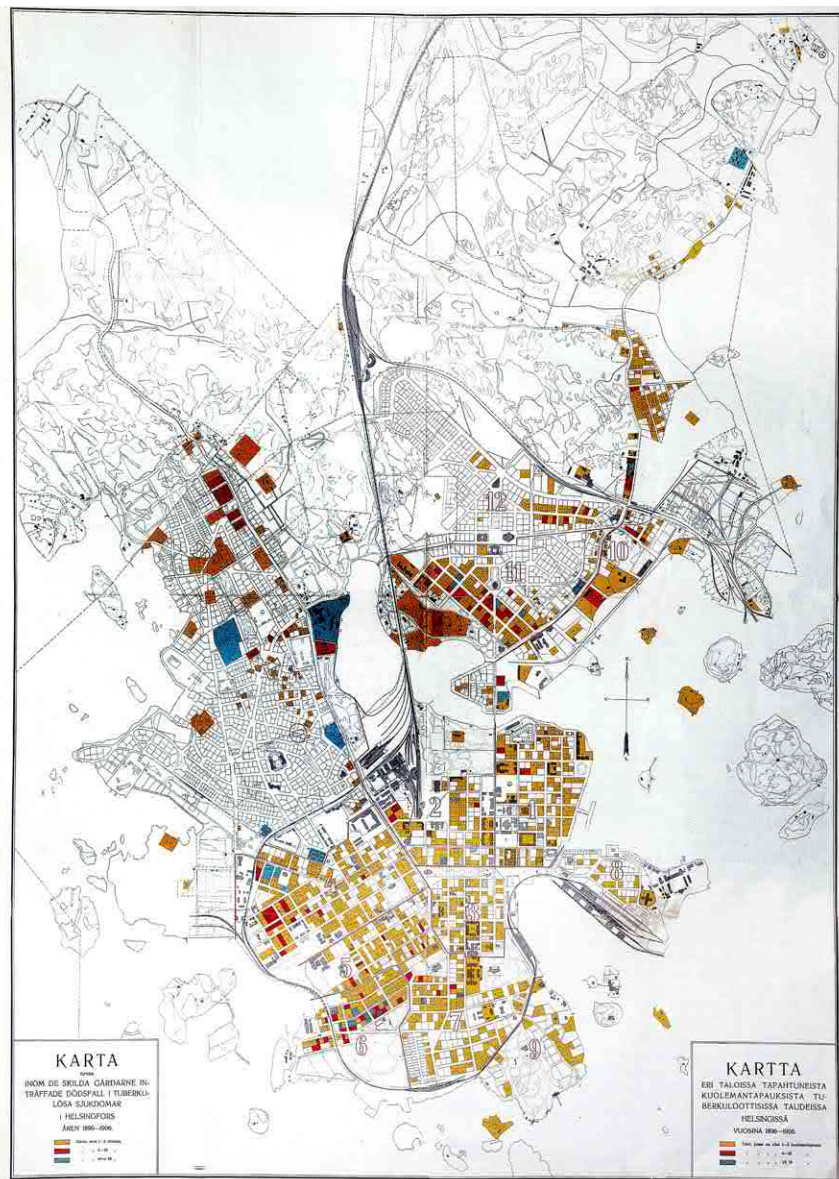
Kaupin parantola (B. Strömmer), valmistunut vuonna 1939.
(Pesonen, 1964)

Laakson tuberkuloosisairaala (E. Forsman), valmistunut vuonna 1929. (Pesonen, 1964)

Ahveniston parantola (J. Paatela), valmistunut vuonna 1932.
(Pesonen, 1964)

Helsinki vuonna 1908. Panoraama Kansallismuseon tornista etelään. (HKM)

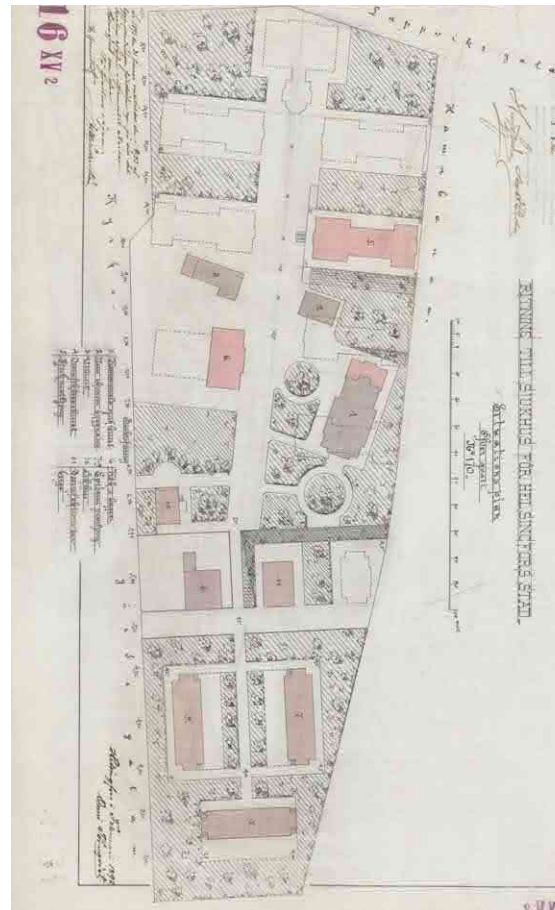
Läntinen Viertotie. Huvila-alue Laakson kohdalla 1924 (Mannerheimintie 51-63). Entinen kanala, josta asuntopulan aikana oli tehty asunto. (HKM)

Tuberkuloosiin kuolleiden määrä helsinkiläisissä taloissa vuosina 1896–1906. Keltaisella 1–5 kuolemantapausta, punaisella 6–10 ja sinisellä yli 10 kuolemantapausta. (Historiallinen kaupunkikartasto, s. 38.)

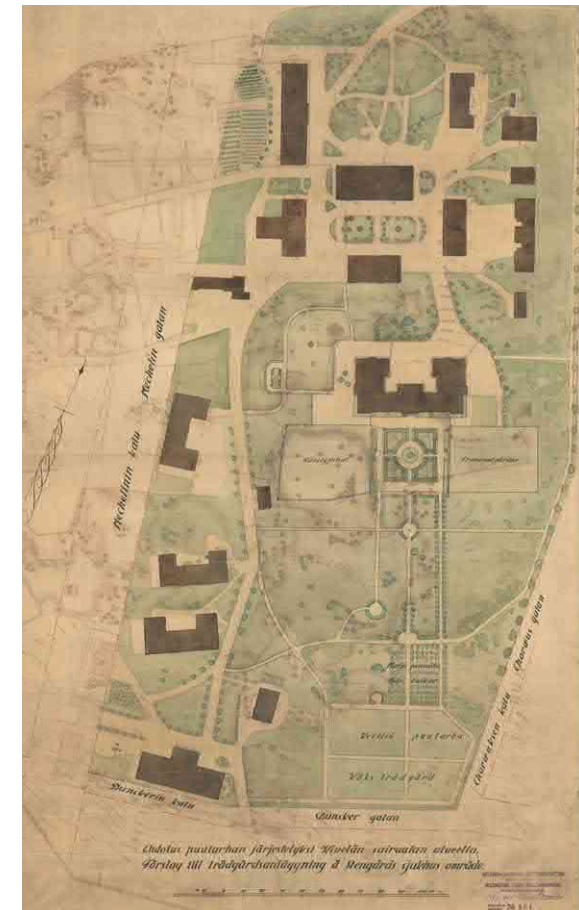
Sairaalaympäristöt Suomessa

Suomessa sairaalaympäristöjen suunnittelu seurasi keskieurooppalaisia suuntauksia. Sairaalarakentamisen uusien aatteiden myötä alettiin 1800-luvulla myös meillä kiinnittää huomiota sairaaloiden ulkotiloihin, erityisesti mielisairaaloiden kohdalla, mutta myös muiden kuten tuberkuloosisairaaloiden ja kunnallissairaaloiden yhteydessä 1910-luvulta alkaen. Ympäristön kauneus ja rauhallisuus vaikuttivat usein merkittävästi rakennuspaikan valintaan, ja alueille toteutettiin suurehkoja puistoja. Tällaisia sairaaloita ovat esimerkiksi vuonna 1841 valmistunut Lapinlahden sairaala, vuonna 1884 valmistunut Kuopion Niuvanniemen sairaala, vuonna 1900 avattu Nokian Pitkäniemen sairaala ja vuonna 1914 avattu Tampereen Hatunpään mielisairaala.

Vielä 1900-luvun alkupuolella rakennettujen sairaaloiden ulkotilat annettiin usein maan johtavien puutarha-arkkitehtien suunniteltaviksi. Esimerkkejä tällaisista suunnitelmista ovat muun muassa Svante Olssonin puutarhasuunnitelmat Marian sairaalaan, Kivelän sairaalan puutarha, Paul Olssonin suunnitelmat Porvoon keuhkotautiparantolaan (1914), Espoon kunnallissairaalaan (1921), Sysmän kunnallissairaalaan (1926), Nikkilän sairaalaan Sipoossa (1931), Vaasan lääninsairaalaan Seinäjoella (1931), ulkotilojen uudistaminen Kellokosken piirimielisairaalaan (1934), suunnitelmat Tyrvään piirimielisairaalaan Vammalassa (1934), sairaala Salukseen Helsingissä (1936), Pälksaaren piirimielisairaalaan Pälkjärvellä (1937),

Kaupunginpuutarhuri Svante Olssonin laatima puutarhasuunnitelma Marian sairaalaan vuodelta 1893.

Kivelän sairaalan puutarhasuunnitelma vuodelta 1925. Akvarellilla maalatun suunnitelman on allekirjoittanut Birger Brunila.

Kotkan kunnallissairaalaan (1938) sekä Huittisten ja Keikyän kunnansairaaloihin Huittisissa (1939).

Bengt Schalin suunnittelei ulkotilat Pitkäniemen keskuslaitokseen (1927), Rauhan tuberkuloosiparantolaan (1949) ja teki Helsinkiin Lastenlinnan istutus-suunnitelman (1948). Myös Alvar Aallon suunnittelema Paimion keuhkotautiparantolassa rakennuksen eteläpuolelle oli sijoitettu moderni muotopuutarha.

Laakson sairaalan asema muiden Helsingin sairaala-alueiden joukossa

Laakson tuberkuloosisairaalan rakentaminen ajoittui sairaalarakentamisen kultakaudelle. Syitä 1900-luvun alun vilkkaaseen sairaalarakentamiseen olivat kunnallishallinnon perustaminen vuonna 1875, teollistuminen ja sen myötä kaupungistuminen ja kulkutautien leviäminen kaupunkiolosuhteissa erityisesti köyhillä työväenalueilla.

Vuosisadan vaihteessa myös Helsingissä sairaalaympäristöjen laatuun kiinnitettiin erityistä huomiota. Helsingiläisten sairaalaympäristöjen joukossa Laakson tuberkuloosisairaalan puutarha vertautuu lähimmin Kivelän sairaalan puutarhaan, jonne oli hieman aiemmin laadittu ja perustettu aksiaalinen muotopuutarhasommitelma jyrkkään kalliomaastoon. Suunnitelma toteutettiin vain osin. Muotopuutarhasommitelman elementit on keskitetty niin kutsutun Kivelä kympin, eli mielisairaalarakennuksen edustalle. Suhteessa rakennukseen sommitelma on symmetrinen ja aksiaalinen keskikäytävä johtaa voimakkaasti viettävään kallioiseen etelärinteeseen. Rinteeseen keskikäytävän länsipuolelle

sijoitettu lehtimaja on samanlainen aihe kuin Laakson sairaalan puutarhassa. Suunnitelma toteutui epäsymmetrisenä ja vain osittain. Akvarellilla maalatun suunnitelman on allekirjoittanut Birger Brunila.

Molemmat sairaala-alueet ovat myös kehittyneet ja muuttuneet vuosien varrella, tosin Kivelän sairaalan alue oli aluksi pinta-alaltaan laaja ja se ulottui Humallahteen saakka. Se jäi vasta asemakaavoituksen myötä kaupunkirakenteen sisään, kun taas Laakson sairaalan rajat ovat säilyneet lähestulkoon samoina. Molemmista alueista on lohkottu tontteja asuinkäyttöön.

Helsingiläisten sairaala-alueiden joukossa Laakson sairaalan asemasta tekee merkittävän sen tarkoituksellinen sommitelu Keskuspuiston sisälle; kaupunkikuvalisestisesti Keskuspuisto jatkuu sairaalan ympärillä. Lisäksi Helsingin sairaalaympäristöihin verrattuna Laakson sairaalan rakennusten kokonaissommitelmaan liittyy kiinteästi ulkotilojen aksiaalinen sommitelma.

SAIRAALAYMPÄRISTÖT SUOMESSA

- Sairaalarakentamisen uusien aatteiden myötä alettiin 1800-luvulla kiinnittää huomiota myös sairaaloiden ulkotiloihin.
- Vielä 1900-luvun alkupuolella annettiin sairaaloiden ulkotilojen suunnittelu usein maamme johtavien puutarha-arkkitehtien tehtäväksi.
- Ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta katsottuna monet sairaala-alueet ovat tällä hetkellä alennustilassa.

LAAKSON SAIRAALAN ASEMA MUIDEN HELSINGIN SAIRAALA-ALUEIDEN JOUKOSSA

- Sairaala-alueen rajat säilyneet lähestulkoon samoina.
- Sijoitettu tarkoituksellisesti Keskuspuiston sisälle.
- Sairaalapaviljonkien sijoittelu liittyy olennaisesti ulkotilojen aksiaaliseen sommitelmaan.

Elämää tuberkuloosisairaalassa

Tuberkuloosi oli 1900-luvun alussa sairaus, johon menehtyi Suomessa vuosittain noin 10 000 henkilöä. Keuhkotautiin sairastuminen herätti suurta pelkoa – se oli kuin kuolemantuomio. Sairastuminen tuberkuloosiin aiheutti myös häpeää. Tautia pidettiin köyhien tautina, jonka ajateltiin leviävän huonon hygienian vuoksi ahtaasti asutuissa kodeissa. Tautia pidettiin yhtä häpeällisenä kuin alkoholismia.⁶⁶ Parantolapaikkaa saattoi joutua odottamaan joskus kauankin. Sinä aikana kunto huononi ja ystävät sekä naapurit karttelivat tartuntavaaran vuoksi. Tautiin sairastuminen vaikutti myös yhteisöllisiin siteisiin, kuten työnteekoon, ansiotuloon ja muihin taloudellisiin tekijöihin.⁶⁷

Vuosina 1936–73 eristettiin yli 5 000 vastasyntyntä Joulumerkkikoteihin, jotta he eivät saisi kotonaan tuberkuloositartuntaa. Nimi tuli joulupostiin liimatuista merkeistä, joilla Oulussa, Tampereella ja Kuopiossa sijaitsevia laitoksia rahoitettiin. Joulumerkkikodeissa vauvat olivat alkuvaiheessa vuoden tai kaksi, mutta rokotusten kehittämisen jälkeen enää vajaan vuoden. Tartuntavaaran takia vanhemmat saivat käydä katsomassa lastaan vain ikkunan takaa.⁶⁸

Harvoilla parantolaan menijöillä oli käsitystä siitä, mikä parantolassa odotti, kuinka siellä oltiin ja elettiin. Uusi tilanne saattoi aiheuttaa alkuun ristiriitaisia tunteita, sillä potilaana oli riippuvainen muiden avusta ja yhteys ulkomaailmaan katkesi. Lapsipotilaille sairastuminen merkitsi rajattua ympäristöä ja rajoitettua tekemistä sekä tavallisten leikkiolosuhteiden ja leikkitovereiden puuttumista.⁶⁹

Useimmat parantolaan tulijat olivat alkuvaiheen vuodepotilaana, kunnes vointi hieman koheni. Alkuvaiheen hoitoympäristö rajoittuikin potilashuoneisiin, jotka yleensä olivat 2–6 hengen huoneita. Ruokasaliin ja makuuhalleihin pääseminen avarsi potilaan toimintaympäristöä ja sosiaalisia kontakteja.⁷⁰

Parantolan päiväjärjestystä rytmittivät ensi alkuun lähinnä ruokailu ja hallimakuu raittiissa ulkoilmassa. Seuraavassa kuvaus Takaharjun parantolasta vuodelta 1907.

Klo 7 ylös, peseydy, ota pyyhkeet tai käy suihkussa
 Klo 7.30 kaakaota
 Klo 8–9 kävelyä
 Klo 9–10 halli (tarkastus)
 Klo 10–10.30 aamiainen
 Klo 10.30–12 halli
 Klo 12–12.30 maitoa ja voileipää
 Klo 12.30–14 kävelyä
 Klo 14–15.30 halli
 Klo 15.30–16 päivällinen
 Klo 16–16.30 seurustelua
 Klo 16.30–18 halli (tarkastus)
 Klo 18–19 kävelyä (postia)
 Klo 19–19.30 illallinen
 Klo 19.30–20 seurustelua
 Klo 20–21 halli
 Klo 21 maitoa ja nukkumaan

Lapsipotilaita Laakson sairaalan puutarhassa vuonna 1932. (HKA)

Lapsipotilaita ulkoilutetaan Laakson sairaalassa lapsille ja naisille suunnatun paviljonkirakennuksen edustalla. (HYKA)

Näkymä Laakson sairaalan potilashuoneesta. (HYKA)

Seurustelua ulkona puutarhassa. (HYKA)

Parantoloissa oli tiukat säännöt, joita tuli noudattaa. Parempikuntoiset potilaat sijasivat itse vuoteensa, siivosivat vuorollaan huoneen lattiaa ja pyyhkivät pölyt. Aamutossuja käytettiin sisätiloissa, ulkokengille oli sisäänkäynninyhteydessä oma paikkansa. Raitis ilma oli tärkeää: potilashuoneissa oli kesällä ja talvella ikkuna (joko tavallinen tai terveysikkuna) auki. Miehet ja naiset oli sijoitettu eri paviljonkeihin. Tupakanpolto ja alkoholi juomien nauttiminen oli kiellettyä.

Vapaa-ajan viettoa varten oli parantoloissa seurusteluhuone, jossa luettiin lehtiä ja pelattiin pelejä, kuten esimerkiksi koronaa. Miehillä oli oma veistosali puutöitä varten. Kesäaikaan suosituin ulkopeli oli kroketti. Parempikuntoiset potilaat osallistuivat myös puutarhanhoitoon tai muihin avustaviin tehtäviin parantolassa.

Kulttuuritoimintaa olivat potilaiden kirjalliset- ja lukemisharrastukset, laulaminen ja soittaminen sekä näytteleminen. Parantoloissa järjestettiin myös juhlia ja illanviettoja. Lähiseudun yhdistysten, koulujen ja seurojen esittävän taiteen harrastajille parantolat olivat myös estradi, joka tarjosi kiitollisen kuulija- ja katsojakunnan. Parantoloissa järjestettiin lisäksi hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia.

Varhaisimmissa parantoloissa hoito oli lähinnä lepoa, ruokaa ja raitista ilmaa. Lääkettä oli ainoastaan yskään, kuumeen alentamiseen ja ruokahalun parantamiseen. Typetyks eli ilmarintahoidon yleistyi Suomessa 1920-luvun lopulla. Myöhemmin siirryttiin keuhkonpoisto- tai lohkokoleikkauksiin. Lääkehoito kehittyi ja lyhensi parantolassa oloaika – ja lopulta teki tarpeettomaksi koko instituution.

Osa potilaista kotiutettiin parantolasta ylilääkärin luvalla, osa lähti sieltä omasta aloitteestaan, osa joutui lähtemään sääntörikkeiden vuoksi ja osa kuoli. Monet selvinneistä joutuivat kuitenkin palaamaan parantolaan ensimmäisen kotiinpaluunsa jälkeen. Vielä vuosien 1952–53 vaihteessa noin puolet parantoloiden potilaista oli ensikertalaisia.⁷¹

ELÄMÄÄ TUBERKULOOSISAIRAALASSA

- Sairastuminen keuhkotautiin aiheutti 1900-luvun alkupuolella pelkoa mutta myös häpeää, sillä tuberkuloosia pidettiin köyhien tautina.
- Varhaisimmissa parantoloissa hoito oli lähinnä lepoa, ruokaa ja raitista ilmaa. Ulkotilat, makuuhallit sekä puutarha, olivat erityisen tärkeitä hoitoprosessissa.
- Ajanvietteitä olivat lueskelu, puu- ja käsityöt, erilaiset pelit, kuten korona ja kesällä ulkona kroketti, laulaminen, soittaminen ja näytteleminen sekä erilaisiin avustaviin tehtäviin, esimerkiksi puutarhanhoitoon, osallistuminen.

SAIRAALA LAAKSON REUNALLA

Laakson sairaala-alue sijaitsee Eläintarhanlaakson pohjoisreunalla +24 mpy kallioselänteellä, joka on osa suurempaa Helsingin vanhaan keskustaahan jatkuvaa selännejaksoa. Selänteet jättävät väliinsä laaksotilan, johon sairaala-alueelta on avautunut pitkä ja laaja näkymä. Laaksotila on Helsingin maisemarakenteessa visuaalisesti ja tilallisesti yhtenäinen rajattu alue, jonka idänpuoleinen reuna on jyrkkärinteinen.

Keuhkotautisairaalan rakennuspaikaksi määrättiin etelään päin viettävä, mäntymetsäinen 9,2 hehtaarin suuruinen alue tulevan keskussairaalan ja Nordenskiöldinkadun välistä. Yksi syistä oli tontin läheisyys kulkutautisairaalaan, eli nykyiseen Auroran sairaalaan.

Sairaalan arkkitehti Eino Forsman kirjoittaa sairaalan maastosta seuraavasti:

Tuberkuloosisairaala sijaitsee kokonaan kallioperustalla. Maasto täällä oli harvinaisen epätasainen, laskien verrattain jyrkästi itään ja länteen päin, joten näin suurten rakennusten sijoitus tänne tuotti suuria vaikeuksia. Selvää oli niin muodoin että loubintatyöt tulisivat olemaan poikkeuksellisen suuret ja pitkäaikaiset.¹³

Vielä 1900-luvun alussa Eläintarhanlaakso muodosti yhtenäisen laaksotilan, jota paikoin jyrkkäseinämaisten kallioselänteiden jakso rajasi. Maisemarakenne antoi vielä pitkään sairaalan rakentamisen jälkeen

1770-luvun kartassa laaksotila näkyy Pasilanjärven ja Töölönlahden välisenä alavana soisena alueena. Avokallioselänteet erottuvat selkeästi laaksotilaa rajaavina elementteinä. Laaksotilan vasemmasta reunasta hahmottuvat selvästi Mäntymäen selänne, Mäntymäentien kallioselänne Stadioninukiolla, Stadioninmäki, Jäähallin selänne ja laakson päätteenä Tuberkuloosisairaalan mäki.

1776–1777. Kuvaan on merkitty punaisella Laakson sairaala-alue ja rakennukset.

(MLL)

Vuoden 1930 kuvassa laakson maisematila; laakso pallokenttineen ja sitä rajaavat kallioselänteet hahmottuvat selvästi vielä avoimina ja lähes rakentamattomina. Laakson päätteenä, näkymän dominanttina piirtyy Tuberkuloosisairaalan siluetti. Kuvassa itäisessä sivulaaksossa näkyy vielä rakennuksia ja niiden edustalla nykyisen jäähallin parkkipaikan kohdalla on kouluvuutarha. Talonpoikaismarssi 7.7.1930, Pallokenttä (HKM).

alueelle voimakkaan luonteen ja lähtökohdat sen kehittämiseksi lähes sadaksi vuodeksi.

1800-luvulta nykyisten Töölön pallokenttien alueen laaksossa oli vuokratiloja, joiden lukumäärä ja pinta-alat olivat vaihdelleet vuosien varrella. Päätilat olivat laakson eteläosassa Savilan tila ja pohjoisosassa Dalin tila. 1900-luvun alussa tilat jaettiin vielä pienempiin vuokra-alueisiin topografian mukaan yhtenäisiksi peltoalueiksi. Vuoden 1902 kartassa ovat merkinnät 'Vester Dal', 'Öster Dal', 'Norra Dal', Östra ja Västra Savila, Kaavi ja Toivo. Laakson maa oli tuolloin viljelysmaata.

Dalin huvila Laakson alueella 1910-luvulla. (HKM)

Kartta Laakson, Savilan, Kaavin ja Sallin alueista. Karttaan on merkitty myöhemmin lyijykynällä vuosi 1902. Karttaan on piirretty punaisilla suorakulmioilla suunnitteleen kohta, jossa Laakson sairaalan rakennukset sijaitsivat sekä sairaalan muurin linja. (HKA, Kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto, Sinetti)

Noin vuonna 1925 otetussa valokuvassa Mannerheimintie 17 ja 19 (Läntinen viertotie 7 ja 9). Etualalla näkyy Sallin huvila-alue ja taustalla Toivon huvila-alueella sijaitseva Hippodromin maneesi, jossa järjestettiin muun muassa urheilukilpailuja ja sirkusnäytöksiä. Metsikkö ja kalliorinteet ovat rajanneet laaksotilaa, jossa kallio paikoin paljastuu maan alta. (HKM)

Helsingin jääkäriprikaatti tykistöharjoituksissa Töölössä nykyisen Töölön pallokentän alueella vuonna 1918. Kuvasta näkyy, että laakso oli tuolloin epätasaista tannerta. (HKM)

Vuoden 1925 kuvassa näkyvät Laakson, Savilan ja Kaavin alueet sekä nykyinen Mannerheimintie. Oikealla on vuonna 1915 rakennettu pallokenttä ja sen takana laaksoa rajaa Auroran sairaala. (HKM)

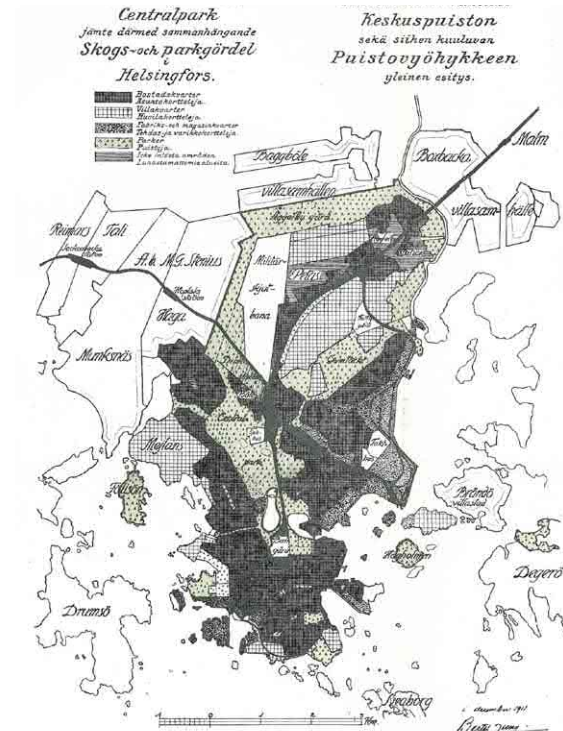
Keskuspuistokysymys, Aurora ja keskussairaala

1860-luvulta alkaen Helsinki kasvoi vauhdilla. Väkiluku kaksinkertaistui lähes joka kahdeskymmenes vuosi, ja vuonna 1907 se saavutti suurkaupungin rajan.¹⁴ Teollistumisen ja nopean kasvun vuoksi kaupunki kasvoi esikaupunkialueilla yksityisvetoisesti. Uusia alueita syntyi tiiviiseen tahtiin, mikä johti maankäytön suunnittelun osalta hallitsemattomaan kehitykseen. Sen seurauksena kaupunki ryhtyi kaavoittamaan alueita keskitetysti. Vuonna 1908 Helsingin ensimmäiseksi asemakaava-arkkitehdiksi nimitettiin arkkitehti Bertel Jung. Keskustelu kaupungin suunnitelmallisesta kehittämisestä oli kuitenkin alkanut aiemmin, ja jo vuonna 1898 kaupunki järjesti asemakaavakilpailun Töölön alueesta. Kuitenkin ensimmäinen yleiskaavallinen suunnitelma Helsingin kehittämiseksi valmistui vuonna 1911 Bertel Jungin laatima ”luonnos Suur-Helsingiksi”. Suunnitelmassa keskeistä oli, että kasvavan kaupungin keskelle jäi keskustasta alkava laaja Keskuspuistoalue. Bertel Jung korosti Keskuspuiston merkitystä asukkaiden terveydelle, kaupungin rakenteellisena jäsentäjänä ja vihreinä keuhkoina. Hän varoitti rakentamasta puistoihin esimerkiksi julkisia rakennuksia.

On tärkeätä, ettei näitä puistoalueita vastedes käytetä niille vieraisiin tarkoituksiin, esim. huvilain ja sairaalain paikaksi. Miten sellainen tehokas suojeleus on aikaansaavissa, on vaikea sanoa, mutta näyttää siltä kuin ei esivallan

vahvistama kaupunginasemakaava yksin tarjoaisi tässä kohden riittäviä takeita. Kun tarpeellista tilaa jollekin kaupungin rakennukselle ei ole saatavana rakennettaviksi tarkoitetuilta alueilta, on jo nyt osoittautunut, että luodaan abnaita katseita puistoihin (esimerkkejä: Eläintarhan huvilat, kulkutautisairaalat, keskuskirjasto) ja houkutus varmaankin lisääntyy sikäli kuin kaupunki kasvaa. Varovainen ja kaukonäköinen kunnallispolitiikkaa näyttää sen tähden vaativan, että kaupunki pitää varalla erityisiä muita alueita tuollaisiin arvaamattomiin tarpeisiin.

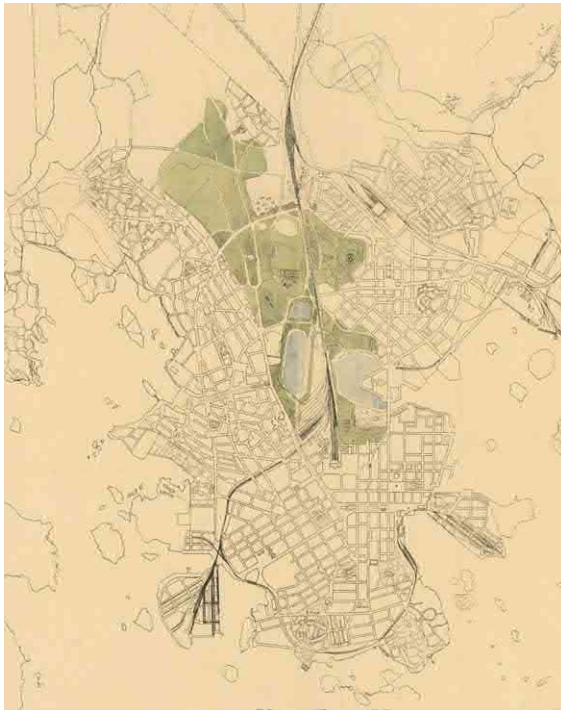
Bertel Jungin vuoden 1911 suunnitelma hyväksyttiin pääpiirteissään yleisten töiden hallituksessa, mutta se vaati jatkosuunnittelua. Puiston rajojen määrittely pohjoisessa ja lännessä oli tekemättä, minkä vuoksi em. alueilla kaupungin maille oli tarve tehdä asemakaava, joka huomioisi myös tarpeellisen yhteyden puiston ja Meilahden uuden kaupunginosan välillä. Lisäksi muun muassa Läntisen viertotien (eli Mannerheimintien) puoleinen puiston saapuminen (suuaukeama) oli muodostettu aivan toisin kuin aiemmassa puutarhalautakunnan ehdotuksessa: ”Tärkeimpänä syynä oli, että puistolle haluttiin aikaansaada monumentaalinen suuaukeama, jota pintamuodostuskin näytti kehottavan laatimaan, ja samalla aukaista välittömiä yhteyksiä puiston keskeisten osain kanssa.” Lisäksi

Bertel Jungin esitys vuodelta 1911 Keskuspuistosta sekä siihen kuuluvasta puistovyöhykkeestä. (Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat)

suunnitelmassa esitetyn uuden stadionin paikasta huomautettiin, että Eläintarhan kenttä oli riittävän suuri kansainvälisille urheilutapahtumille ja siksi stadion esitettyyn paikkaan olisi tarpeeton.

Suunnitelma oli tarkoitettu ennen kaikkea vain ohjaamaan alueen kehitystä suunnitellusti, ja monet asiat (kuten puistoaluetta pohjoisessa rajoittavien, kaupungin omistamien maiden asemakaava ja

Keskuspuiston alue Helsingin kaupungin valtuuston vuonna 1914 tekemän päätöksen mukaan. (HKA)

pääkulkuväylien suunta) olivat puiston tulevan laajuuden varassa. Näin ollen yleisten töiden hallitus esitti toukokuussa 1914, että suunnitelmassa osoitettu alue varattaisiin Helsingin uuden Keskuspuiston paikaksi ja että puisto toteutettaisiin pääasiallisesti hyväksytyyn ehdotuksen mukaisesti, kuitenkin niin että alueiden yksityiskohtaiset suunnitelmat tuli kussakin alistaa kaupunginvaltuuston tutkittavaksi ennen töiden aloittamista.

Svante Olssonin vuonna 1914 laatima ehdotus Urheilupuistoksi Eläintarhassa. (KSV)

12.5.1914 kaupunginvaltuusto varasi Bertel Jungin laatiman ehdotuksen mukaisen alueen Keskuspuistoksi. Päätöksessään kaupunginvaltuusto totesi, että edellä mainitussa asemakaavassa osoitetut Kaisaniemen, Hakasalmen, Hesperian, Eläintarhan ja Greijuksen metsämaiden eteläosan käsittävät alueet on varattava Keskuspuiston paikaksi; sekä että ”puisto järjestetään pääasiallisesti kaupungin yleisten töiden hallituksen laatiman ehdotuksen mukaisesti, kuitenkin

niin että kunkin eri alueen yksityiskohtaiset suunnitelmat on alistettava kaupunginvaltuuston tutkittaviksi ja hyväksyttäviksi”.

Keuhkotautisairaalakysymys

Keuhkotautisairaalalle oli jo pitemmän aikaa etsitty sopivaa paikkaa, ja eri komiteat olivat tutkineet useita vaihtoehtoja hoidon järjestämiseksi. Vuonna 1920 sairaalaylihallituksen asettama komitea, jonka tehtävä käsitti kaupungin koko sairaalatoimen, esitti, että sairaalaylihallitus tekisi kaupunginvaltuustolle esityksen muun muassa suuresta, 600 sairaansijan sairaalasta, joka rakennettaisiin mahdollisimman pian ja silmällä pitäen laajentamisen mahdollisuutta vastaisuudessa. Komitea ehdotti myös, että tähän tarkoitukseen varattaisiin tarkemmin määritelty Fredriksbergin (Pasilan) ja Länsi-Viertotien välille suunnitellussa Keskuspuistossa sijaitseva alue ja että laadittaisiin sairaalan piirustukset ynnä kustannusarvio. Sairaalaylihallitus yhtyi kaikilta kohdin komitean ehdotukseen ja teki kaupunginvaltuustolle sen mukaisen esityksen kirjelmässään 1920.¹⁵ Terveystoimituslautakunta piti ehdotettua sairaalan paikkaa erittäin sopivana.

Rahatoimikamari ei pitänyt investoinnin ajankohtaa sopivana kaupungin taloudelliseen tilanteeseen nähden mutta ehdotti, että Keskuspuistosta varattaisiin tilaa uutta kunnallista sairaalaryhmää varten, mutta toteutusajankohta jätettäisiin avoimeksi.

8.3.1922 kaupunginvaltuusto päätti Rahatoimikamarin ehdotuksen mukaisesti, osittain luopumalla vuonna 1914 tekemästään päätöksestä

varata eräitä alueita vastaisen Keskuspuiston paikaksi, ja varata uuden kunnallisen sairaalaryhmän paikaksi Fredriksbergin (nyk. Pasilan) aseman ja Läntisen vierotien väliltä entisen Greijuksen-Reijolan talon maalta noin 23 hehtaarin laajuisen alueen.¹⁶

Vaikka keskussairaalahanke ei edennyt, jatkettiin keuhkotautisairaalan selvitystä. Vaihtoehtoina olivat mm. Munkkiniemen pensionaatin kunnostaminen edellä mainittuun käyttöön tai keskussairaalan osittainen rakentaminen kultutautisairaala-alueen osalta riippuvaiseksi. Lopulta terveydenhoitolautakunta ehdotti, että tuberkuloosisairaalan rakentamiskysymys otettaisiin uudelleen käsiteltäväksi ja koska jo suunnitteluvaiheessa osoittautui, että keskussairaala-alue jätti liian pieneksi johtuen vaikeasta maasto-olosuhteista ja tuberkuloosisairaalaan liittämistä hankkeeseen, harkittaisiin voisiko keskussairaala-alue laajentaa etelään.

Tarkoitukseen lähinnä sopiva oli keskussairaala-alueen ja Nordenskiöldinkadun välinen 14 hehtaarin laajuinen alue. Suurin osa tästä alueesta, 11,5 ha, sijaitsi etelään päin viettävällä, mäntymetsää kasvavalla rinteellä ja sopi erittäin hyvin keuhkotautisairaalan paikaksi. Loppuosa, 2,5 ha, alueen itärajalla oli notkossa ja huonosti sopiva sairaalan paikaksi. Esteenä alueen käytölle oli, että se kuului valtuuston vuonna 1914 varaan Keskuspuistoon. Etuna oli se, että kulkutautisairaalan alueen erotti ehdotetusta sairaala-alueesta ainoastaan mainitun 2,5 hehtaarin puistoalueen noin 100 metrin levyinen kaistale.¹⁷

Komitea esitti, että kaupunginvaltuusto osittain kumoamalla 12.5.1914 tekemänsä Keskuspuistopäätöksen, osoittaisi kaupungin keuhkotautisairaalan paikaksi 11,5 ha käsittävän Nordenskiöldinkadun ja niin kutsutun keskussairaala-alueen välillä sijaitsevan alueen. Komitean ehdotus lähetettiin kaupungin yleisten töiden hallitukseen, jota kehoitettiin yksissä neuvoin kaupungin sairaalaylihallituksen ja terveydenhuoltolautakunnan kanssa valmistelemaan kysymystä ja antamaan siitä lausunto.

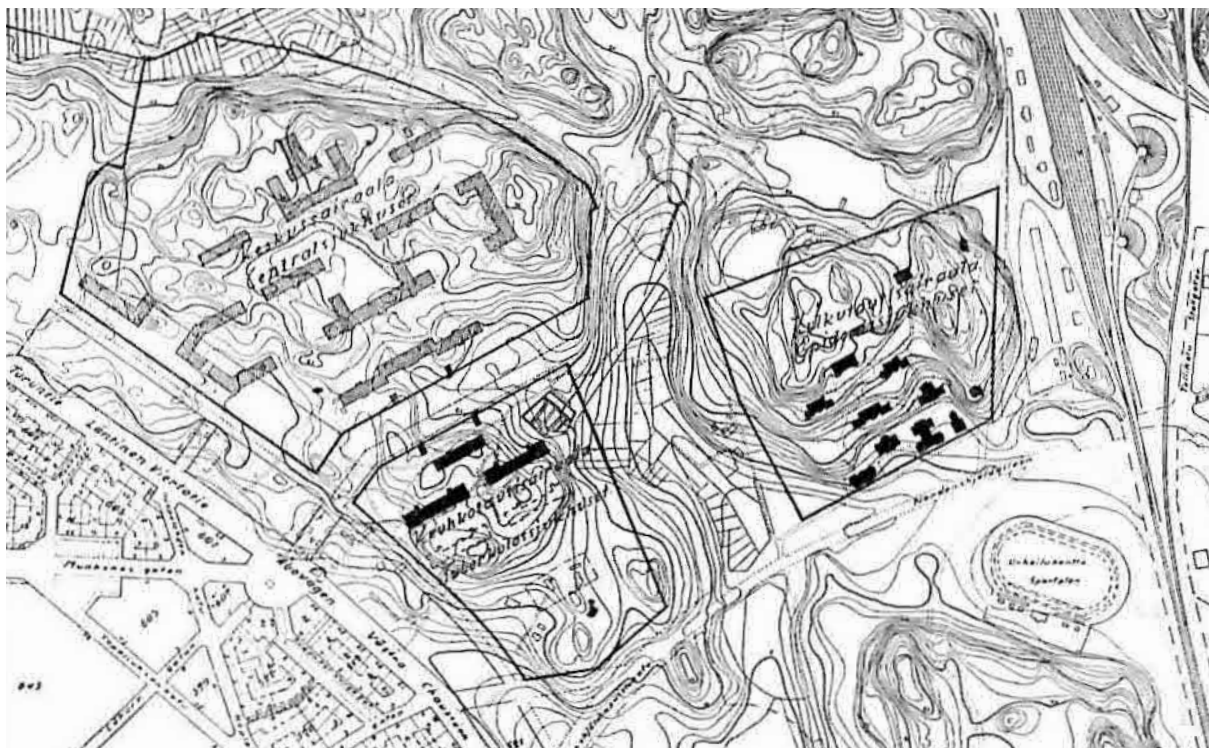
Yleisten töiden hallitus vastusti Keskuspuiston lisäsupistamista. Yleisten töiden hallituksen mielestä keskussairaala-alue oli jo supistanut Keskuspuistoa riittävästi, eikä puistoa pitänyt enää pienentää. Yleisten töiden hallituksen tavoitteena oli saada myös keskussairaala sille paremmin sopivalle paikalle. Kuitenkaan mikään yleisten töiden hallituksen tekemä ehdotus ei kelvannut sairaalaylihallitukselle, terveydenhuoltolautakunnalle eikä keskussairaalamitean asiantuntijalle, arkkitehti Eino Forsmanille. He olivat kuitenkin valmiita pienentämään tuberkuloosipaviljonkeja varten tarvittavaa pinta-alaa 11,5 hehtaarista noin 9,2 hehtaariin ja siihen, että esitetyn alueen rajoja siirrettäisiin jonkin verran. Koska Helsingin uusi asemakaava-arkkitehti Birger Brunila ei löytänyt mistään sopivaa sairaalatonnttia, oli ainoa varteenotettava vaihtoehto esitetty alue. Brunila kuitenkin ehdotti Keskuspuistosta menetettävän alueen kompensoimista laajentamalla puistoa Reijolan suuntaan sekä Humal-, Taival- ja Lapinlahtien rantojen varaamista ”sekundaarisiksi puistovyöhykkeiksi”.¹⁸

Birger Brunilan 5.10.1925 allekirjoittama ehdotus Kulkutautisairaalan rajojen uudelleenjärjestelystä. Rajojen siirtämisellä saavutettiin Keskuspuistolle 220 metrin minimileveys sairaaloiden välissä. (HKA, Sinetti)

Yleisten töiden hallitus halusi saada asian ratkaistua, ja se katsoi voivansa hyväksyä mainitun välitysehdotuksen, edellyttäen kuitenkin, että kaupunginvaltuusto samalla päättäisi tästä aiheutuvan Keskuspuiston supistuksen korvattavaksi siten, että puiston rajoja siirretään pohjoiseen ja länteen päin.

Komitean mietinnöstä antamassaan lausunnossa rahatoimikamari lausui, että ”vaikka se täysin yhtyi yleisten töiden hallituksen mielipiteeseen siinä kohden,

Tuberkuloosisairaalan ja suunnitellun kaupungin keskussairaalan alueiden kartta. (Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia)

että keskussairaala-alueen laajentaminen puistonäkökohtia silmällä pitäen oli valitettavaa, koska alkuperäistä Keskuspuistoa siten taas tuli supistettavaksi, ja vaikka kamari olikin sitä mieltä, että olisi suotavaa voida koko keskussairaala varten osoittaa jokin toinen sopiva paikka, kamari ei kuitenkaan voinut sellaista keksiä. Kamari oli sen vuoksi katsonut voivansa puoltaa esitettyä välitysehdotusta, tällöin kuitenkin edellyttäen, että Nordenskiöldinkadun pohjoispuolella olevaa

aluetta aidattaessa ja rakennettaessa ehdottomasti otetaan huomioon, että alueen puistoluonne mahdollisimman suuressa määrin säilytetään sekä että korvausta puistoalueen supistuksesta osoitetaan Keskuspuiston välittömästä yhteydestä”.

Keskussairaalakysymys oli siksi edelleen avoin ja lopulta päädyttiin ehdotukseen, jossa rahatoimikamari ehdotti, että keuhkotautipotilaita varten tarkoitettujen sairaalapaviljonkien paikaksi osoitettaisiin 9,2

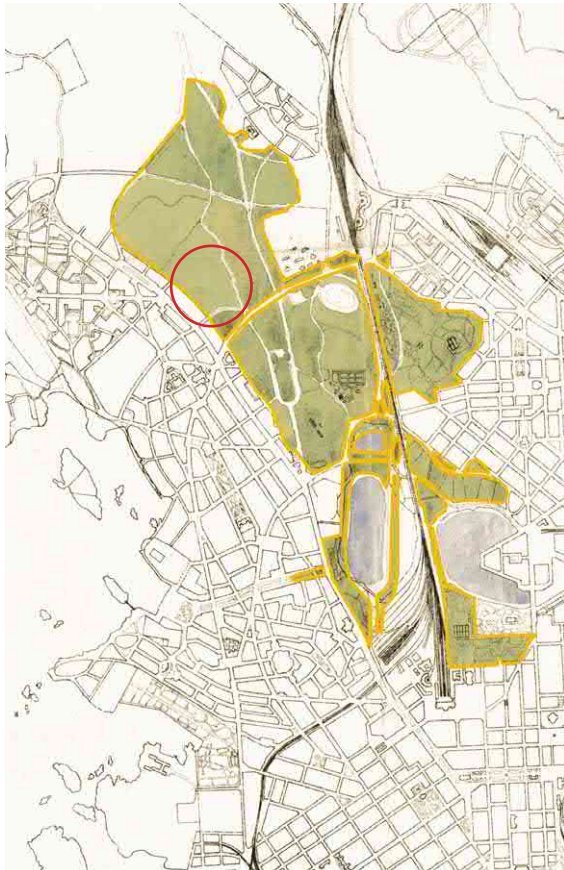
hehtaarin suuruinen alue, että keskussairaala varten varattua aluetta laajennettaisiin edellä mainitusta 3,3 hehtaaria sekä että Keskuspuistoon yhdistettäisiin erinäiset Grejuksen ja kulkutautisairaalan tarkemmin määritellyt osat.

Kaupunginvaltuusto hyväksyi rahatoimikamarin ehdotuksen 16.4.1924, ja tuberkuloosisairaalan suunnittelu voitiin käynnistää.

Komitea oli suunnitellut eri rakennusvaiheissa rakennettavaksi neljä, mahdollisesti vain kolme tuberkuloosipaviljonkia sekä kaksi rakennusta asuntoja, poliklinikkaa ym. varten.¹⁹

KESKUSPUISTOKYSYMYS

- Asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin Keskuspuistoratkaisun tavoitteena oli edistää kansanterveyttä; puisto tuottaa puhdasta ilmaa kasvavan kaupungin vastapainoksi.
- Jung pelkäsi jo puiston perustamisvaiheessa rakentamisen uhkaavan jossain vaiheessa keskeistä viheraluetta.
- Tuberkuloosisairaala rakennettiin lopulta Keskuspuistoon, jonka aluemenetystä kompensoitiin muuttamalla ranta-alueita puistoiksi.

Kaupunginvaltuuston vuonna 1914 Keskuspuistoksi varaama alue.

Helsingin vihersormet vuonna 2017. Sinisellä Humal-, Taival- ja Lapinlahden ranta-alueet. Nämä varattiin "sekundaarisiksi puistovyöhykkeiksi" kompensoimaan Laakson sairaalan rakentamisen takia menetettyä Keskuspuistoaluetta.

Vuoden 1914 Keskuspuistosuunnitelma sekä nykytila.
Menetetyt Keskuspuistoalueet: Laakson sairaala-alue (1929), Länsi-Pasila (1970-luku), Auroran sairaala-alueen länsi- ja eteläosat (1940-50-luku).
Saadut lisäalueet: Humal-, Taival- ja Lapinlahti (kompensaationa Laakson alueiden menetyksestä), Ruskeasuo ja Kivihaka, Töölönlahden ja Tokoinrannan alueita.
Viheralueina säilyneet, jotka eivät kuulu Helsingin vihersormiin: Hesperiankatu, Ilolanpuisto, Savonpuisto
Huomionarvoista on, että Helsingin vihersormiin sisältyvät mm. myös Töölön pelikentät ja paikoitusalueita, koska puistoissa on erilaisia toimintoja ja eriluonteisia osia.

1970-luvun ilmakuva ennen sairaalan laajen-nusta. Kuvassa hahmottuu erinomaisesti, kuinka Keskuspuisto jatkuu myös puistomaisella havupuuvaltaisella tontilla ja muodostaa yhtenäisen vihermassan Nordenskiöldinkatuun asti. (HKM)

Ympärillä kehittyvä kaupunki

Tuberkuloosisairaala sijoitettiin erilleen, luonnon ympäröimään paikkaan, kauas kivikaupungista. Näin voitiin ehkäistä tartunnan leviämistä. Sairaala-alueen ympärille rakennettiin betoniaita, joka erotti sairaalan muusta ympäristöstä. Tuberkuloosisairaalan aluetta aidatessa ja rakennettaessa pidettiin erityisen tärkeänä sitä, että sen puistomainen luonne säilyi. Rakennukset oli tarkoitus sijoittaa alueen pohjoisosaan ja jättää eteläpuoli puistoksi. Rakennusryhmä sijoittui lähelle tulevaa keskussairaalaa, johon se hallintoon ym. nähden voitiin myöhemmin liittää. Puistoalue puolestaan tuli estämään Nordenskiöldinkadun liikenteen melun kuulumasta sairaalaan.²⁰

Muurien sisälle, rakennusten eteläpuolelle jäi laaja puistoalue, joka oli tärkeä tuberkuloosisairaiden hoidon kannalta. Tavoitteena oli, että potilaat viettäisivät mahdollisimman paljon aikaa puhtaassa ulkoilmassa auringonvalossa.

Tuberkuloosisairaalan rakennukset kaupungin laidalla hallitsivat aikoinaan laaksonäkymää ja merkitsivät kaupunkikuvassa kaupungin pohjoista rajaa.

Vajaan 90 vuoden aikana kaupunki on ensin kasvanut kiinni sairaalakortteliin, ja myöhemmin kaupunkikuvalliset merkkirakennukset ovat jääneet uusien rakennusten taakse piiloon. Sairaala sijaitsee kuitenkin edelleen kaupungin reunalla, sillä se sijaitsee Keskuspuiston eteläreunassa.

Seuraavassa käydään läpi laakso-tilan ja sairaala-alueen keskeisiä muutoksia kronologisessa järjestyksessä.

Sairaala sijoitettiin Huvilatontille numero 53 Dal, sairaalan valmistumisen aikaan otettu kuva. Vuonna 1929 otetussa kuvassa näkyy myös puistomainen kalliomännikkö sekä sairaalaa kiertävä betoniaita. Kuvassa on näkyvissä vielä Laakson (Dal) tilan päärakennus aidan sisäpuolella sekä kuvan vasemmassa reunassa tilan muita rakennuksia. (SAM)

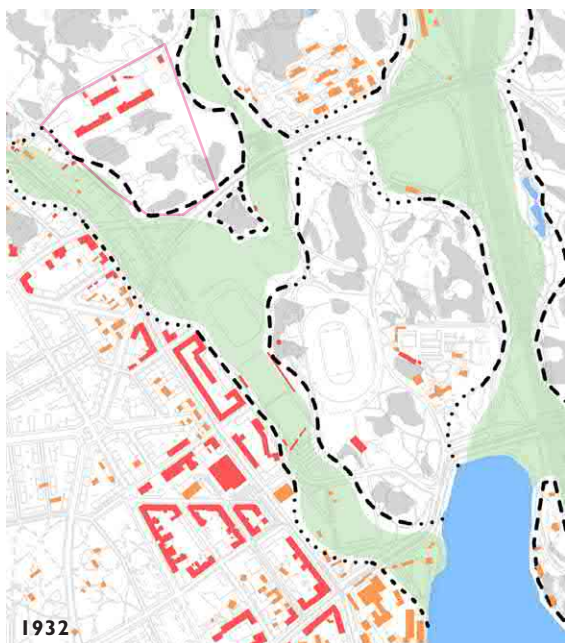

Tuberkuloosisairaala vuonna 1934. (HKM)

Laaksoista katsottuna Tuberkuloosisairaala rajaa laakso-tilaa pohjoisessa. Koiranäyttely pallokentällä vuonna 1931. (MV)

Avoimen tilan kehitys ja kaupungin rakentaminen laakson reunoille ja reunojen yli.

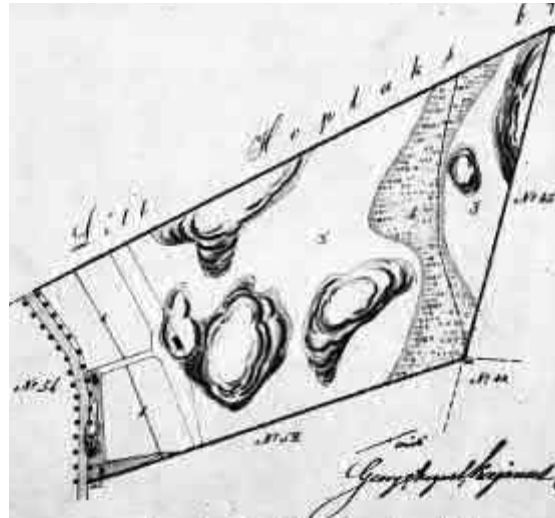
■ Avoin laakso-tila ■ Avokallio ■ Vesialue ■ Uudet rakennukset ■ Rakennukset ●●● Laakso-tilan reuna ■■■ Laakso-tilan kaupunkikuvallisesti merkittävä reuna

1900

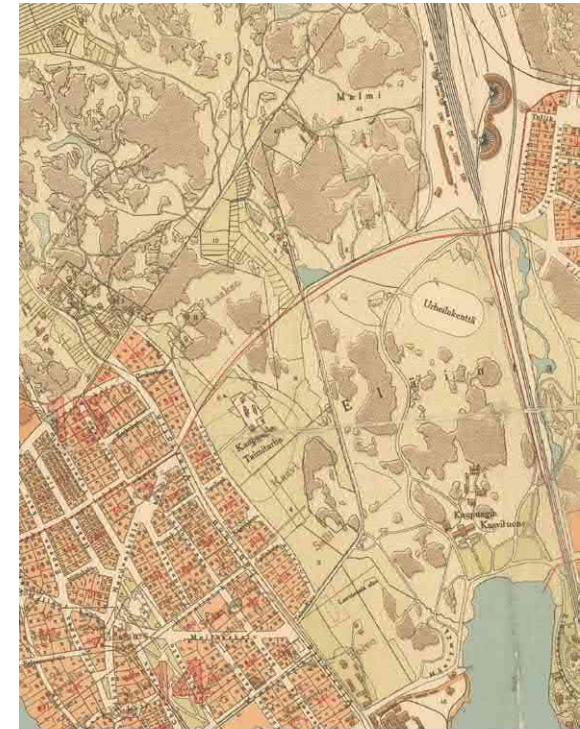
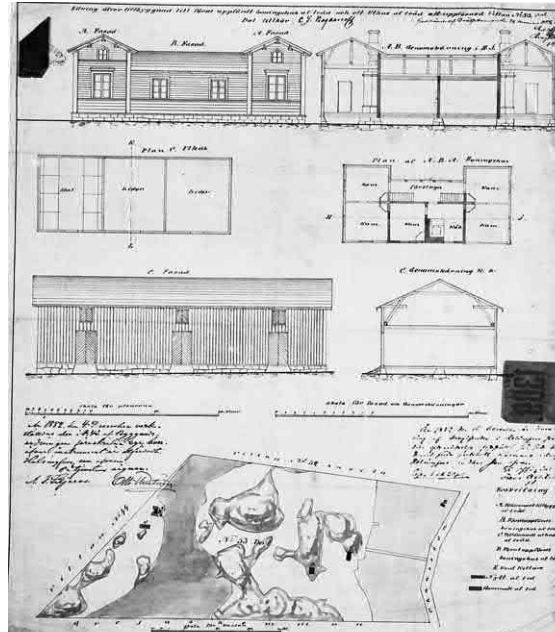
Uuden vuosisadan alku

Vuosisadan vaihteessa Laakson alue sijaitsi kaupungin reunalla. Kaupungin raja, vanha tulliportti Töölössä, sijaitsi aivan Laakson tuntumassa.

Vuoden 1909 opaskartassa näkyvät vielä alkuperäiset tilajaot ja osa tilakeskuksista. Töölönlahdelta luoteeseen päin avautuvaan laaksotilaan sijoittuvat peltoaukeat: Toivon, Sallin, Kaavin, Savilan ja Laakson tilat. Laakson, eli Dalin, tilalla näkyvät rakennusryhmät a, b ja c. Rakennukset on sijoitettu selänteelle, viljelysmaat niiden länsipuolelle. Laakson itäpuolella, nykyisen ratsastuskentän paikalla, on kaupungin vuokraamia viljelysmaita ja niihin kuuluvia pienempiä rakennuksia.

Gyldenin mittauspierros 1842 Huvilatilan 53 (Dal) tontista.

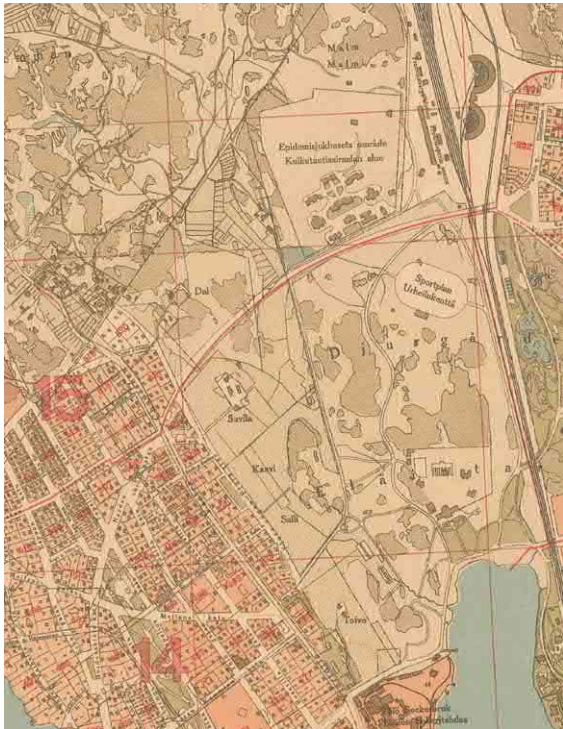
Opaskartta vuodelta 1909. (Helsingin karttapalvelu)

Kaupungin raja, Vanha tulliportti Töölössä vuonna 1908. (HKM)

MUUTTAVA LAAKSOMAISEMA

- Laaksotila aukeata viljelysmaata
- 1820-luvulla perustettu Töölön sokeritehdas alueen maamerkinä
- 1890 lähtien raitiovaunulinja Töölön hallille
- 1908 kaupungin Taimitarha Savilaan

Opaskartta vuodelta 1918. (Helsingin karttapalvelu)

Näköala Kansallismuseon tornista pohjoiseen vuonna 1923. Etualalla näkyvät sokeritehtaan piiput, horisontissa Auroran kulkutautisairaala. (HKM)

Raitiovaunu Hippodromin edustalla Läntisellä Viertotielä vuonna 1922 (nyk. Mannerheimintie 19). (HKM)

Läntinen Viertotie Huvila-alue Toivon kohdalla vuonna 1925 (nyk. Mannerheimintie 17). (HKM)

1918

Itsenäinen Suomi

Kaupungin kasvu 1910-luvulla näkyi tarkaste-lualueella etenkin uusien tieyhteyksien ja uuden sai-raalan, kulkutautisairaalan (nyk. Auroran sairaalan), rakentumisella. Alue on kuitenkin vielä selvästi kau-pungin reuna-aluetta. Rakennuskanta laajojen pelto-alueiden reunalla on pienpiirteistä ja pääosin puura-kenteistä. Muutamia asuinkerrostaloja on kuitenkin jo rakentumassa Meilanskadun (nyk. Eino Leinin katu) eteläpuolelle.

Vuoden 1918 opaskartassa näkyvät Laakson tilan rakennukset edelleen paikallaan. Savilan tila on mer-kitty kaupungin taimiston paikalle. Toivon tilan län-sireunasta on lohkaistu kortteli 524, ja korttelit 519 ja 520 pohjoisesta on ilmeisesti rakennettu.

MUUTTAVA LAAKSOMAISEMA

- 1910 Eläintarhan urheilukenttä valmistuu
- 1911 Ärtin koulupuutarha perustetaan nykyisen Jäähallin paikoitusalueen paikalle
- 1913 Nordenskiöldinkatu rakentuu
- 1914–16 raitiovaunulinjat laajenevat Munkkiniemeen ja Ruskeasuolle asti
- 1914 kulkutautisairaala valmistuu
- 1915 Töölön Pallokenttä alkaa rakentua venäläisten hylkäämälle kaalimaalle

1929

Helsingin tuberkuloosisairaala valmistuu

1920-luvun rakennusbuumi näkyy etenkin Etelä-Töölön alueella, mutta aikakauden rakennuskanta jatkuu myös Läntistä Viertotietä (nyk. Mannerheimintietä) pohjoiseen. Läntisen Viertotien uudet asuinkerrostalot rajaavat nyt laaksoilaa, jonka entiset viljelysmaat väistyvät pelikenttien tieltä. Östra Dalin tila pysyy pisimpään viljeltynä, aina 1930-luvulle asti.

Vuoden 1925 opaskartassa näkyvät jo tontteina kaikki kolme sairaala-aluetta: Keuhkotautisairaala, Kulkutautisairaala ja Keskussairaala. Laaksossa vanhat tilat ovat kadonneet kartalta ja peltoaukeilla on pallokenttien symbolit. Vuonna 1929 valmistuvasta Laakson tuberkuloosisairaala tulee alueen uusi maamerkki. Selänteelle sijoittuvat sairaalapaviljongit näkyvät pitkälle ja muodostavat päätepisteen avaralle laaksoilalle.

MUUTTUVA LAAKSOMAISEMA

- 1922 Nordenskiöldinkatu levennetään valmistuvaa raitiovaunulinjaa varten
- 1922 mennessä Töölön pelikentät ulottuvat Nordenskiöldinkadulle asti
- 1925 Lääkärikadun rakentaminen alkaa
- 1929 Tuberkuloosisairaala valmistuu
- 1932 Reijolankatu rakennetaan

Laakson sairaala. Etualalla näkyvä Östra Dalin tila pysyy laaksoilman viljelysmaista pisimpään viljeltynä, aina 1930-luvulle asti. Urheilukadun ja sen asuinkerrostalojen rakentaminen alkaa vasta 1930-luvun loppupuolella. (Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia)

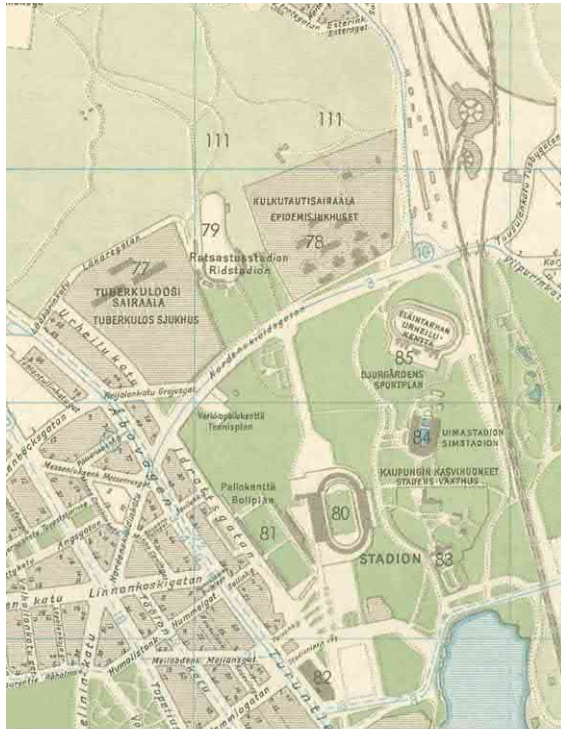
Suojeluskuntaleiri Töölön pallokentällä vuonna 1928. Oikealla taustalla näkyy rakenteilla oleva tuberkuloosisairaala, vasemmalla Läntisen Viertotien varren asuinkerrostalot. (HKM)

Opaskartta vuodelta 1925. (Helsingin karttapalvelu)

Talonpoikaismarssin autokolonna Nordenskiöldinkadulla vuonna 1930. Vasemmalla näkyy tuberkuloosisairaalan muuri, oikealla Töölön pallokentät. (HKM)

Opaskartta vuodelta 1940. (Helsingin karttapalvelu)

Ilmakuva vuonna 1938 valmistuneesta Olympiastadionista. Tuberkuloosisairaala on kaupunkikuvallisesti keskeinen elementti avoimen laaksotilan näkyvän päätteenä. (HKM)

Tennisottelu Töölön verkkopallokentällä, Egypti vs. Suomi. Verkkopallokenttä näkyy vuoden 1940 opaskartassa tuberkuloosisairaalan eteläpuolella. (MV)

Laakson ratsastuskenttä todennäköisesti 1940-50-luvun vaihteessa. Vasemmalla tuberkuloosisairaalan muuri, kasvimaata ja pelikenttä, jotka on toteutettu puutarhasuunnitelman mukaisille paikoille. (HKA)

Suomen Suurkisojen päättäjäisjuhlat Töölön Pallokentällä 1930-luvun lopulla. Taustalla vasemmalla tuberkuloosisairaala, oikealla rakenteilla oleva Olympiastadion. (HKM)

1940

Helsinki valmistautuu olympialaisiin

Olympialaisten valmistelut tuovat tarkaste-lualueelle suuria muutoksia. Alkujaan vuodelle 1940 suunniteltuja kesäolympialaisia varten rakennetaan uusia kisapaikkoja, kuten pääareenana toimiva olym-piastadion, uimastadion, messuhalli (nyk. Töölön kisa-halli) sekä Laakson ratsastusstadion. Muutokset näky-vät selvästi myös maisematilassa; stadion jättää laakson korkeimman selänteen alleen. Laaksotila pysyy raken-nustöistä huolimatta avarana, Töölön pallokenttien rakenteet ovat edelleen varsin matalia.

Myös Helsingin kaupunkirakenne kehittyä ja laa-jenee kohti pohjoista. Taka-Töölö on rakentunut miltei nykyisiin mittoihinsa, eikä tuberkuloosisairaala sijaitse enää kaupungin laitamilla. Sen voisikin nähdä laajojen puistoalueidensa vuoksi eräänlaisena siirtymävöyhyk-keenä rakennetusta kaupungista Keskuspuistoon.

Vuoden 1940 opaskartassa näkyvät jo tuberkuloos-sairaalan ensimmäisen vaiheen rakennukset. Myös olympiastadionin rakennukset, uusi ratsastusmanceesi, verkkopallokenttä ja kisa-halli on piirretty karttaan.

MUUTTAVA LAAKSOMAISEMA

- 1930-luvun lopulla ratsastusstadion ja Olympiastadion rakentuvat
- 1938 Urheilukadun pohjoisosa valmistuu
- 1940-luvun lopulla Urheilulehto valmistuu

1966

Helsingin jäähalli valmistuu

Olympialaisten jälkeen laakso tilaan ei kohdistu vähään aikaan suuria muutospaineita. Kaupunki laajenee kohti luodetta ja Meilahden alue kehittyä. Laakson ja Auroran sairaalat täydentyvät myös uusilla rakennuksilla. Laakso tilaa rajaavat nyt Auroran sairaalan puolella ns. Tukholma-paviljonki ja lastensairaala. Keskuspuisto kuitenkin jatkuu edelleen Nordenskiöldinkadulle asti, eikä 1950-luvun lopulla valmistunut lasten liikennepuistokaan katkaise puiston visuaalista jatkuvuutta.

Suurin muutos laakso tilaan tulee vuonna 1966 valmistuneen Helsingin jäähallin myötä. Se oli alun perin tarkoitettu vuoden 1965 jääkiekon maailmanmestaruuskilpailuja varten ja suunniteltu Töölön pallokentillä sijainneen vuonna 1958 valmistuneen Jäätadionin paikalle. Rakennushanke viivästyi kuitenkin muun muassa maaperän osoittautuessa odotettua haastavammaksi, ja kilpailut pidettiin lopulta Tampereella.

MUUTTUVA LAAKSOMAISEMA

- 1948—57 Auroran sairaala laajentuu
- 1956—60 Laakson sairaala laajentuu
- 1958 Lasten liikennepuisto avataan
- 1965 Meilahden tomisairaala valmistuu
- 1966 Helsingin jäähalli valmistuu
- Ärtin koulupuutarhan tilalle jäähallin pysäköintialue

Vastavalmistunut Jäähalli, Laakson sairaala on edelleen avoimen laakso tilan päätteenä. (HKM)

1960-luvun lopussa Ärtin koulupuutarhan paikalle rakennettiin uuden jäähallin paikoitusalue. (HKM)

Opaskartta vuodelta 1962. (Helsingin karttapalvelu)

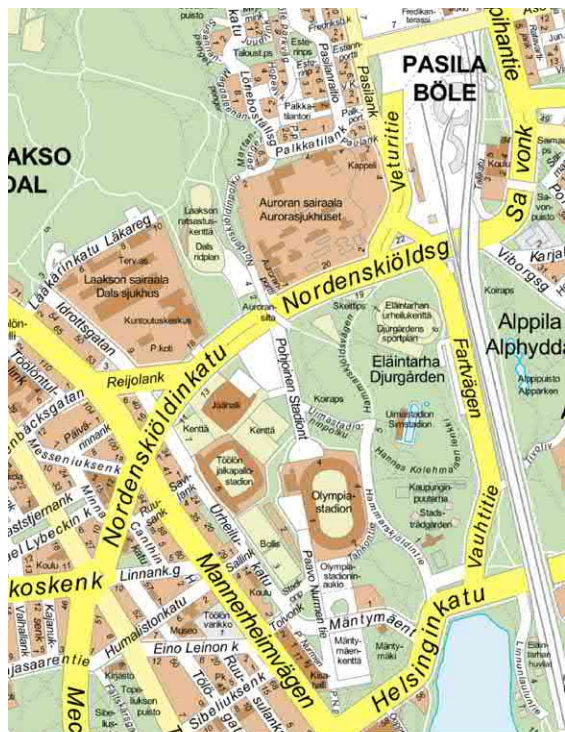
Lasten liikennepuisto avattiin vuonna 1958. Taustalla näkyvät Auroran sairaala-alueen uusi "Tukholma-paviljonki" ja Lastensairaala. 1971 (HKM)

–2017

Rakentaminen muuttaa maisemaa

Viime vuosikymmenien muutokset näkyvät sairaalan alueella tontin sisäisenä täydennysrakentamisena. Laakson sairaala-alueelle rakennettiin 1970–80-luvulla päiväkoti, terveyskeskus ja asuin-kerrostaloja. Uusin lisäys on vuonna 2002 tontin kaakkoiskulmaan rakennettu kuntoutuskeskus. Henkilöautoliikenteen kasvu näkyy kadunvarsipy- säköinnin ja paikoitusalueiden lisääntymisenä sekä muun muassa Nordenskiöldinkadun levenemisessä ja kaistajärjestelyiden muutoksissa.

Laaksotilaan ei tullut viime vuosisadan lopulla enää merkittäviä muutoksia. Vuonna 2000 on raken- nettu lähinnä huippujalkapalloon ja erilaisiin tapah- tumiin tarkoitettu monitoimiareena, joka kuitenkin tukki merkittävästi avarana pysyneen laaksomaiseman.

Opaskartta vuodelta 2017. (Helsingin karttapalvelu)

Vuonna 2000 valmistunut jalkapallostadion. Laakson sairaala näkyy edelleen laaksotilan päätteessä muita rakennuksia ylempänä, mutta laaksossa sijaitsevat rakennukset peittävät näkymän laaksosta. Koettu laaksotila on lokeroitunut rakennusten rajaamiksi jalkapallokentän kokoiseksi tiloiksi.

2000-luvun alussa valmistunut kuntoutuskeskus sijoittuu Nordenskiöldinkadun tuntumaan. Samalla katkeaa Keskus- puistolta Nordenskiöldin- ja Reijolankaduille kulkeva yhtenäinen vihervyöhyke.

MUUTTAVA LAAKSOMAISEMA

- 1978—89 Laakson sairaala laajentuu
- 2000 jalkapallostadion valmistuu
- 2002 uusi kuntoutuskeskus valmistuu
- 2002 Auroran sairaalan uusi porttirakennus rakennetaan
- 2012 Auroransilta rakennetaan
- 2015 HJK:n Kuplahalli rakennetaan

Mannerheimintie (ent. Espoon tie, Turuntie, Läntinen Viertotie)

Taka-Töölön, Eläintarhan ja Laakson alueen kehityksen selkärangana voidaan pitää suurin piirtein nykyisen Mannerheimintien kohdalla kulkenutta ”Espoon tietä”. Tämä 1600-luvulla syntynyt maantie oli läntisempi kahdesta Helsinkiin johtaneesta päätiestä ja vei kaupungista Espooseen, jossa se liittyi Viipurista Turkuun kulkevaan Kuninkaantiehen. Tämän takia ”Espoon tiestä” on käytetty myös nimeä ”Turuntie”. Tie päällystettiin sepelillä 1850-luvulla ja siitä alettiin kutsua nimellä ”Läntinen Viertotie”, sittemmin ”Turuntie” ja vuonna 1942 tieosuus nimettiin ”Mannerheimintieksi”. Kaivopuiston ja Töölön välillä kulkeva raitiovaununlinja rakennettiin 1890, jolloin se kulki Töölön hallille asti. Vuonna 1914 linja laajeni Ruskeasuolle ja Munkkiniemeen asti. Ennen Urheilukadun pohjoisosan valmistumista vuonna 1938 Mannerheimintie rajasi Laakson sairaala-alueen länsipuolta.

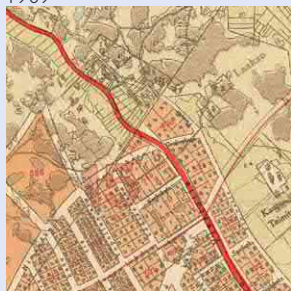

Läntinen Viertotie Nordenskiöldinkadulta nähtynä, 1910–1913. Etualalla Kaupungin taimitarha. (HKM)

Läntinen Viertotie, 1925. Etualalla Sallin ja Kaavin tilat. (HKM)

1909

1600-luvulla syntynyt maantie oli läntisempi kahdesta Helsinkiin johtaneesta päätiestä. Tie päällystettiin sepelillä 1850-luvulla Töölön-tullille saakka, ja siitä alettiin käyttää nimeä ”Läntinen Viertotie”.

1925

Raitiovaununlinja kulkee Laakson ohi, ja kääntöpaikka on Töölöntullin kohdalla. Vuonna 1928 nimi ”Turuntie” palautetaan käyttöön.

1950

Vuonna 1942 tien nykyinen nimi ”Mannerheimintie” otetaan käyttöön. Töölöntullin kääntöpaikka on poistunut käytöstä. Tien varteen alkaa rakentua 1930-luvun lopulla asuinrakennuksia. Tullipuomin alue rakentuu 1960-luvulla.

2016

Mannerheimintie, 1949.

Vasemmalla Lääkärikadun ja Urheilukadun korttelit. Laakson sairaala-alue häämöttää vasemmassa reunassa. (HKM)

Nordenskiöldinkatu nyk. Urheilukadun kohdalta, 1913. (HKM)

Nordenskiöldinkatu nyk. Auroranportin kohdalta, 1922. (HKM)

Nordenskiöldinkatu Urheilukadun kohdalta, 2017.

Nordenskiöldinkatu Auroranportin kohdalta, 2017.

Nordenskiöldinkatu

Nordenskiöldinkatu on toiminut aina tärkeänä linkkinä Meilahden ja Taka-Töölön sekä Pasilan ja Alppiharjun alueiden välillä. Tielinjauksen alku näkyy Fredriksbergiltä (nykyinen Pasila) Läntiselle Viertotielle johtavalla tiellä vuoden 1909 kartoissa. Se kääntyi nykyisen Auroranportin kohdalla kohti etelää ja yhdistyi Toivonkadun kohdalla Läntiseen Viertotiehen. Nykyisen tien rakentaminen aloitettiin vuonna 1913 kaupungin asemakaava- ja raudoituslaitoksen päätöksellä ja se oli suunniteltu alun perin puistokaduksi. Vaikka Nordenskiöldinkatua reunustaneet viljelymaat muuttuivat 1930-luvun alkuun mennessä urheilukentiksi, pysyi katutila avarana vielä pitkälle 1960-luvulle asti. Vuonna 1966 valmistunut Jäähalli ja Töölön jalkapallostadion vuodelta 2000 tukkivat kumpikin Nordenskiöldinkatua reunustavaa laaksoaluetta.

1909

Fredriksbergistä (nyk. Pasila) Läntiselle Viertotielle kulkeva tie. Kääntyy nykyisen Auroranportin kohdalla etelään kaupungin vuokratilojen ohi. Auroranportin eteläpuolelle perustetaan vuonna 1911 Ärtin koulupuutarha.

1918

Nordenskiöldinkadun rakentaminen aloitetaan vuonna 1913 kaupungin asemakaava- ja raudoituslaitoksen päätöksellä. Katu suunnitellaan puistotieksi, jota reunustavat puurivit. Auroran kulkutaisairaala valmistuu vuonna 1914.

1925

Tietä levennetään vuonna 1922 uutta Töölön ja Kallion välistä poikittaislinjaa varten. Laakson tuberkuloosisairaala valmistuu vuonna 1929. Savilan, Kaavin ja Sallin tilat muuttuvat vuoteen 1932 mennessä pelikentiksi.

1940

Laakson ratsastuskenttä ja olympiastadion rakennetaan vuoden 1940 olympialaisia varten. Samalla Nordenskiöldinkadun ja Mannerheimintien yhdistävä tie katkeaa.

1969

Lasten liikennekaupunki avataan vuonna 1958, Jäähalli valmistuu vuonna 1966. Ärtin koulupuutarhan paikalle tuli jäähallin parkkipaikka.

2016

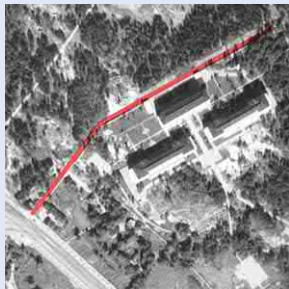

Tietä levennetty, raitiovaunuympäristö korotettu ja ajokaistoja järjestelty uudelleen. Kuntoutuskeskus Validian (2002–2003) rakentamisen myötä Laakson sairaala-alueelle tulee uusi eteläpuoleinen ajoyhteys. Auroransilta valmistuu vuonna 2012.

Lääkärintie

Lääkärintie suunniteltiin alun perin palvelemaan Laakson tuberkuloosisairaala ja toteuttamatta jäänyttä ”Keskuspuiston keskussairaala”. Se on edelleen päälähestymisuunta sairaalan henkilöauto- ja huoltoliikenteelle mutta toimii myös Mannerheimintietä ja Keskuspuistoa yhdistävänä katuna. Katutalaa hallitsivat alun perin sitä ympäröivät viljelymaat länsipäädystä, Keskuspuisto pohjoisessa sekä sairaalan muuri etelässä. Vain hallintorakennuksen symmetristen autotallien väliin jäävä tila avattiin näyttäväksi pääsisäänkäynniksi. Lääkärintien luonne muuttui uusien rakennusten ja pysäköintialueiden myötä. Kadun länsipäätä reunustavat asuinkerrostalot rakennettiin vuosina 1938 ja 1951, ja vuonna 1939 läntisen autotallin paikalle valmistui kaksikerroksinen hallintosiipi. Sairaalan muuria jouduttiin purkamaan 1950-luvun laajennusten tieltä. Uusi talousrakennus sijoitettiin rajaamaan Lääkärintietä ja luoteisnurkan tuberkuloositoimisto osittain muurin ulkopuolelle Lääkärintie- ja Urheilukadun nurkkaan. Näiden uusien rakennusten myötä myös eri sisäänkäyntien määrä kasvoi. Kadun pohjoispuoli pysyi taas lähes koskemattomana 1970-luvulle asti, jolloin tietä levennettiin kadunvarsipysäköintiä varten ja sen koillispuolelle rakennettiin paikoitusalue.

1932

Lääkärintietä aletaan rakentaa rakennuskonttorin vuonna 1925 antamasta kehotuksesta nykyiseltä Mannerheimintieltä tuberkuloosisairaala-alueelle ja edelleen pitkin alueen pohjoisrajaa kappelille asti.

1943

Läntisen autotallin tilalle rakennettiin vuonna 1939 hallintorakennuksen lisäsiipi. Urheilukatu valmistuu vuonna 1938, Mannerheimintien risteykseen aletaan rakentaa asuinkerrostaloja 1930-luvun lopulla.

1964

Vuosina 1956—60 Lääkärintien varten rakennetaan uusi tuberkuloositoimisto, keittiö ja huoltorakennus. Uuden huoltotilan myötä kappelin vieressä olevan sisäänkäynnin luonne muuttuu.

1976

1970-luvulla tietä levennetään kadunvarsipysäköintiä varten ja sen koillispuolelle rakennetaan paikoitusalue. Myös pelastuskoulun tilojen yhteyteen tulee pysäköintipaikkoja.

2016

Lääkärintie, 1960-luku. (HKM)

Lääkärintie, 2017.

Lääkärintie rajautuu Keskuspuistoon ja sairaalan muuriin.

Lääkärintien itäpäädyn kadunvarsipysäköintiä.

Reijolankatu, 1968. (HKM)

Reijolankatu Mannerheimintietä päin katsottuna, 1968. (HKM)

Reijolankatu (ent. Greijuskatu)

Reijolankatu syntyi Stenbäckinkadun jatkeeksi yhdistäen Mannerheimintien ja Nordenskiöldinkadun. Samalla se nivoo yhteen kaksi eriluonteista aluetta, tiheimmin rakennetun asuinalueen sekä avarampien urheilukenttien ja kallioiden selänteen leimaaman ympäristön. Vaikka silloisen Greijuksenkadun suunnitelmat näkyivät jo vuoden 1909 kartoissa, valmistui katu vasta 1930-luvun alussa. Kadun varteen rakennettiin 1930-luvun lopussa asuinkerrostaloja sekä huoltoasema. Urheilukadun valmistuessa 1938 jäi näiden katujen sekä Nordenskiöldinkadun väliin kolmiomuotoinen tila, johon rakennettiin 1940-luvun lopussa nykyinen Urheilulehdon puisto.

Reijolankatu, 2017.

1909

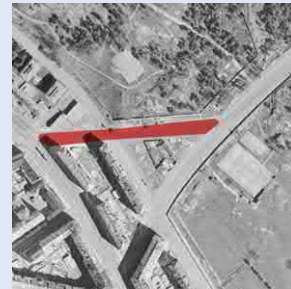
Suunnitelma Greijuskadun linjauksesta.

1932

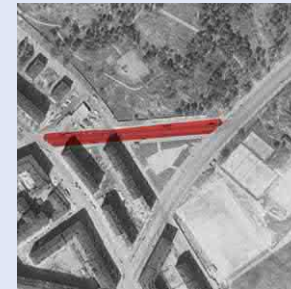
Reijolankatu valmistuu 1932.

1943

Kadun varteen rakennetaan 1930-luvun lopussa asuinkerrostaloja sekä huoltoasema. Urheilukadun valmistuttua katujen väliin jää nykyinen Urheilulehto, jossa oli sotavuosina ilmeisesti parakkeja.

1956

Urheilulehdon puisto rakennetaan sodan jälkeen (suunnitelmat 1944, valmistuu ennen 1950).

2016

Raitiovaunulinja siirrettiin vuoden 2018 alussa kulkemaan Reijolankatua pitkin Meilahteen.

Urheilukatu (ent. Floratie)

Urheilukadun Lääkärinkadun ja Nordenskiöldinkadun välinen osuus valmistui vuonna 1938 sen varten rakennettujen asuinkerrostalojen tonttikaduksi. Sen länsipuolta rajaavat kolmikerroksiset asuinrakennukset sijoitettiin väljästi niin, että niiden väliin jäi vihertaskuja. Sairaalan betonimuuri ja sen eteen 1960-luvulla rakennettu kadunvarsipysäköintialue hallitsivat pitkään itäistä katutilaa. Urheilukadun nykyinen puistokatumainen luonne syntyi vasta 1980-luvulla, kun kadun pysäköintialue muutettiin asemakaavan mukaan puistoalueeksi, jossa kulki jalankululle ja pyöräilylle varattu ulkoilutie. Samalla ajo- ja kevyen liikenteen väylän välille istutettiin puurivistö. 1980-luvulla sairaala-alueelle rakennetut uudet asuinkerrostalot, päiväkoti ja terveyskeskus muokkasivat omalta osaltaan myös kadun luonnetta, vaikka ne sijoitettiin muurien sisäpuolelle. Sairaala-alueelle johti Urheilukadun puolelta kolme uutta sisäänkäyntiä, mikä omalta osaltaan vilkastuttivat katua.

Urheilukatu, 1960-luku. (HKM)

Urheilukatu, 2017.

Urheilukatu syksyllä 1941. (Sotamuseo)

1909

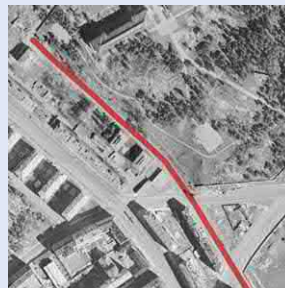
Suunnitelma Florantien linjauksesta.

1932

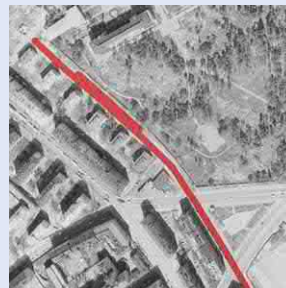
Urheilukatu ulottuu Nordenskiöldinkatuun asti.

1943

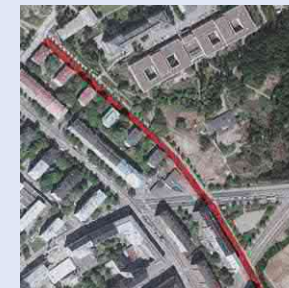
Urheilukatu valmistuu koko pituudeltaan vuonna 1938. Sen varrella olevat huolto-asema ja asuinkerrostalot rakennetaan vuosina 1939—51.

1964

Katua levennetään kadunvarsipysäköintiä varten. Vuonna 1960 Lääkärinkadun risteykseen rakennetaan uusi tuberkuloositoimisto.

1988

Vuoden 1986 asemakaavassa kadun itäpuoli määrätään suojaviheralueeksi. Uuden terveyskeskuksen (1981), päiväkodin (1978) ja asuinkerrostalojen (1989) myötä Laakson alueelle tulee Urheilukadun puolelta kolme uutta sisäänkäyntiä.

2016

Lasten liikennepuisto, taustalla Auroran sairaala-alue, 1971. (HKM)

Laakson ratsastuskenttä, 1934. (MVKa)

Auroranportti

Auroranportti toimi 1950-luvulle asti sekundäärisenä yhteytenä Auroran kulkutautisairaalalle ja nykyisen ratsastuskentän kohdalla sijainneille viljelysmailla. Sen merkitys kasvoi vasta Auroran sairaalan laajentuessa vuosina 1948–56, jolloin sairaala-alue sai myös oman porttirakennuksensa nykyisen eteläpuolelle. Vuoden 1940 Helsingin olympialaisia varten rakennettu Laakson ratsastuskenttä, sairaalan lounaispuolelle valmistuneet ”Tukholman paviljonki” ja Lastensairaala sekä vuonna 1958 valmistunut lasten liikennepuisto jäsenivät omalla tavallaan Auroranporttia eräänlaiseksi portiksi Keskuspuiston laajoille metsäalueille. Tämä korostui entisestään Auroransillan valmistuttua vuonna 2012.

Auroranportin raitiovaunupysäkki, 1971. (HKM)

Laakson ratsastuskenttä, 2017.

1909

Fredriksbergistä (nyk. Pasila) Läntiselle Viertotielle kulkeva tie kääntyy nykyisen Auroranportin kohdalla kohti etelää. Pohjoispuolen viljelysmaiden taloille johtaa pienempi tie.

1932

Nordenskiöldinkadun rakentaminen aloitetaan vuonna 1913. Risteyksestä johtaa tie vuonna 1914 valmistuneelle kulkutautisairaala-alueelle.

1943

Laakson ratsastuskenttä rakennetaan ja Auroranportin risteystä suurennetaan Helsingin olympialaisia varten. Kulku ratsastuskentälle tapahtuu 1970-luvulle asti nykyisen liikennepuiston länsipuolelta.

1956

Auroran sairaalan laajentui vuosina 1948–56, jolloin sairaala-alue sai myös oman porttirakennuksensa Auroranportin yhteyteen. Lasten liikennepuisto valmistuu vuonna 1958.

2016

Auroraan rakennetaan vuonna 2002 uusi porttirakennus vanhan pohjoispuolelle. Samalla liikennejärjestelyt muuttuvat. Auroransilta valmistuu vuonna 2012.

Urheilulehdon puisto

Urheilulehdon puisto syntyi kolmen kadun, Urheilukadun, Reijolankadun ja Nordenskiöldinkadun, väliin kaakkoon viettävälle rinteelle. Kolmion muotoista aluetta rajaavat puurivit ja kaupunkikuvallisesti alue hahmottuu vehreänä saarena. Alueella sijaitsi alun perin Dalin tilan viljelysmaita. Ensimmäisen kerran kolmiopuisto hahmottui vuonna 1906 vahvistetussa asemakaavassa ja se suunniteltiin alusta lähtien viheralueeksi. Puiston voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1929, jolloin Urheilukadun ja Reijolankadun tielinjaukset tarkentuivat ja puisto sai nykyisen muotonsa.

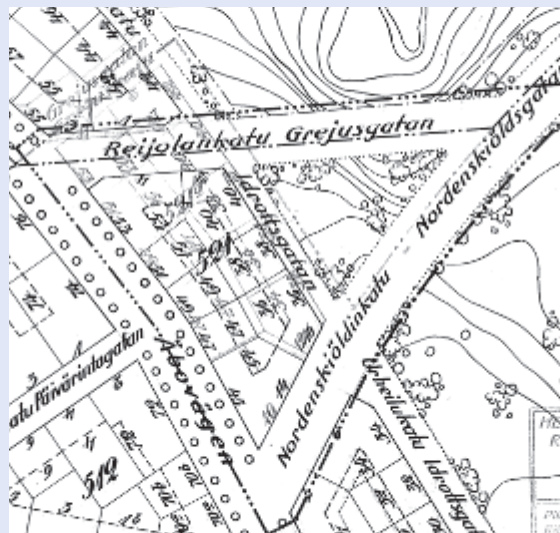
Puistoa ympäröivät kadut ja asuinkerrostalot valmistuivat kokonaisuudessaan vasta vuonna 1938.

Urheilukadun, Reijolankadun ja Nordenskiöldinkadun keskelle jäävä alue vuoden 1906 vahvistetussa asemakaavassa. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Sotavuosien aikana Urheilulehdon paikalle oli todennäköisesti sijoitettu parakkeja. Urheilulehdon puistosuunnitelmat valmistuivat vuonna 1944 ja ne toteutettiin 1940-luvun loppuun mennessä. Toteutunut puisto noudattaa pitkälti alkuperäistä suunnitelmaa. Kolmion keskelle sijoittuva hiekkakenttä on nykyään laajempi, mutta idea katutilaa rajaavista puurivistöistä, ympäröiviltä teiltä keskittämään johtavista poluista sekä istutuksista on säilynyt. Puiston hiekkakenttää reunustivat alusta alkaen pensaat, muut istutukset ja puurivistöt hahmottuvat vasta 1960-luvun loppupuolen ilmakuissa.

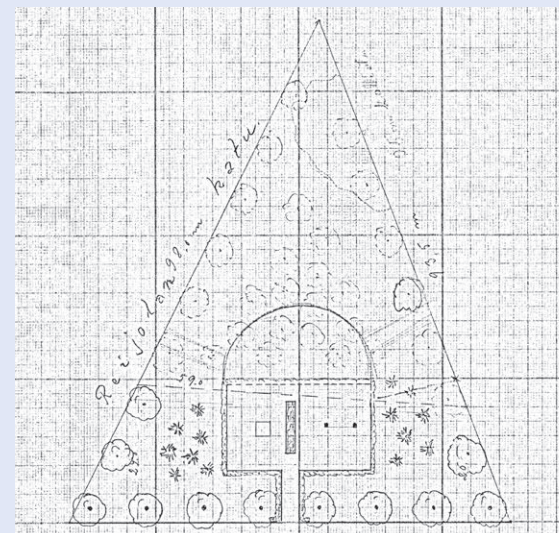
Urheilulehdon puistossa ja sitä ympäröivillä teiosuuksilla tehdään peruseräparannustöitä vuosina 2017–18.

Urheilukadun ja Reijolankadun tielinjausta tarkennettiin vuoden 1929 asemakaavamuutoksessa. Kolmiopuisto on saanut nykyisen muotonsa. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Ilmakuva etelästä.

Urheilulehdon puiston suunnitelma vuodelta 1944. (Helsingin kaupunginarkisto, Puisto-osasto)

Nordenskiöldinkatu nykyisen Urheilulehdon kohdalla vuonna 1913. Nordenskiöldinkatu on juuri valmistunut, vasemmalla Dalin viljelysmaat. (HKM)

Urheilulehtoa reunustaa lännen puolelta korkeiden asuinkerrostalojen rivi, pohjoisessa tuberkuloosisairaala muureineen ja etelässä urheilukentät. Ilmakuva 1940-luvun alusta, jolloin paikalle on rakennettu parakkeja. (HKM)

Urheilulehdon puisto 1960-luvun lopun ilmakuvasa. Istutukset, hiekkakenttä ja penkit näkyvät kuvassa selvästi. (HKM)

1932

Reijolankatu rakenteilla. Läntisen Viertotien itäpuoli vielä viljelysmaata ja Urheilukadun pohjoisosa rakentumatta.

1943

Urheilulehto on saanut nykyisen muotonsa. Sodan aikana paikalle on todennäköisesti rakennettu parakkeja.

1950

Urheilulehdon puiston sommitelma näkyvissä, kuten myös luoteiskulman pienempi rakennus.

1976

Puiston puistutukset näkyvissä.

1988

Puusto rajaa selkeästi katutilaa.

2015

Ratsastusstadion, lasten liikennepuisto ja koulupuutarha

Nykyisen Laakson ratsastuskentän paikalla sijaitsi 1930-luvun alkuun asti kaupungin vuokraamia viljelymaita. Niihin kuului useampi rakennus, jotka sijaitsivat laakson itärinteellä. Laakson ratsastusstadion otettiin käyttöön vuonna 1937. Laakson ja Ruskeasuon ratsastuskentät rakennettiin vuoden 1940 kesäolympialaisia varten, jotka kuitenkin siirtyivät 12 vuodella eteenpäin toisen maailmansodan takia. Ratsastusstadionia paranneltiin vielä 1940–50-luvun taitteessa, jolloin laajennettiin muun muassa länsirinteellä sijainnutta katsomorakennusta.

Ratsastuskenttä, sen kaakkoispuolelle sijoittunut puistoalue, Ärtin koulupuutarha sekä Töölön pallokentät muodostivat yhtenäisen laaksotilan, jota rajasivat tuberkuloosi- ja kulkutautisairaalan sekä Eläintarhan selännealueet. Nordenskiöldinkadun varteen istutettiin 1970–80-luvun vaihteessa puurivistöt, mikä katkaisi tämän visuaalisen yhteyden.

Auroran sairaala-alueen länsiosa rakentui 1940–50-luvulla. Sairaala-aluetta länsireunassa

Laakson ratsastusstadion, taustalla näkyy Aurorasilta.

rajannut metsäalue väistyi uusien rakennusten tieltä. Niistä muodostui laaksontilaan uusi rajaava elementti. Samalla Auroranportin liikennejärjestelyt muuttuivat. Vastavalmistuneille rakennuksille suunniteltiin uusi sisäänkäynti porttirakennuksineen sairaalatontin lounaiskulmaan. Vuonna 1958 Nordenskiöldinkadun pohjoispuolelle rakennettiin lasten liikennepuisto. Ratsastuskentän ja Nordenskiöldinkadun välisen alueen luonne pysyi kuitenkin avarana ja puistomaisena.

Henkilöautoliikenteen kasvun vaikutukset näkyivät myös Auroranportin alueella. Ärtin koulupuutarha joutui väistymään vuonna 1966 valmistuneen Helsingin jäähallin pysäköintialueen tieltä, Nordenskiöldinkatua levennettiin ja ratsastuskentän paikoitusalue laajeni. Siinä missä Laakson ratsastusstadionin ja Töölön pallokenttien välille levittäytyi vielä 1960-luvun alussa avara viheralue koulupuutarhoineen, sijaitsee nykyään pysäköintialueiden muodostama sarja, jota on katkomassa puurivistöt ja uudelleenjärjestely liikennepuisto. Eläintarhan puistoalueen ja Keskuspuiston metsäisen osuuden yhdistävä kevyen liikenteen Aurorasilta valmistui vuonna 2012.

Laakson ratsastuskenttä todennäköisesti 1940–50-luvun taitteessa olympialaisten valmistelujen aikana. (HKA)

Vuonna 1958 valmistunut lasten liikennepuisto. Taustalla näkyvät Tukholman paviljonki ja lastensairaala, 1971. (HKM)

Lasten liikennepuisto ja ratsastusstadion vuonna 1970 Nordenskiöldinkadun eteläpuolelta nähtynä. Aidat, istutukset tai rakennukset eivät vielä tuki näköyhteyttä. (HKM)

Lasten liikennepuiston avajaiset 20.5.1958. Lapsia opettelemaan liikennekäyttäytymistä. (HKM)

Vuoden 1930 ilmakuvassa näkyvät etualalla olympiastadionin paikalla sijainnut paviljonkirakennus, Töölön pallokenttä sekä Ärtin koulupuutarha. Nordenskiöldinkadun pohjoispuolella sijaitsevat Dalin viljelysmaat ja niihin kuuluvat rakennukset. (HKM)

1950—60-luvun taitteen ilmakuvassa näkyy hyvin ratsastuskentän, lastensairaalan ja Nordenskiöldinkadun väliin levittäytyvä nurmikenttä. (HKM)

1960-luvun lopussa koulupuutarhan paikalle rakennettiin uuden jäähallin paikoitusalue. Jäähallin ja paikoitusalueen välille on jätetty vihervyöhyke, laaksotila soljuu vielä Nordenskiöldinkadun yli. (HKM)

1932

Laaksossa sijaitsee vielä kaupungin vuokraamia viljelysmaita. Avara laaksotila jatkuu Nordenskiöldinkadun eteläpuolelle, jossa sijaitsee vuonna 1911 perustettu Ärtin koulupuutarha.

1943

Laakson ratsastuskenttä katsomoinen rakennetaan 1930-luvun loppupuolella. Kentän, Auroran sairaala-alueen sekä Nordenskiöldinkadun väliin jää avara nurmikenttä.

1956

Ratsastuskentän katsomoa laajennetaan olympialaisia varten. Auroran sairaala-alueen länsireunaan rakennetaan vuosina 1948—57 porttirakennus, Tukholma-paviljonki, lastensairaala sekä rivitalot.

1969

Lasten liikennepuisto, Helsingin jäähalli ja Auroranportin uudet liikennejärjestelyt muokkaavat aluetta. Koulupuutarha joutuu väistymään paikoitusalueen tieltä, ratsastuskentän ja Nordenskiöldinkadun välinen tila pysyy avarana viheralueena.

2001

Ratsastuskentän reunalle valmistuu uusi katsomo ja sen paikoitusalue laajenee. Uudet puurivistöt rajaavat laaksotilaa etelästä (jäähallin paikoitusalue) ja idästä (Auroran sairaala).

2015

Lasten liikennepuisto järjestellään uudelleen vuonna 2005, Auroranportin valmistuu vuonna 2012. Ratsastuskentän paikoitusalue on laajentunut entisestään.

Sairaala kaupunkikuvassa

Laakson sairaalalla on aina ollut erityinen asema sitä ympäröivässä kaupunkikuvassa. Sairaala rakennettiin aikoinaan kaupungin ulkopuolelle kallioiselle selänteelle Töölönlahdelta luoteiseen päin kulkevan laaksoalueen reunalle. Sairaala-alueen etelä- ja lounaispuolella sijainneiden avarien viljelysmaiden ja pelikenttien myötä selänteen korkeimmalla kohdalla sijainneet kookkaat sairaalapaviljongit hallitsivat pitkään maisemaa ja muodostivat selustan laaksoalueelle.

Pitkät näkymälinjat Laakson sairaalalle peittyivät, kun kaupunkirakenne kasvoi kiinni sairaala-alueeseen; länsipuolella Mannerheimintien ja Urheilukadun asuinrakennukset ja Jäähalli ja jalkapallostadion myöhemmin alueen eteläpuolelle. Sitä vastoin Laakson

itäpuolelle rakennettu ratsastusstadion ja Auroran laajennukset sekä niiden tieltä hävinneet metsäalueet avasivat uusia näköyhteyksiä. Nämä nivoivat Laakson ja Auroran sairaala-alueet tiiviimmin yhteen, etenkin Laakson alueen uudempien laajennusten myötä.

Laakson sairaalan rakennukset muodostavat päätepisteen Urheilukadulle ja Stenbäckinkadulle. Urheilukadulta pohjoiseen näkyy läntinen sairaalapaviljonki ja Stenbäckinkadulta näkyvät Laakson asuinrakennukset ja etenkin muurit ovat olennainen osa ympäröiviä katutiloja ja kaupunkimaisemaa.

Laakson sairaala Auroran puolelta katsottuna.

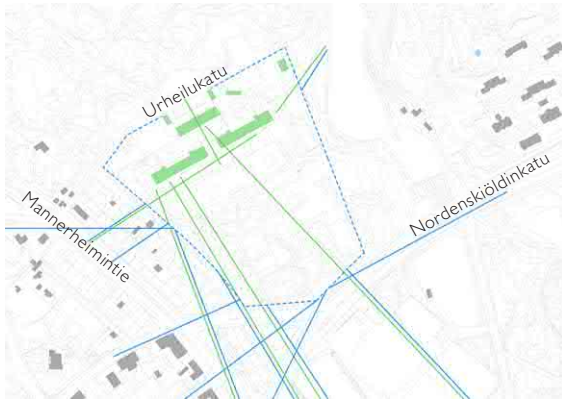

Sairaala sijoitettiin keskuspuistoon Töölönlahdelta pohjoiseen jatkuvan laakson reunalle. Voimakas näkymänpääte rajasi kaupunkitilaa pitkään. Suomi—Ruotsi -maaottelu, 1934. (HKM)

Taka-Töölö Laaksoon päin katsottuna 1940-luvun alussa. Etualalla Sibeliuksen puisto, taustalla tuberkuloosi- ja kulkutautisairaalat. (HKM)

Sairaala laakson reunalla

Laakson sairaala katunäkymien päätteenä 1932.

Sairaalarakennukset ja -muuri hallitsevat näkymää voimakkaasti etenkin etelästä päin katsottuna. Suhde itäpuolella sijaitsevaan Auroran sairaalaan on olematon.

■ Sairaalarakennus päätteenä ■ Sairaalamuuri päätteenä

Laakson sairaala katunäkymien päätteenä 2017.

Sairaalarakennukset ja -muuri ovat lähialueiden rakentumisen myötä enemmän piilossa. Tärkeimmät näkymälinjat kulkevat Stenbäckinkatua, Urheilukatua ja Nordenskiöldinkatua pitkin. Laakson sairaalan korkeimmat rakennukset näkyvät lisäksi hyvin Auroran sairaala-alueelta ja ratsastuskentältä sekä Eläintarhan selännealueelta.

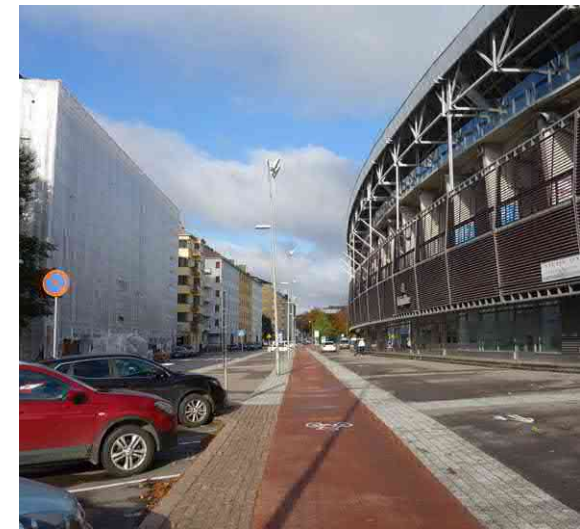
Sairaalapaviljongit näkyvät kokonaisuudessaan Urheilukadulta 1960-luvulla. (HKM)

Näkymä Nordenskiöldinkadulta Eläintarhan kentän kohdalta. Sairaalapaviljongit näkyvät Keskuspuiston metsikön takaa.

Näkymä Nordenskiöldinkadun ja Mannerheimintien risteuksesta. Taustalla näkyy sairaalan muuri ja kuntoutuskeskus. Urheilulehdon puiston lehvästö peittää osittain sairaala-alueen. Keskuspuisto alkaa visuaalisesti tästä.

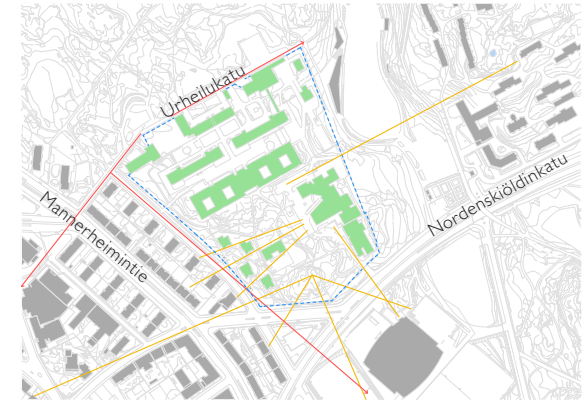
Sairaalapaviljongi pilkottaa uuden stadionin takaa.

Tontin eteläosan kalliolta avautuvat näkymät kohti Töölöä.

Sairaalapaviljongeista näkyy puuston yli pitkälle kohti Töölönlahtea.

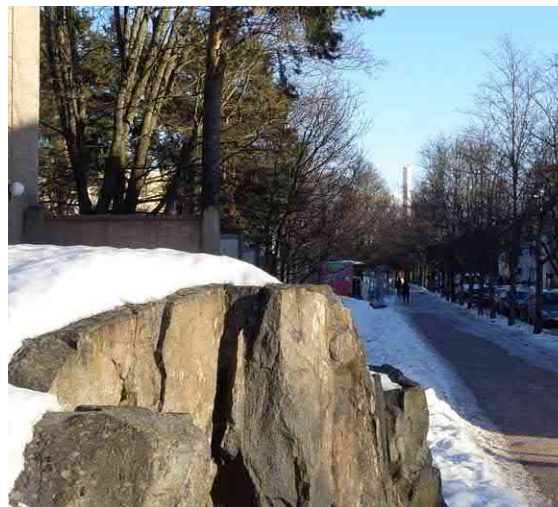
Näkymät tontilta ja ympäröiviltä kaduilta

Näkymälinjoja sairaala-alueen ulkopuolelle on lähinnä tontin eteläosan korkeilta kohdilta etelään ja länteen. Tontin puusto peittää muutoin näkymiä. Ympäröivillä kaduilla merkittävien näkymälinjojen on Urheilukadulta Olympiastadionin tornille.

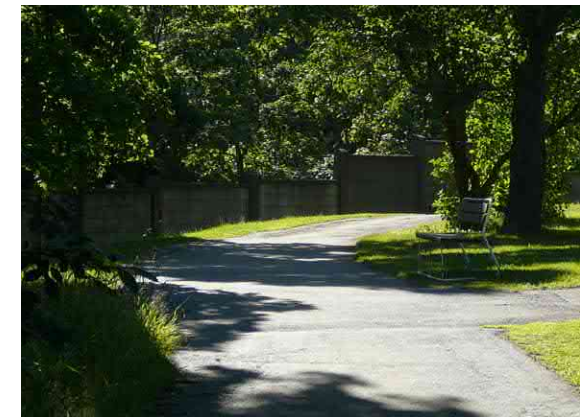
■ Näkymät tontilta ■ Näkymät ympäröiviltä kaduilta

Auroran sairaalan rakennukset ja Elisan linkkitorni pilkottavat kuntoutuskeskuksen huoltopihalle.

Olympiastadionin torni näkyy Urheilukadun päätteenä.

Urheilukadun puoleinen muuri rajaa sairaalatontin omaksi kokonaisuudekseen.

LAAKSON SAIRAALAN JA SEN PUUTARHAN RAKENTUMINEN

Asemakaavat

Seuraavassa tarkastellaan Laakson sairaalan ja sen lähiympäristön kaavoituksen vaiheita sekä alueen voimassa olevia asemakaavoja.

Helsingin ensimmäisen asemakaavan laati J. A. Ehrenström vuonna 1812. Kaava rajautui nykyisen kantakaupungin alueelle. Myöhemmissä 1800-luvun asemakaavoissa tarkastelualue laajeni Pikku Huopalahdelle ja Kumpulun tiloille asti. Helsingin rakennettu kaupunkiympäristö keskittyi kuitenkin vielä pitkään nykyisten Kruununhaan, Kluuvin, Kaartinkaupungin, Kampin ja Punavuoren alueille. ”Kivikaupungin” ulkopuolella oli viljelymaita, avokallioita ja metsäalueita.

Töölön asemakaavakilpailun tuloksena syntyi vuonna 1906 kaava, joka on edelleen voimassa suuressa osassa Eläintarhan aluetta. Asemakaavaan merkityt Nordenskiöldinkadun, Reijolankadun ja Urheilukadun tielinjaukset sekä Mannerheimintien varteen rakentaminen toteutuivat pääpiirteittäin 1910–30-luvuilla. Laakson alueella sijaitseva Reijolan tila oli esitetty kaavassa, mutta muuten Reijolankadun pohjoispuoli oli tässä vaiheessa vielä kaavoittamaton.

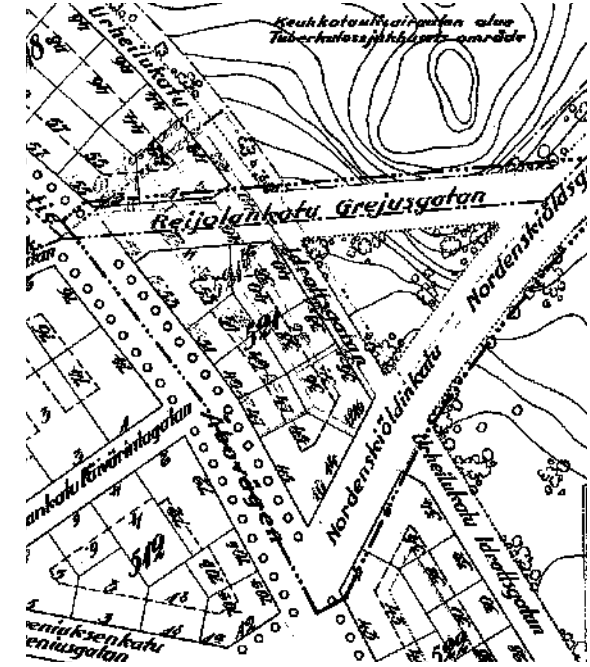
Vuonna 1929 astui voimaan asemakaavan muutospiirustus nykyisen Urheilulehdon ja sitä ympäröivien katujen osalta. Kaava on edelleen voimassa. Uudessa asemakaavassa katujen keskelle jäävä kolmiomainen tila osoitettiin puistoksi (nykyinen Urheilulehto) ja katujen linjauksia sekä hierarkiaa tarkennettiin.

Vuoden 1906 vahvistetussa asemakaavassa sairaalan alue on edelleen puistoaluetta. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

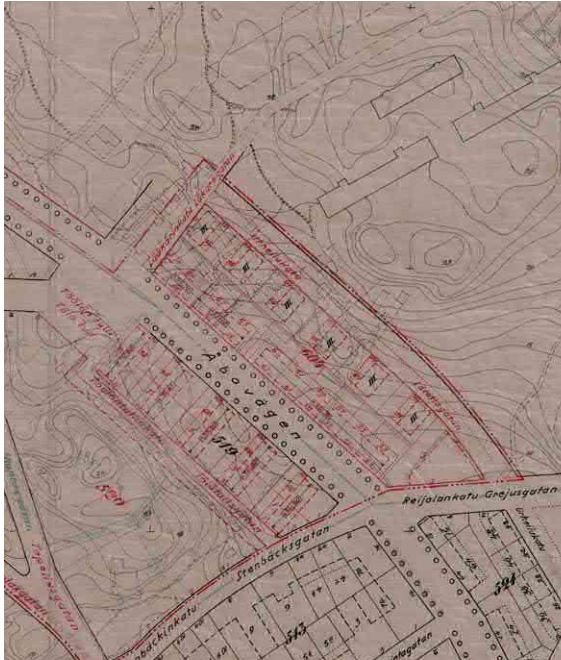
Pohjoispuolella sijaitseva Laakson alue oli varattu keuhkotautisairaalaan varten. Urheilukadun profiilia levennettiin vuonna 1937 voimaan tullessa asemakaavamuutoksessa. Tämä kaava on edelleen voimassa Reijolankadun ja Nordenskiöldinkadun väliin jäävällä Urheilukadun osalla.

Vuonna 1938 valmistui Laakson sairaala-alueen länsipuolella olevan korttelin asemakaava. Urheilukadun varrelle oli merkitty kuusi kolmikerroksista pistemäistä

Reijolankadun tielinjausta ja kolmiopuistoa tarkennettiin vuoden 1929 asemakaavamuutoksessa. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

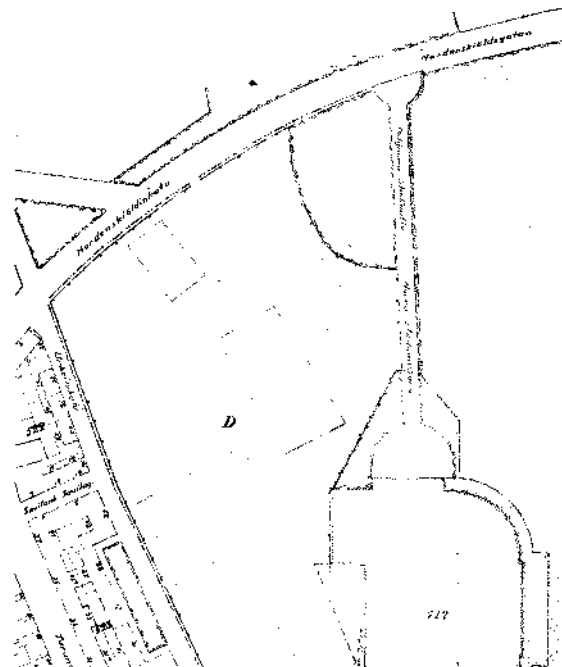
asuinkerrostaloa. Mannerheimintien puoleiset asuinkerrostalot puolestaan rajasivat katutilaa mutta samalla peittivät myös taakseen näkymän Laakson sairaalalle. Asemakaavassa korttelin kaakkoisosaan oli merkitty irrallinen kolmionmuotoinen tontti, jonne rakennettiin vuotta myöhemmin huoltoasema. Kaavassa merkilepantavaa on Laakson sijainti suhteessa muuhun kaupunkirakenteeseen. Sairaalatontti sijaitsi 1930-luvun lopulla vielä selvästi kaupungin laidalla. Lääkärikadun

Urheilukadun asuintalojen asemakaava vuodelta 1938. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

päätteenä on lounaassa Töölön tulli, ja kadun varrella on edelleen hyvin pienimittakaavaista rakentamista. Mannerheimintien varteen Lääkärinkadun pohjoispuolelle kaavoitettiin seuraavat asuinkerrostalot vasta vuonna 1945.

Nykyisen jäähallin alueen voimassa oleva asemakaava on peräisin vuodelta 1942. Kaavan myötä mahdollistettiin Pohjoisen Stadiontien ajoyhteys, joka johti Nordenskiöldinkadulta Olympiastadionille.

Pelikenttien ja koulupuutarhan aluetta koskeva asemakaavamuutos astui voimaan vuonna 1942. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Tien vieressä oleva kevyenliikenteen yhteys oli toteutettu jo aiemmin, ja siltä osin on yhä voimassa vuoden 1935 asemakaava. Pohjoisen Stadiontien länsipuolella sijaitseva Ärtin koulupuutarha, nykyinen pysäköintialue, oli merkitty vuoden 1942 kaavassa puistoalueeksi. Verkkopallokenttä, jonka paikalle rakennettiin Helsingin jäähalli 1960-luvulla, ja Urheilukadun varren pallokentät olivat kaavassa yleisten rakennusten tonttialuetta. Kaavaa on muutettu Urheilukadun

varrella olevien kenttien osalta. Voimassa olevassa vuoden 1999 kaavassa kentät ovat VU-aluetta, ja Töölön jalkapallostadion urheilutoimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta.

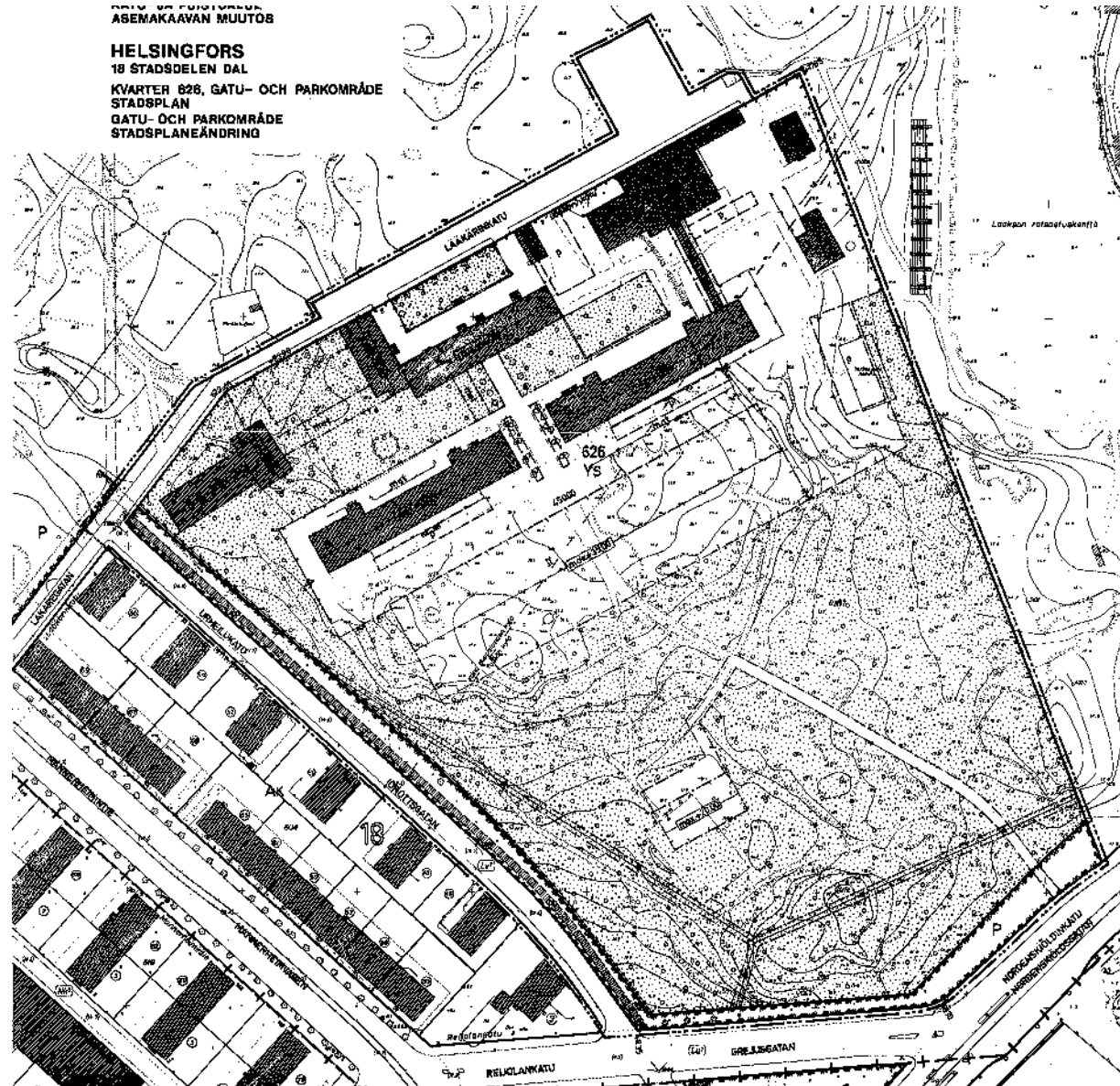
Laakson ja Auroran sairaala-alueiden sekä Keskuspuiston asemakaavat

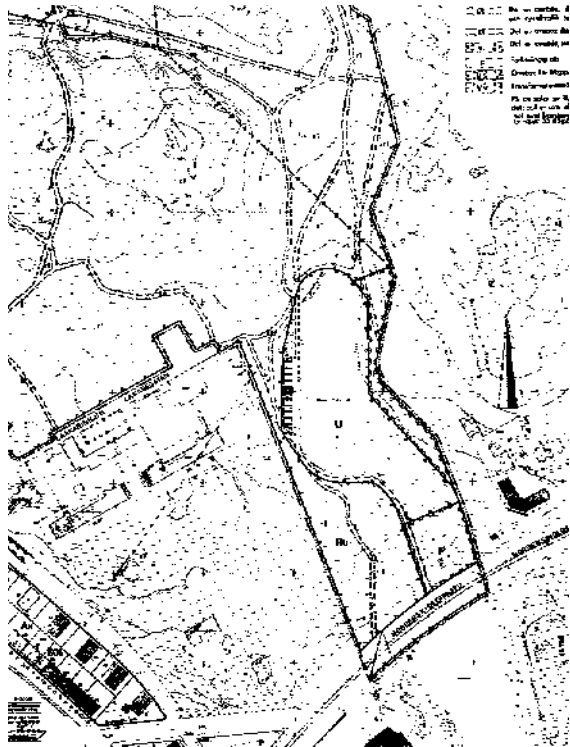
Vuonna 1978 valmistui kolme merkittävää kaavaa: Laakson sairaala-alue, Keskuspuisto ja Auroran sairaala-alue. Sairaala-alueiden kaavoja muutettiin vielä Laakson osalta vuonna 1986 ja Auroran osalta vuonna 1987. Keskuspuiston kaava on säilynyt ennallaan.

Laakson sairaala-alue oli vuonna 1978 kokonaisuudessaan Helsingin kaupungin omistuksessa. Alueelle sijoittuivat 1920-luvun lopussa valmistuneet sairaalan hallintorakennus sekä itäinen ja läntinen sairaalapaviljonki, 1950-luvulla rakennettu tuberkuloositoimisto, keittiörakennus ja lämpökeskus. Lisäksi alueelle oli rakenteilla Laakson ja Auroran sairaaloiden henkilökunnan lasten päiväkoti. Kaavan tavoitteena oli laajentaa Laakson sairaalan toimintaa niin, että se palvelisi läntisiä kaupunginosia terveyskeskustoimintojen tukisairaalana. Asemakaavaselostuksessa tuotiin esille, että laajennusosan sijoittamisessa oli kiinnitetty huomiota kaupunkikuvallisiin näkökohtiin säilyttämällä alueella symmetrinen perussuunnitelma. Asemakaavassa rakentamisoikeudeksi määrättiin 45 000 kem², joka vastaa tonttitehokkuutta 0,49. Rakennusoikeudesta oli vuonna 1978 käytetty noin 25 300 kem². Uudisrakennuksen kerrosluvuksi oli kaavassa merkitty kaksi kerrosta. Rakennuksen julkisivupinnan

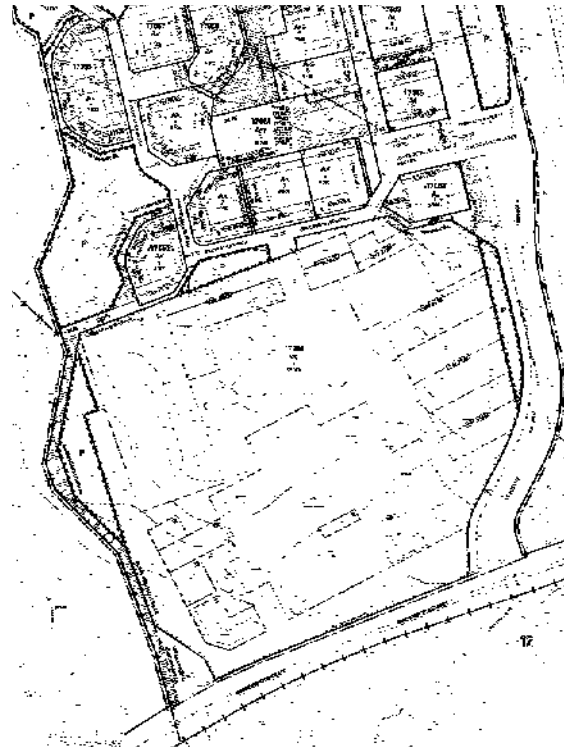
ja vesikaton leikkauskohdan enimmäiskorkeus oli +35,00, itäisen ja läntisen sairaalapaviljongin räystäskorkeuden ollessa + 41,00. Piha-alue oli merkitty istutettavaksi lukuun ottamatta sairaala-alueen huoltoon ja pysäköintiin tarvittavia alueita. Autopaikkanormina käytettiin 1 ap / 500 kem². Normin edellyttämät 90 autopaikkaa oli suunniteltu sijoitettavaksi tontille niin, että yhdellä alueella olisi korkeintaan 25 autopaikkaa. Ajoneuvoliikenne kortteliin ohjattiin Lääkärinkadulta. Etelässä kortteli rajautui sairaala-alueita ympäröivään muuriin. Nordenskiöldinkadun ja muurin välinen alueen osa oli asemakaavassa merkitty puistoalueeksi. Urheilukadun ja muurin väliselle puistoalueelle oli asemakaavassa osoitettu ohjeellisena alueena, jolle tulee sijoittaa noin kolme metriä leveä jalankululle ja pyöräilylle varattu ulkoilutie. Vuoden 1978 Laakson sairaala-alueen asemakaava on vielä voimassa pienen katualueen osalta Urheilukadun ja Lääkärinkadun kulmassa.

Keskuspuiston asemakaava, joka käsittää Ruskeasuon, Pasilan ja Laakson kaupunginosien retkeily-, puisto- ja urheilualueet, valmistui vuonna 1978. Alue oli aiemmin pääosin kaavoittamaton ja yleisessä virkistyskäytössä. Pääulkoiluteiksi luokiteltavia väyliä oli noin yhdeksän kilometriä ja lisäksi oli pienempiä ulkoiluteitä. Ratsastusteitä oli noin kolme kilometriä. Moni kenttäalue oli rakennettu vuoden 1940 olympialaisia silmällä pitäen. Laakson ratsastusstadion katsomoineen ja tuomaritorneineen oli edelleen käytössä. Keskuspuiston ratsutalleissa oli lähes sata hevosta. Ratsastushallin ulkoalueella oli sorakenttä, joka toimi ratsastuksen opetuskenttänä.

Keskuspuiston ensimmäinen asemakaava vuodelta 1978. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Länsi-Pasilan ja Auroran sairaala-alueen asemakaava vuodelta 1978. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Viereisellä sivulla:

Laakson sairaala-alueen vanha asemakaava vuodelta 1978. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Ratsastustallien itäpuolella oli metsän keskellä niin sanottu Olympianurmi, jota käytettiin pallokenttänä ja kouluratsastuskilpailujen pitopaikkana. Ruskeasun nurmialue toimi jousiammuntaratana. Keskuspuiston alueella oli myös viljelypalstoja. Nordenskiöldinkadun varressa sijaitsi lasten liikennekaupunki. Asemakaava-alue erottui omaksi yksikökseen metsäpeitteensä ansiosta, joka jyrkästi rajautui rakennettuihin alueisiin. Mäkialueet, jotka nousivat 10–20 metriä ympäristöään korkeammalle, ja laaksoaihe, joka ulottui koko alueen läpi etelästä pohjoiseen, olivat vaikuttaneet ulkoiluteiden suuntautumiseen. Metsä oli havupuuvaltainen. Harvinaisia puulajeja olivat Laakson kentän pohjoispuolen lehtikuuset sekä Lääkärinkadun itäisessä päädyssä olevat nuoret tammetsämetät. Metsä koostui lähes kokonaan täysikasvuista puista. Asemakaavan tavoitteena oli turvata Keskuspuiston luonne, ja kehittää sen osa-alueista vaihtelevia, ekologisesti toimivia kokonaisuuksia. Kaava-alueesta 79 prosenttia oli osoitettu yleiseen ulkoilukäyttöön varattavaksi retkeilyalueeksi. Lasten liikennekaupunki oli kaavassa puistoalue. Sen länsipuolelle oli esitetty Nordenskiöldinkadun poikki kulkeva jalankulun ja pyöräilyn eritasoväylä. Laakson kenttä oli merkitty kaavassa urheilualueeksi, jossa oli pääasiassa nurmipinta. Kentän oletettiin pysyvän hevosurheilun käytössä. Kentän ja Laakson sairaalan väliin jäävä alue oli kaavassa merkitty luonnonmukaiseksi ulkoilumetsäksi; retkeilyalueen osaksi, jonne sai rakentaa ainoastaan ulkoiluteitä, kuntopolkuja tai muita yleisen ulkoilukäytön edellyttämiä rakennelmia. Nordenskiöldinkadulta kantautuvan liikennemelun leviämisen estämiseksi alueen maastoa sai kuitenkin

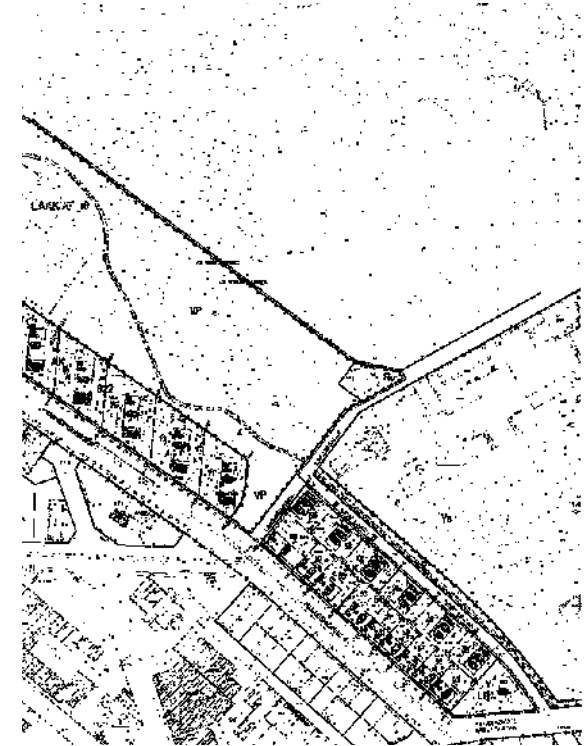
muotoilla niin, että 30 metrin etäisyydellä kadusta äänitaso olisi enintään 55 desibeliä. Keskuspuiston asemakaavaa muutettiin Lääkärinkadun pohjoispuoleisen alueen osalta vuonna 1987, sillä alueen kallioperään oli suunnitteilla Helsingin kaupungin poikkeuksellisten olojen johtopaikka. Asemakaavassa Lääkärinkadun ja sen pohjoispuolella olevan lähivirkistysalueen kohdalle oli laitettu merkintä maanalaisesta tilasta, jonne sai sijoittaa väestönsuojan.

Auroran sairaala-alueen vuoden 1978 asemakaava käsitti Länsi-Pasilan alueen, joka rajautui pohjoisessa Ilmalan Radio-alueeseen, etelässä Nordenskiöldinkatuun ja lännessä Keskuspuistoon. Auroranportin ja siitä pohjoiseen ulottuvan kevyenliikenteen yhteyden osalta kaava on edelleen voimassa. Auroran sairaalassa oli kaavan valmistumisen aikaan noin 400 sairaansijaa ja työntekijöitä noin 800. Asemakaava-alueen pohjoisosassa sijaitsi Pasilan asuntoalue, eteläosassa Auroran sairaala ja näiden välissä laaja kivenmurskausalue. Asemakaavassa esitetyn alueen sijainti oli kaupunkikuvallisesti keskeinen, etenkin Nordenskiöldinkadulta ja Itä-Pasilasta päin katsottuna. Näkymää Nordenskiöldinkadulta hallitsi Auroran sairaala-alueen rehevän kulttuuripuuston ja vanhojen rakennusten muodostama ehjä kokonaisuus. Asemakaavan päätarkoituksena oli mahdollistaa Länsi-Pasilan rakentuminen. Auroran sairaala-alueen osalta rakentamisoikeutta nostettiin 25 000 kem²:stä 53 000 kem²:iin. 1900-luvun alun sairaalamiljöö merkittiin asemakaavassa suojeltavaksi kulttuurihistoriallisesti arvokkaana alueena. Perusteluna olivat vanhojen rakennusten ja vanhan puuston

muodostama harvinaislaatuinen ehjä ja kaunis kokonaisuus. Uudisrakentaminen sairaala-alueella oli osoitettu itäosaan, Pasilankadun varteen, jolloin se sijaitsi lähellä suuria liikenneväyliä eikä häirinyt visuaalisesti suojeltavaa aluetta. Keskuspuiston reunaan merkittiin jalankululle ja polkupyöräilylle varattu katualue, Nordenskiöldinpolku, jolla huoltoliikenne on sallittu. Auroran sairaala-alueen nykyinen voimassa oleva asemakaava on peräisin vuodelta 1987. Tällöin sairaala-alueen itäreunan kallioharjanteen tuntumasta lohkottiin erillinen asuinkerrostalojen korttelialue, jonne esitettiin rakennettavaksi kolme korkeaa 6–9 kerroksesta, asuintaloa. Tavoitteena oli luoda täydennysrakentamisella Auroraa ja Länsi-Pasilaa yhdistävä kaupunkikuvallinen aihe. Itsenäinen asuinkerrostaloryhmän nähtiin jatkavan Auroran alueen vaiheittaisen rakentamisen perinnettä ja muodostavan hallitun päätteen Länsi-Pasilan toimistotaloriville, sillä se noudatti samaa räystäskorkeutta rivin välittömänä jatkeena.

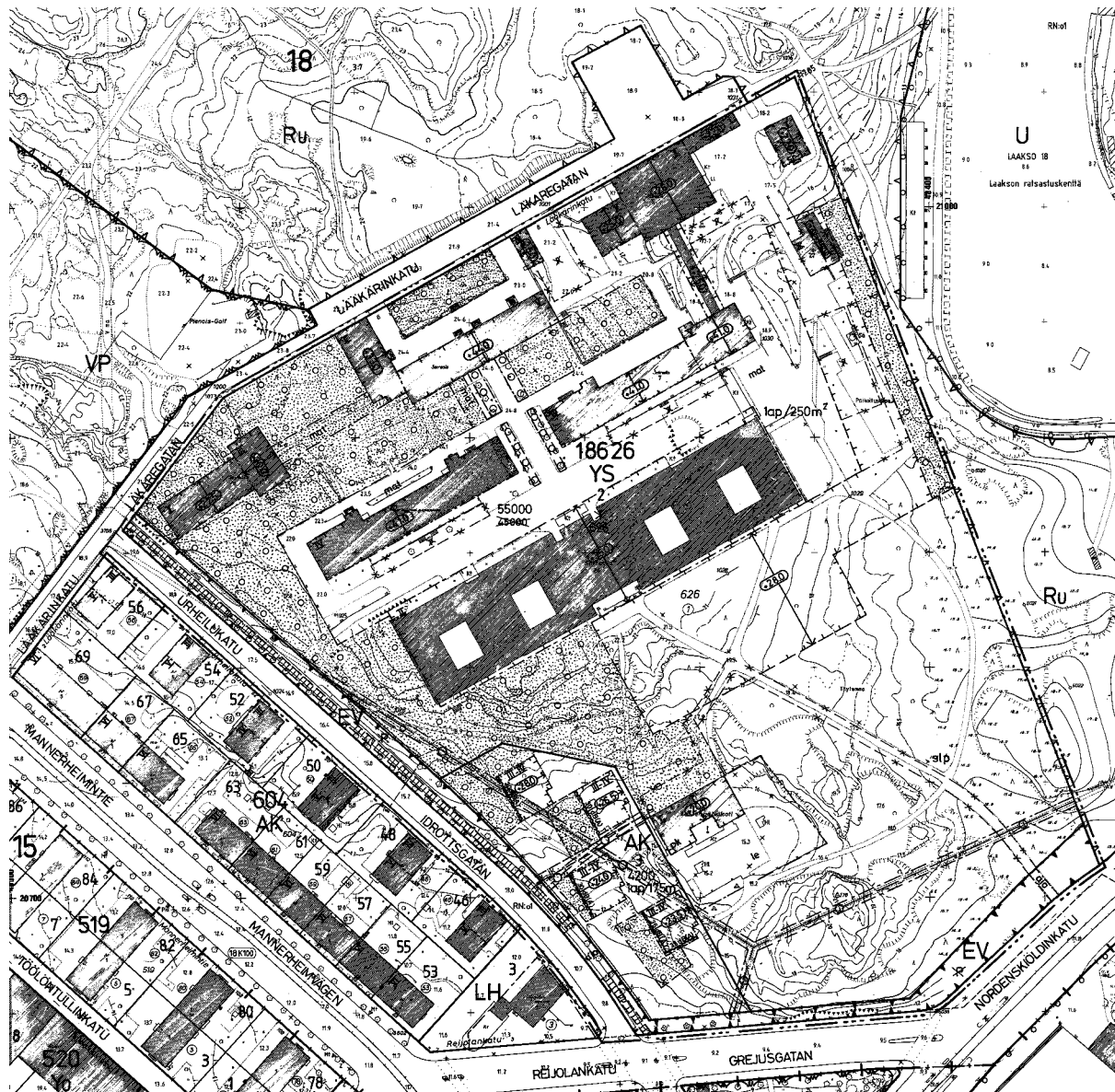
Myöhemmät kaavamuutokset

Mannerheimintien ja Urheilukadun väliin jäävien asuinkortteleiden voimassa olevat asemakaavat ovat peräisin vuosilta 1975 ja 1982. Alueen rakennukset ovat valmistuneet pääosin 1930–1950-luvuilla. Viimeisimpien asemakaavamuutosten tavoitteena oli säilyttää alue asuinalueena, turvata vanha rakennuskanta ja parantaa asumisolosuhteita varaamalla korttelipihoja asukkaiden oleskelu- ja lasten leikkipaikkoja varten ja varmistamalla asukkaiden autojen pysäköinti. Vuoden 1982 asemakaavassa Lääkärinkadun

Mannerheimintien ja Urheilukadun välissä olevien asuinkortteleiden päivitetty asemakaava vuodelta 1982. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Viereisellä sivulla:
Laakson sairaala-alueen nykyinen asemakaava vuodelta 1986. (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

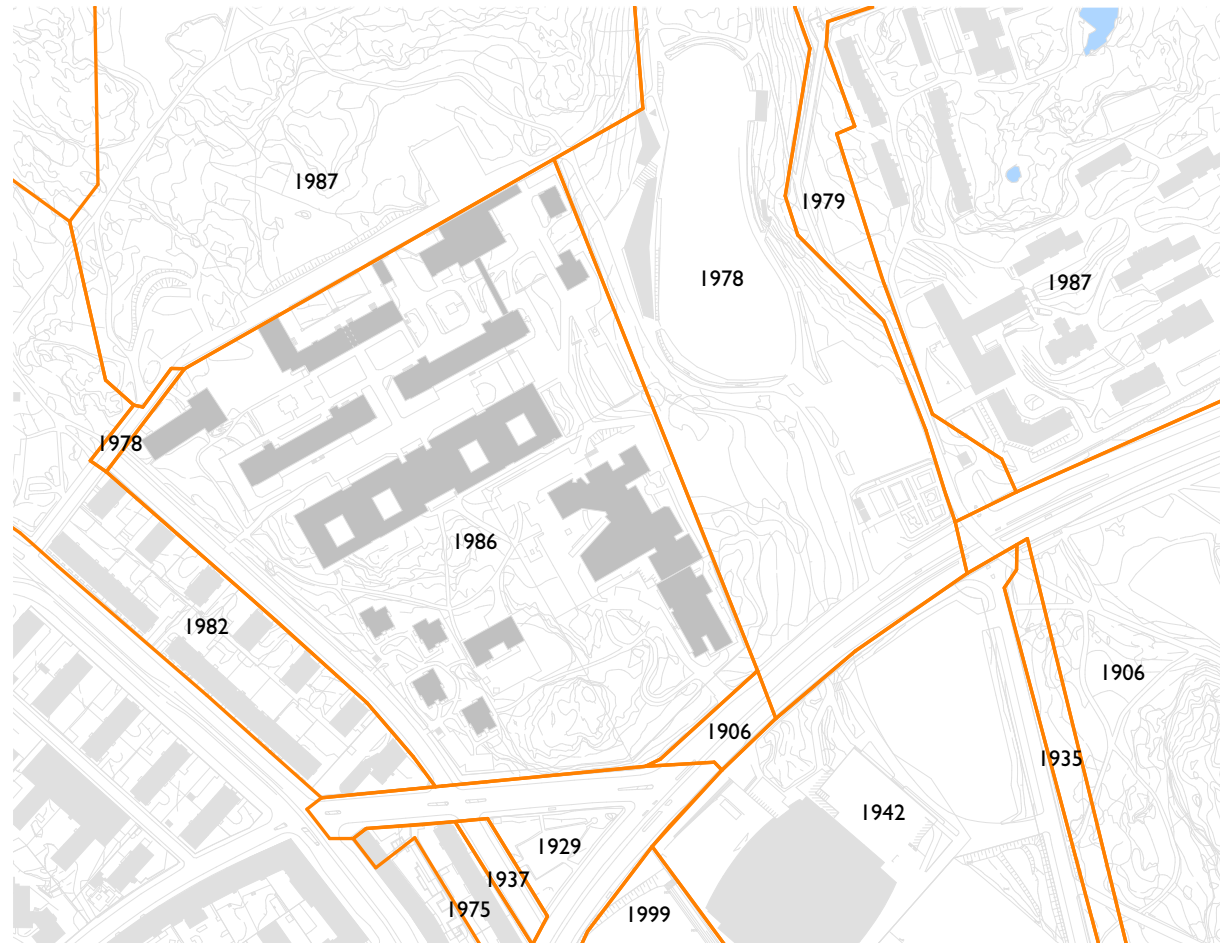
luoteispuolella virkistyskäytössä ollut kaavoittamaton alue, jolle oli aikaisemmin suunniteltu rakennettavaksi syöpäsairaala ja sairaanhoitajakoulu, määriteltiin kaavassa puistoksi. Sinne varattiin erikseen alueet lasten leikkikenttää sekä palloilukenttiä varten. Puistoon oli myös ositettu ohjeellisenä noin kolme metriä leveä ulkoilutie, joka yhdisti ulkoilureitin Urheilukadulta Ratsastustielle. Samaisessa asemakaavassa Laakson sairaalan ja Mannerheimintien välissä oleva asuin-kortteli muutettiin paria tonttia lukuun ottamatta rakennussuojelualueeksi.

Laakson nykyinen asemakaava on vuodelta 1986. Uuden asemakaavan tavoitteena oli mahdollistaa palvelusuhdeasuntojen rakentaminen sairaala-alueelle sekä terveydenhuollon toimintojen turvaaminen ja sairaalan kehittäminen tulevaisuudessa. Asemakaavamuutoksessa pyrittiin säilyttämään alueen kaupunkikuvallinen ja maisemallinen kokonaisuus. Uudet asuinrakennukset sijoitettiin Urheilukadun varrelle siten, että ne muodostivat yhtenäisen rakennusryhmän päiväkodin kanssa. Uudet asuinrakennukset sijoituivat irti katulinjasta puistomaiselle sairaala-alueelle. Rakennusten väliin jäävillä alueilla puusto säilytettiin ja sitä täydennettiin. Rakennuksia varten lohkottiin sairaala-alueesta oma asuinkeuhkalojen tontti, jolle myönnettiin rakennusoikeutta 4 200 m^2 . Uusia asuinrakennuksia oli esitetty tulevan neljä 3–4-kerroksista. Ajoyhteys asuntontille oli osoitettu Urheilukadulta tontin eteläosaan suojaviheralueeksi muutetun entisen puistoalueen läpi. Asuntontin kautta oli varattu myös ohjeellinen jalankulkuyhteys sairaalatontilla olevalle lasten päiväkodille. Pysäköinti

oli kaavassa esitetty toteutettavaksi tontikohtaisesti. Asuntotontin autopaikat (1 ap / 175 kem²) sijoittuivat maantasoon. Ajoneuvoliikenne sairaalantontille johdettiin edelleen Lääkärinkadun kautta. Sairaalatontin autopaikkanormina käytettiin 1 ap / 250 kem². Näistä autopaikoista osa sijoittui maantasoon ja osa maanalaisiin tiloihin terveyskeskusrakennuksen itäpuolelle. Tontin eteläosa oli merkitty alueeksi, jolla luonnonympäristö oli säilytettävä. Vanha kappeli merkittiin kaavaan suojeltavaksi. Sairaala-alueen rakennus-oikeutta nostettiin 10 000 kem²:iin. Sairaalan laajentumista varten oli tontin itäosaan merkitty väljä, ohjeellinen rakennusala. Tontille osoitettiin lisäksi ajoyhteys myös Nordenskiöldinkadulta suojaviheralueen läpi. 2000-luvulla rakennettu Kuntoutuskeskus sairaala-alueen kaakkoisosassa on toteutettu ilman asemakaavamuutosta.

ASEMAKAAVAT

- Töölön asemakaavakilpailun myötä syntyi vuonna 1906 Eläintarhan aluetta käsittelevä asemakaava, joka ei vielä ulottunut Laakson sairaala-alueelle asti.
- Vuonna 1978 valmistuivat Laakson ja Auroran sairaala-alueiden sekä Keskuspuiston asemakaavat.
- Laakson asemakaavaa muutettiin vuonna 1986, jolloin sairaala-alueesta irrotettiin erillinen asuinkerrostalojen tontti. Sairaalatontin eteläosa merkittiin slp-alueeksi.

Laakson sairaala-alueen ja sen lähiympäristön tällä hetkellä voimassaolevat asemakaavat ovat monelta eri aikakaudelta ja muodostavat näin historiallisen kerrostuman alueen kehityksestä.

Laakson sairaala, 1960-luvun alussa. (Suomen sairaaloita)

Sairaalatontin käytön kehitys

Sairaalatontin rajat ovat muuttuneet kahteen otteeseen. Vuonna 1986 hyväksytyn asemakaavan myötä alueesta erotettiin oma AK-tontti (6 936 m²). Tontin omistaa Helsingin kaupunki / Maaomaisuuden kehittäminen ja tontit -palvelu ja vuokraaja on Kiinteistö Oy Auroranlinna. Nykyinen sairaalatontti on laajuudeltaan 87 455 m². Tontin omistaa Helsingin kaupunki / Maaomaisuuden kehittäminen ja tontit -palvelu ja vuokraaja on Helsingin kaupunki / Rakennukset ja yleiset alueet / Tilapalvelut. Tontin kaakkoisosasta on lohkottu 2000-luvulla kaksi erillistä vuokrausaluetta kuntoutuskeskuksen käyttöön. Näissä vuokraajina ovat Invalidiliitto ry ja Kiinteistöosakeyhtiö Neurotalo.²¹

Maaston topografia:
Rakennusten sijoittuminen etelään
pään viettävälle rinteelle.

- + 10-14
- + 15-19
- + 20-23
- + 24-

Akselit ja näkymälinjat:
Vuoden 1929 rakennusten
muodostama symmetrinen
sommitelma pääakseleineen.
Terveyskeskus mukautui
siihen myöhemmin.

- Rajojen muutokset:
1. Alkuperäinen.
 2. Tonttilohkaisu 1986.
 3. Vuokra-alue 2000.

Laakson sairaala-alueen rakennustypologiat voidaan jakaa seitsemään eri ryhmään:

1. Metsäkappeli sijoittuu alueen koillisnurkkaan, omaan suojaisaan paikkaansa. 1950—60-luvulla toteutuneet rakennukset sijoittuvat Lääkärinkadun läheisyyteen.
2. 1920-luvun lopulla toteutuneet sairaalarakennukset sijoittuivat tontin korkeimmalle kohdalle paikkaan, joka oli rakennettavuudeltaan myös optimaalinen. Rakennukset muodostavat selkeän, symmetrisesti asetuttavan kokonaisuuden, jossa sisääntuloaukio on Lääkärinkadulle ja potilaspaviljongit avautuvat puistoon.
3. Tuberkuloositoimisto ja sen eteen muodostuva sisääntulopiha korostavat alueen luoteiskulmaa. Rakennus on helposti nähtävissä ja saavutettavissa.
4. Talousrakennus, yhdyskäytävä ja lämpökeskus ovat teknisiä rakennuksia, jotka asettuvat kokonaisuutena sairaalan itäpuolelle. Näiden yhteyteen syntyy huollolle varattuja asfaltoituja piha-alueita.
5. 1980-luvun alussa valmistunut terveyskeskus sijoittuu paikalle, johon sairaalaa oli jo alkuperäisissä suunnitelmissa tarkoitus laajentaa. Rakennuksena terveyskeskus kuitenkin poikkeaa alkuperäisestä sommitelmasta. Pelkistetyin, kaksikerroksisen betonirakennuksen pohjaratkaisu ulottuu varsin laa-

jalle alueelle. Alueen läpi kulkeva pohjoiseteläsuuntainen akseli jatkuu terveyskeskuksen sisällä, mutta ei ole ulkoapäin havaittavissa. Terveyskeskuksen tilat avautuvat neljälle sisäpihalle. Ulospäin rakennus antaa varsin suljetun vaikutelman.

6. Asuinkerrostalot sijoittuvat sairaala-alueella lounaiskulmaan, kohtaan, joka on selkeästi laaksomainen ja samassa tasossa viereisen Urheilukadun kanssa. Mittakaavaltaan asuinrakennukset, piharakennukset, aidat, katokset, leikkialueet ja päiväkotit muodostavat oman ryhmänsä, joka sijoittuu vapaasti sairaalapuistoon.
7. Kuntoutuskeskus tontin kaakkoiskulmassa sijoittuu maastomuodoiltaan hankalaan kohtaan, suurien korkeuserojen vuoksi. Kuntoutuskeskus poikkeaa volyymiltaan ja muotokieleltään alueen muusta rakennuskannasta. Kun muut terveydenhuollon rakennukset seuraavat Lääkärinkadun koordinaatistoa, on kuntoutuskeskus siihen nähden poikittain ja korostaa tontin Keskuspuiston puoleista reunaa.

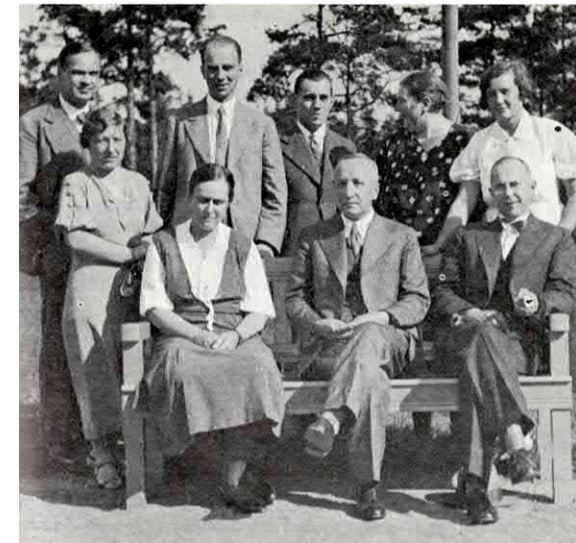
Helsingin tuberkuloosisairaala valmistui Suomen tuberkuloosisairaaloiden toisen rakentamisaallon aikana. Tuberkuloosisairaaloista tuli 1920–30-luvulla mittakaavaltaan suurempia ja taloteknisesti edistyneitä; lääketieteelliset läpimurrot tapahtuivat vasta 1940-luvun lopulla.

Sairaansijoista oli Helsingin tuberkuloosisairaalassa alusta alkaen pula. Vain vuosi sairaalan rakennuksen valmistumisen jälkeen vuodeosastojen ruokailusalit muutettiin potilashuoneiksi. Myös henkilökunnan asunnot osoittautuivat riittämättömiksi, minkä takia päätettiin rakentaa hallintorakennuksen länsipäättyyn lisäsiipi. Itäpuoleinen siipi jäi taloudellisista syistä rakentumatta.²²

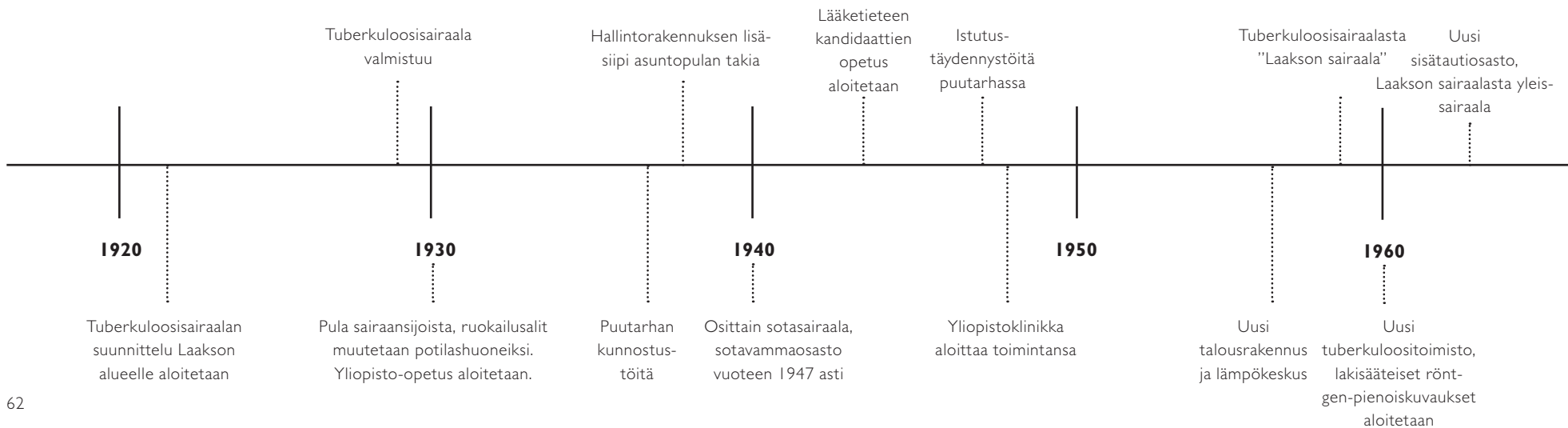
Opetustoiminta kuului jo alun perin Laakson tuberkuloosisairaalan tehtäväkenttään, sairaanhoitajakoulun tilat suunniteltiin hallintorakennuksen

neljänteen kerrokseen.²³ Vuoden 1943 alussa tehtiin sopimus Helsingin yliopiston kanssa kolmen vuodeosaston luovuttamisesta yliopistolle lääketieteen kandidaattien opetusta varten.²⁴ Näistä osastoista muodostui vuonna 1948 Helsingin kaupungin tuberkuloosisairaalan yliopistoklinikka.²⁵

Toisen maailmansodan jälkeen tuberkuloosisairaalan tehtäväkenttä laajeni. Sairaalaan tuli yhä enemmän sisätautiosastoja. Tuberkuloosisairaala sai pitkään kaipaamansa keittiön, kun talusrakennus valmistui vuonna 1957. Myös väestön joukkotarkastukset tuberkuloosin varalta lisääntyivät. Tuberkuloositoimisto, jossa suoritettiin väestön lakisääteiset röntgenpienoiskuvaukset, siirtyi vuonna 1960 uusiin tiloihin tontin luoteiskulmaan. Vuotta aikaisemmin Helsingin tuberkuloosisairaalan nimi vaihdettiin ”Laakson sairaalaksi” ja vuonna 1963 siitä tuli yleissairaala.²⁶

Ylilääkäri Seppänen lääkärikuntineen Laakson sairaalan pihalla todennäköisesti vuonna 1929. (Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia)

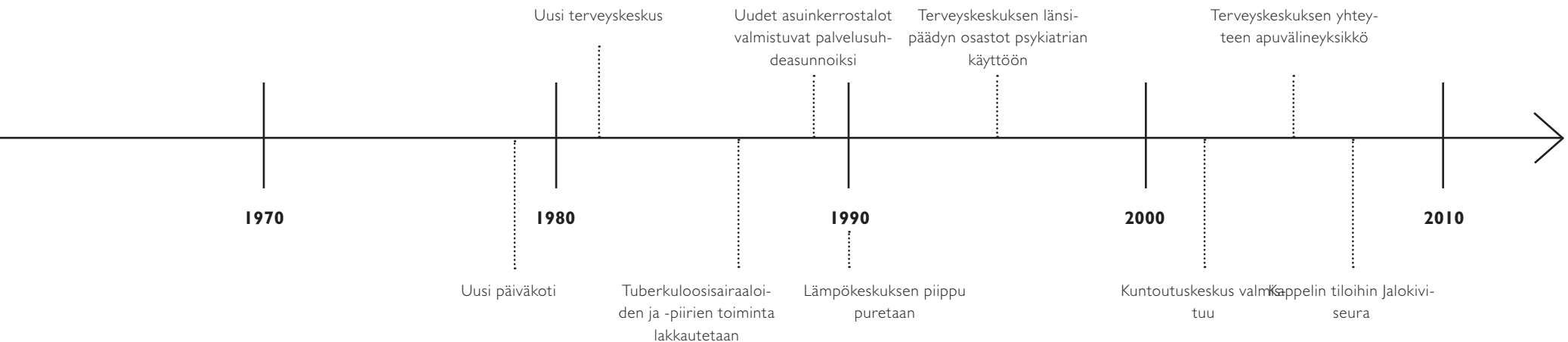

Apuhoitajakoulun osatontunti puutarhassa, todennäköisesti 1960—70-luvun vaihteessa. (HKA)

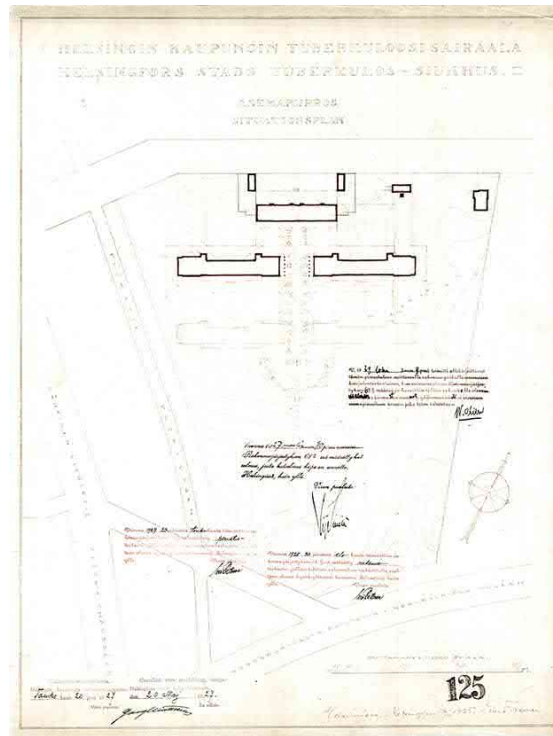
Seuraava suuri muutos Laakson sairaala-alueella tapahtui 1980-luvulla, kun alueelle rakennettiin päiväkoti, neljä asuinkerrostaloa sekä terveyskeskus. 1970–80-luku oli terveyskeskusten ja -asemien aikakautta Suomessa. Ne vastasivat yleisesti lääkäreiden vastaanottotoiminnasta, päivystyksistä, terveysneuvonnasta sekä kouluterveydenhuollosta.²⁷ Yhdessä kaupunginsairaalan kanssa terveyskeskus huolehti siis kaupunkilaisten sairaalahoidosta ja siihen liittyvästä poliklinikkatoiminnasta, mielenterveystoimiston ja tuberkuloositoimiston toiminnasta sekä avohoitokeskuksen tarvitsemien erikoislääkärikonsultaatioiden ja röntgenpalvelujen sekä laboratoriopalvelujen ja kuntoutuksen järjestämisestä. Kaupunginsairaala toimi myös terveydenhuoltoalan eri ammattiryhmien perus- ja erikoistumiskoulutuksen opetuskenttänä.²⁸ Vuonna 2005 terveyskeskuksen yhteyteen tuli lisäksi apuvälineyksikkö.

Vuonna 2002 sairaalatontille tuli uusi toimija; Validia Kuntoutus Helsinki, kuntoutuskeskuksen valmistumisen myötä. Se tarjoaa kuntoutuspalveluita henkilöille, joilla on sairauden tai vamman aiheuttama aivo- tai selkäydinvaurio tai muu neurologinen sairaus. Lisäksi keskus tuottaa avokuntoutuspalveluita kuten esimerkiksi allasterapiaa, vastaanottopalveluita ja päiväkuntoutusta.

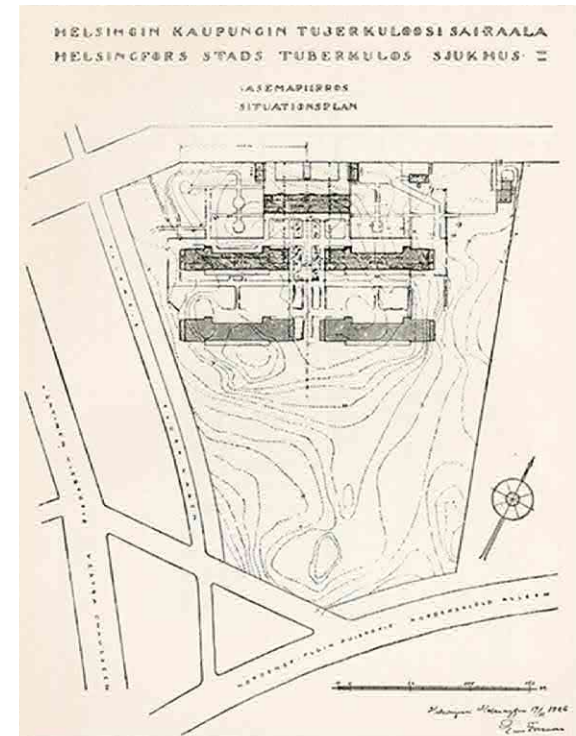

Puutarhasuunnitelmat ja toteutunut sairaalan puutarha

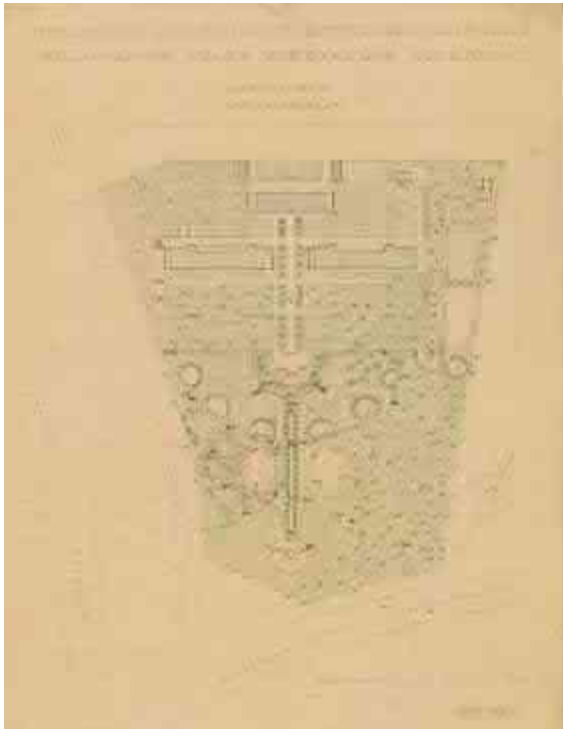
Laakson sairaala-alueen suunnitelmista on selvitystyön yhteydessä löytynyt muutama 1920-luvun loppupuolen asemapiirros sekä väritetty asemapiirros. Lähtöaineistosta käy ilmi, että sairaala-alueen rakentaminen tehtiin vaiheittain ja tontin käytön lukuisten muutosten myötä myös sairaalan puutarha on ollut jatkuvassa muutoksessa. Ensimmäisten sairaalarakennusten yhteydessä toteutettiin rakennusten lähiympäristö. Työvaihe valmistui vuonna 1929, jolloin sairaala valmistui ja otettiin käyttöön. Sairaalan puutarhan toteutus tehtiin myöhemmin ja se kesti kolme vuotta. Puutarhan toteutus kuitenkin jatkui ja ensimmäiset istutukset tehtiin ja puutarha-alueet rakennettiin vuoteen 1931 mennessä. Sotavuosien jälkeen sairaalan istutukset jouduttiin uusimaan ainakin kertaalleen vuonna 1947. Tämän jälkeen sairaala-aluetta on muutettu niin autojen pysäköintipaikaksi kuin leikkipihaksi ynnä muuksi. Alueen hallitsematon kehitys on hävittänyt vähitellen alkuperäisen sairaala-alueen suunnitelman tavoitteita ja toteutuneita osia.

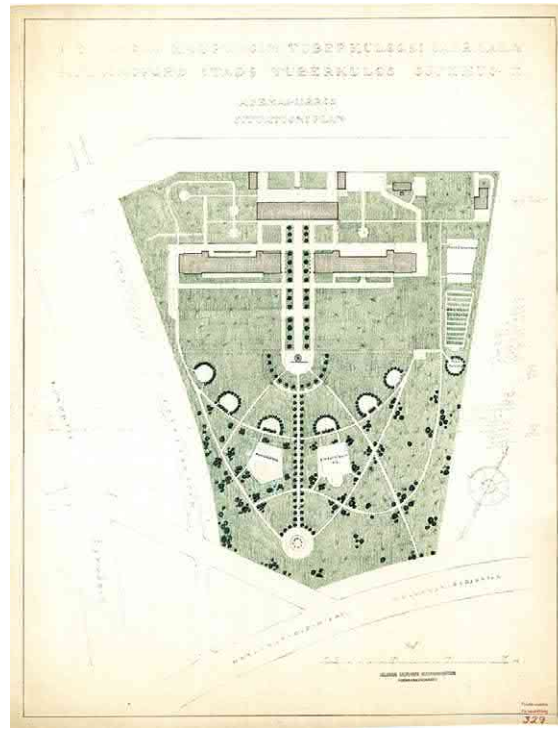
Eino Forsmanin 26.11.1925 allekirjoittama asemapiirros. (HKA, Rakennuskonttorin arkisto)

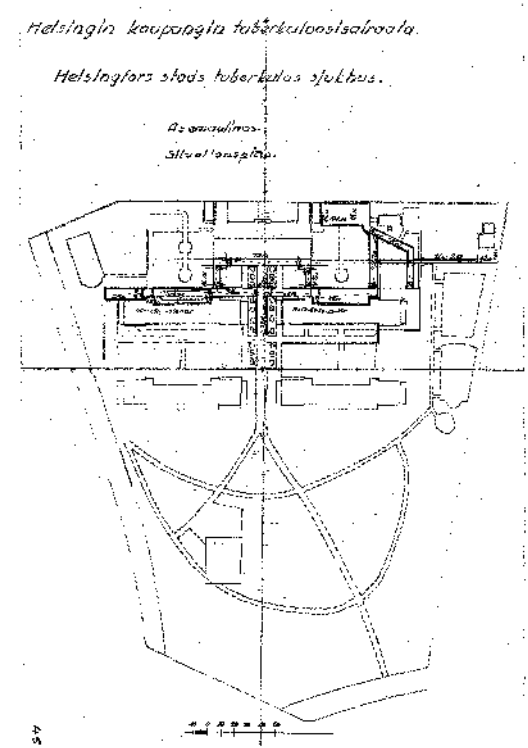
Eino Forsmanin 17.11.1926 allekirjoittama asemapiirros. Asemapiirroksessa on hahmoteltu korkeuskäyriä ja puutarhan jäsentelyä rakennusten läheisyydessä. (Rein, Forsman, 1929)

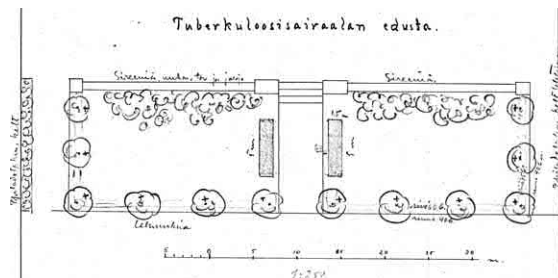
Asemapiirrokseen on merkitty korjoja ja kommentoitu suunnitelmaa niiden pohjalta. Asemapiirros 1929. (HKA, Sinetti)

Edellisen asemapiirroksen mukaiset kommentit on huomioitu tässä Helsingin kaupungin rakennuskonttorin asemakaavaosaston leimaamassa piirroksessa. (HKA, Sinetti)

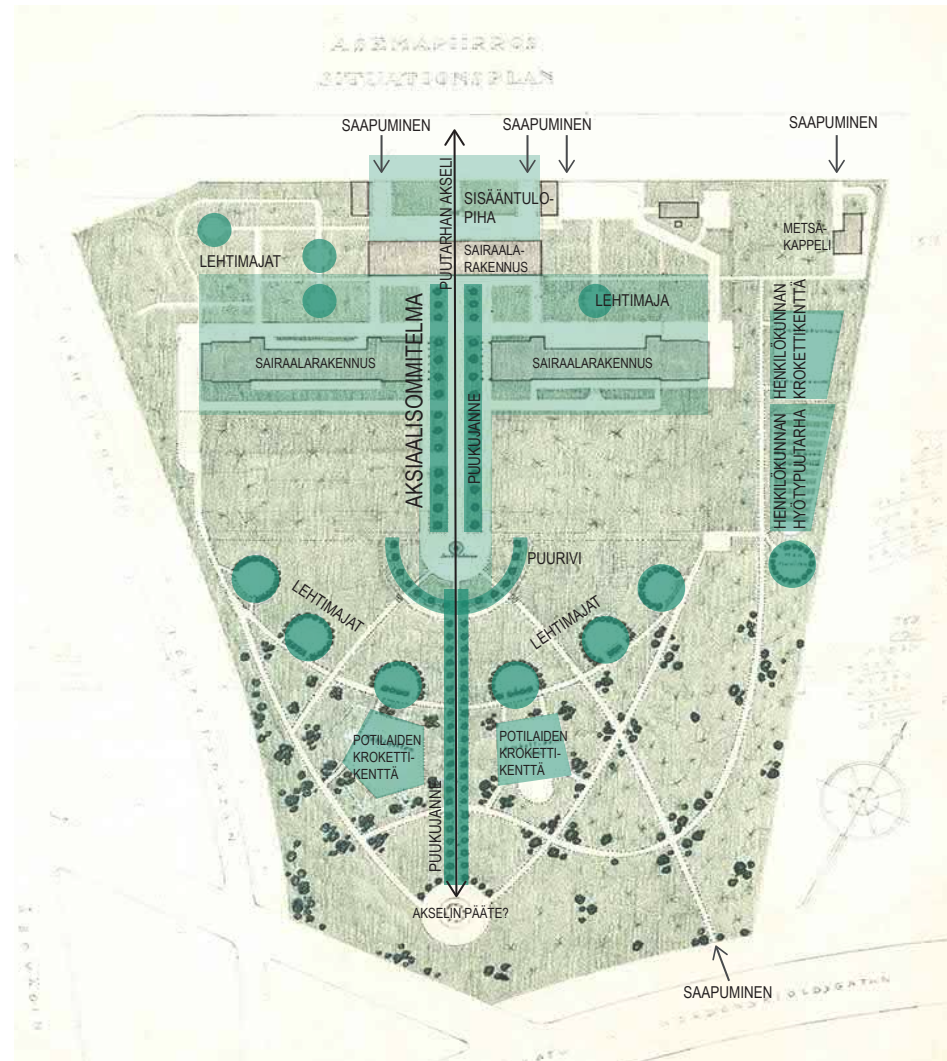
Asemapiirroksessa on vuoden 1935 merkintä. Kuvassa näkyvät jo reitit ja kentän muutos. (HRV)

Pääsisäänkäynnin puurivin suunnitelma vuodelta 1933. (Sinetti, HKR)

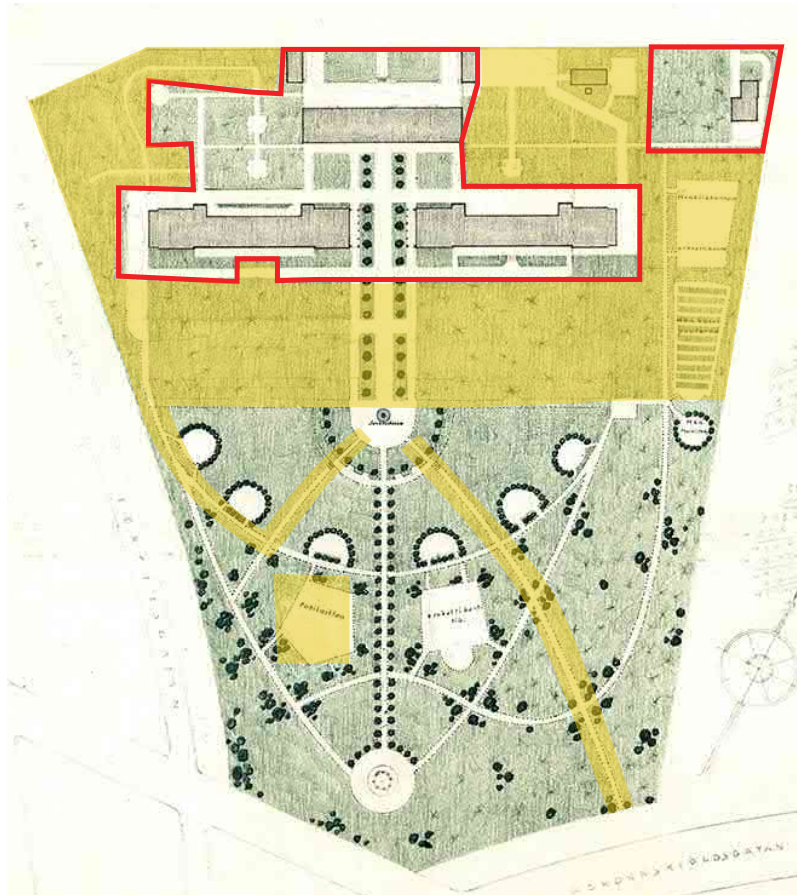
Laakson sairaala-alueen puutarhasuunnitelmassa on esitetty aksiaalinen sommitelma, jota täydentävät maastonmuotojen sallimissa määrin sommitellut symmetriset kaarevat käytävät ja niiden varrelle sijoittuvat istutuksin rajatut puoliympyrän tai ympyrän muotoiset lehtimajat. Aksiaalinen sommitelma, pääakselin pitkä puukujaanne ja akselin puolivälissä oleva suihku-kaivo, päättyvät pyöreään asetelmaan, jonka keskelle on piirretty mahdollisesti suihkualtaan, huvimajan tai veistoksen paikka. Pääkäytävän varrelle sijoittuvat, sen molemmin puolin, potilaiden käyttöön tarkoitetut krokettikentät. Sairaalarakennusten itäpuolelle on sijoitettu henkilökunnan virkistytymiseen tarkoitettu krokettikenttä sekä henkilökunnan kasvipuutarha ja lehtimaja.

Suihku-kaivo ja sen puoliympyrän muotoinen aukio sijaitsevat sairaalan paviljonkien kanssa tontin korkeimmalla kohdalla ja siitä etelään tontti ja puutarha laskee vähitellen etelään. Suuri osa istuskelualueista ja lehtimajoista sijaitsee etelään viettävässä rinteessä, jolloin potilaat olisivat voineet nauttia aurin-gonvalosta mahdollisimman paljon.

Yllä: puutarhasommitelman pääelementit esitettynä asemapiirroksen yhteydessä.

Vasemmalla: pääsisäänkäynnin syreeni-istutukset ovat luultavasti vuoden 1933 suunnitelmassa esitetyt pensaat.

Puutarhasuunnitelman toteutuneisuutta havainnollistava kaavio. Karttaan on rajattu punaisella alue, joka toteutui tämän suunnitelman mukaisesti. Myös tonttia rajaava muuri toteutui. Oranssilla on korostettu alueet, jotka toteutettiin suunnitelmasta poikkeavalla tavalla. Muilta osin suunnitelma ei toteutunut. (HKA, Sinetti)

Puutarha on toteutettu pääosin suunnitelman mukaisesti rakennusten läheisyydessä, mutta eteläosan puutarhasuunnitelma on jäänyt liki kokonaan toteuttamatta. Oheisessa kaaviossa on esitetty suunnitelman toteutuneet alueet sekä hieman suunnitelmasta poiketen toteutetut alueet. Osin muutoksiin vaikuttivat rakentamisvaiheessa maaston muodot, ja esimerkiksi muureja linjattiin uudelleen. Syyt ovat jääneet osin epäselviksi, mutta ainakin tuberkuloosiin sairastuneiden tervehtymisennusteen parantuminen sekä tehokkaiden lääkkeiden ja lopulta rokotteiden kehittäminen tekivät osaltaan useat puutarhakäytävät ja huvimajat tarpeettomaksi. Myös trendit sairaalarakentamisessa muuttuivat..

PUUTARHASUUNNITELMAT JA TOTEUTUNUT SAIRAA-LAN PUUTARHA

- Sairaala ja puutarha muodostavat kokonaisuuden, jossa korostuvat keskiakseli ja rinteeseen sijoittuvat polkuverkosto.
- Puutarhan suunnittelija ei ole tiedossa.
- Suunnitelma on toteutunut vain osittain.
- Konsepti Keskuspuiston ympäröimästä sairaala-alueesta, jossa rakennukset sijoittuvat pohjoisosaan ja puisto eteläosaan, on säilynyt.

Työmaavalmistelut ja rakennustyöt

Ennen sairaalan rakennustöitä oltiin tuberkuloosisairaalan tuloon valmistauduttu muun muassa parantamalla kulkuyhteyksiä tontille. Kaupungin yleisten töiden hallitusta kehoitettiin vuoden 1925 aikana laittamaan alulle tuberkuloosisairaalaan vievän tien kunnostaminen. Rahat tähän saatiin ottaa määrärahasta, joka oli myönnetty keskussairaala-alueelle tuberkuloosipaviljonkien rakentamiseksi.²⁹ Sairaalalle vievän tien rakentaminen aloitettiin syksyllä 1925, ja työtä päätettiin jatkaa hätäaputöinä talvella 1926.³⁰ Samaan aikaan Florantien (nyk. Urheilukatu) leventämisestä ja talojen 4–8 porttikäytävien välisen ajotien parantamisesta ja laajentamisesta tehtiin päätös vuonna 1925.³¹ Tierakennus ja tasoitustyöt teki toiminimi Skogström & Hj. Olsson 282 450 markan urakkasummalla, johon lisättiin sairaala-alueen halki Nordenskiöldinkadulle vievän tien rakentaminen 14 275 markalla.³²

1920-luvun alussa Helsingin kaupungin sairaaloiden puistot, istutukset ja ruohokentät tulivat kaupunginpuutarhurin hoitoon yleisten töiden hallituksen vastustuksesta huolimatta.³³

Lähtöaineistosta käy ilmi, että sairaalarakennuksiin liittyvät muurit ja terassoinnit toteutettiin niin sanotussa ensimmäisessä vaiheessa Eino Forsmanin tekemän 26.11.1925 päivätyn asemapiirroksen linjojen mukaisesti. Muurien ja terassointien rakentaminen oli välttämätöntä rakennusten rakentamisvaiheessa, jotta tontin maastonmuodot saatiin tasattua.

Ensimmäisessä vaiheessa ei tehty juuri lainkaan istutustöitä joihin nurmialueita ja sairaalarakennusten

välisen lehmuskujan puuistutuksia lukuun ottamatta. Lehmuskujanne onkin tiettävästi alueen vanhin säilynyt istutus. Osa asemapiirroksen mukaisten toteutettujen nurmikoiden ja käytävien kohdalla sijainneista männyistä säilytettiin. Näistä männyistä osa on yhä tontilla, ja ne ovat siten alueen vanhimpia puita pääosin luonnontilaisina säilytettyjen alueiden puiden lisäksi. Tasaisten nurmipintojen ja hiekkakäytävien varrelle oli tuotu vaaleita penkkejä. Jo tässä vaiheessa puutarhalle olivat leimallisia laajat avokallioalueet.

Koska tuberkuloosisairaalan rakennukset kappelia lukuun ottamatta sijaitsevat kallioperustalla, oli suureksi kasvavat louhintatyöt erotettu pääurakasta omaksi urakkeeseen, jonka suoritti Finska Aktiebolaget Kreuger & Toll ja toiminimi Elovuori & K:i yhdessä.³⁴ Sopimus louhintaurakasta päivättiin 22.11.1926.³⁵

Tuberkuloosisairaalan rakennustyömaa vuonna 1929. (Arkkitehtuurimuseo)

Sopimukseen kuului rakennustyössä tarvittavan sepelin ja säätöbetonin kiilakivet, ja louhimistyöhön sisällytettiin pian työn aloittamisen jälkeen (27.12.1926) myös osa terassimuurien tekemisestä ja terassien täyttäminen kivillä. Kun huomattiin, että louhittua kiveä voitiin käyttää myös kivijalassa, tehtiin tästä lisätyösopimus.³⁶

Tuberkuloosisairaalaan vievälle tielle järjestettiin katuvalaistus vuonna 1928 tehdyllä rahatoimikamarin päätöksellä. Valaistus- ja johtopylväät määrättiin tehtäväksi puusta.³⁷ Rahatoimikamari myönsi määrärahan tuberkuloosisairaalle vievän tien valaisemiseksi 1929.³⁸

Pihan ulkovaistuksena toimivat kaksi kahdeksanmetristä rautamastoa ja ulko-ovien ylle sekä porttikäytävään asennetut valaisimet.³⁹

Sairaalan alkuperäiset valaisimet.

- istutus
- männyt ja kalliomänniköt
- avokallio
- tukimuuri
- aita
- portti
- puu
- syreeni
- lehtimaja
- penkki

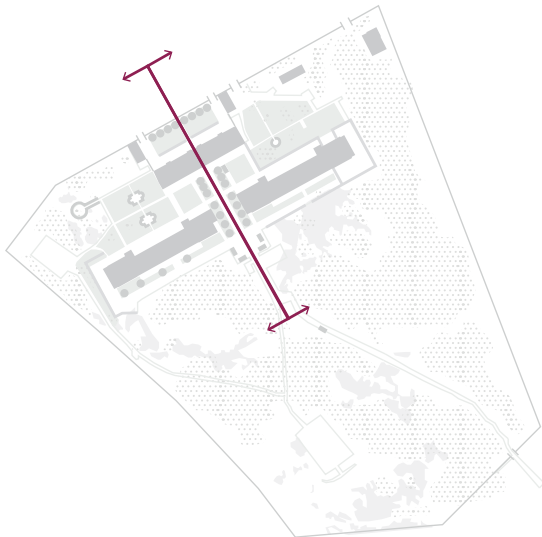
Yllä olevalla kaaviolla havainnollistetaan vuoden 1929 tilannetta Laakson sairaala-alueella.

Kaaviossa on esitetty vuoden 1932 ilmakuva, vuoden 1933 puutarhasuunnitelman ja valokuvien perusteella suunnitelman toteutuneet osa-alueet sekä suunnitelmasta poikkeavat toteutukset, avokalliot ja metsiköt.

alueen toteutumisesta ei ole tietoa lähtöaineiston pohjalta.

Puutarhasommitelman maisema-arkkitehtoniset pääelementit

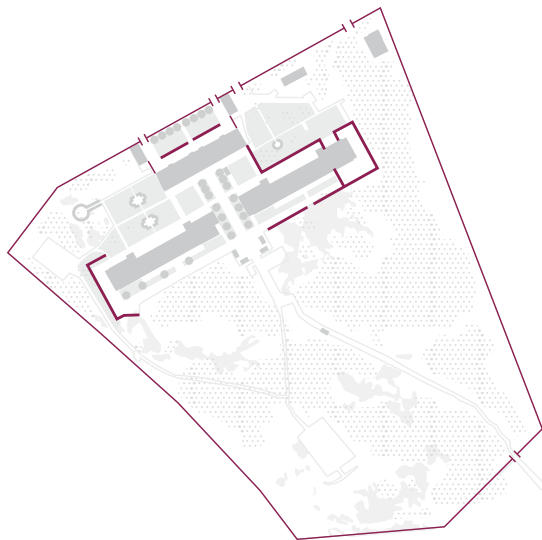
Aksiaalinen sommitelma

Puurivit ja -kujanteet

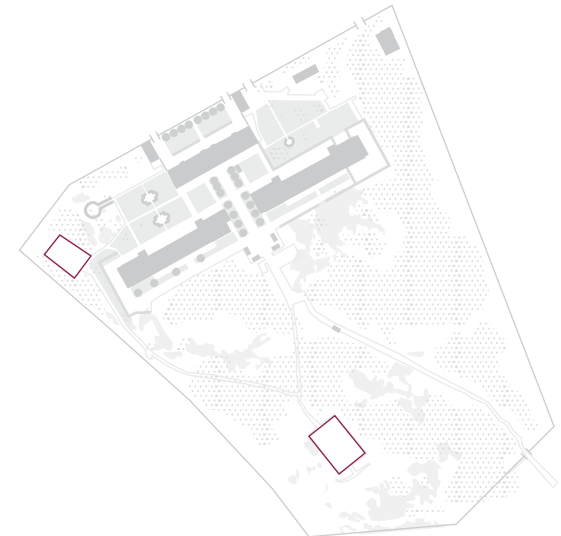
Lehtimajat

Muurit ja aidat

Reitistö

Toiminnot, krokettikentät

Kuvassa näkyy sairaalan aksiaalinen sommitelma sekä istutetut puurivit vuonna 1929.

1930-luvulla valmistunut sairaala-alueen piha oli hyvin pelkistetty. Kalliomänniköt sekä kallionlaet liittyivät monin paikoin osaksi pihaa. (HKM)

Kuvassa pihan nurmialueita ja niitä halkovia reittejä Poliklinikka- ja asuntolarakennuksen länsipäädyssä vuonna 1929.

Pääsisäänkäynnin edustalla näkyvät vuoden 1933 istutus-suunnitelman mukaan tehdyn puurivit ja istutukset. (MVka)

Toteutunut muuri sairaalarakennuksen ulkoterrassin edustalla 1929.

Potilaiden krokettikenttä kuvan oikeassa alakulmassa.

Yllä olevissa kuvissa lehtimajoja ei ole vielä istutettu ja niiden paikalla ovat oleskelualueet pöytineen ja penkkeineen. Kuvat on otettu luultavasti 1920 - 30 lukujen vaihteessa. (HKM, Suomen arkkitehtuurimuseo)

Sairaalarakennuksen takana näkyy yksi pihan lehtimajoista vuonna 1937. (MVka)

Sairaalan ja sen puutarhan valmistuminen vuonna 1929 ja 1931

Laakson tuberkuloosisairaala valmistui touku-kuussa 1929. Sairaalassa hyödynnettiin sekä paviljonki- että blokkisairaalakonseptien parhaita puolia. Hajautetun paviljonkimallin nähtiin soveltuvan hyvin tuberkuloosihoitolaistosten toiminnallisiin periaatteisiin ja tuovan parantavan luonnonympäristön lähelle potilasta.⁴⁰ Rakennustekniikan kehityksen ja hissien mahdollistamat monikerroksiset blokkisairaalat olivat taas tehokkaampia rakennus-, käyttö- ja henkilöstökustannuksissa.⁴¹

Laakson sairaalaan oli alkujaan suunniteltu noin 400 potilaspaikkaa. Kuitenkin sinne sijoitettiin jo vuonna 1930 potilaita yli suunnitellun määrän, koska kaupungissa vallitsi puute tuberkuloosisairaiden paikoista. Lisäpaikkoja saatiin muun muassa muuttamalla osastojen ruokailusalit potilashuoneiksi ja

Lasten ulkomakuusali vuonna 1931. (HKM)

käyttämällä päivähuoneita myös ruokailussa.⁴² Laakson sairaalasta kehittyi 1960-luvulle mennessä Suomen suurin tuberkuloosisairaala 554 sairaansijalla. Alvar Aallon suunnittelema Paimion parantola esimerkiksi käsitti vain 284 sairaansijaa, eli noin puolet Laakson sairaansijamäärästä.⁴³

Eino Forsmanin suunnittelema Laakson tuberkuloosisairaala koostui seitsemästä eri rakennuksesta: maisemaa hallinneista huomattavan korkeista potilaspaviljongeista ja hallintorakennuksesta, pääsisäänkäyntiä reunustavista autotalleista sekä etäämmällä sijainneista kappelirakennuksesta ja kattila- ja konehuoneesta.⁴⁴ Paviljonkien sijoittelussa tontille noudatettiin tiettyä hierarkiaa, joka palveli sekä sairaalan työntekijöiden että potilaiden työ- ja paranemisprosessia. Sairaalan hallintorakennus, jossa sijaitivat

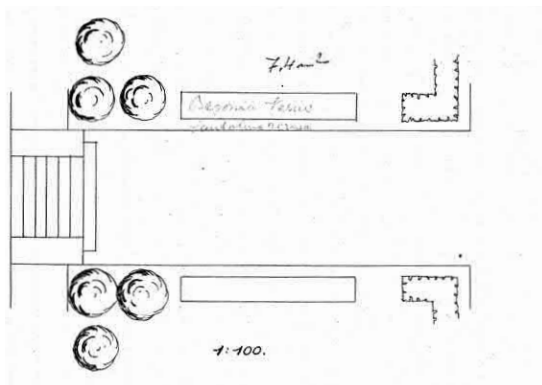
Laakson sairaalan metsäkappeli vuonna 1929. (Arkkitehti-lehti)

poliklinikka, laboratoriot, röntgenosasto, hallintotilat ja hoitajattarien asunnot sekä sairaanhoitajataroppilaskoulu, toimi eräänlaisena siirtymävyöhykkeenä sairaalaan. Itse sairaalapaviljonkeihin pääsi tämän hallintorakennuksen porttikäytävän kautta. Sen yhteydessä oli erillinen portinvartijan huone. Sairaalapaviljongit sijoittuvat symmetrisesti pääakselin molemmille puolille, läntinen oli osoitettu nais- ja lapsipotilaille, itäinen miehille. Paviljonkien eteläpuolella sijaitsivat ensimmäisessä sekä ylimmässä kerroksessa makuuterassit tai -hallit, jotka avautuivat sairaalan puutarhaan.⁴⁵ Näin potilaille luotiin oma rauhallinen ja luonnonläheinen parantumisympäristö. Kappelirakennus suunniteltiin eräänlaiseksi metsäkappeliksi mahdollisimman vähän huomiota herättävään paikkaan tontin koillisnurkkaan.⁴⁶ Ruumiidenkuljetusten ja hautajaissaattojen näkemisen pelättiin vaikuttavan masentavasti potilaisiin.⁴⁷ Kattila- ja konehuone sijoitettiin apurakennukseksi hallintorakennuksen itäpuolelle. Lääkärinkadun varrelle pääsisäänkäynnin molemmille puolille rakennettiin autovajat, jonne kumpaankin mahtui neljä autoa. Autojen katsottiin kuuluvan nykyaikaisen sairaalan varusteisiin.⁴⁸

Sairaala-aluetta ympäröivän betoniaidan sisälle sijoitui aluksi vielä vanha Bergströmin huvila. Rahatoimikamari osti kymmenhuoneisen asuinrakennuksen rouva E. Bergströmiltä.⁴⁹ Tarkoitus oli muuttaa huvila sairaalan toimihenkilöiden asuintaloksi.⁵⁰

Läntinen sairaalapaviljonki ja keskusakseli todennäköisesti 1930-luvun alussa. (Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia)

Istutussuunnitelma vuodelta 1939. (Sinetti, HKR)

Rakennus päätettiin kuitenkin purkaa ja poistaa jo muutamaa vuotta myöhemmin.⁵¹

Eino Forsmanin tekemässä 17.11.1926 päivätyssä asemapiirroksessa on hahmoteltu puutarhan käytäviä suurelta osin toteutuneen mukaisesti ja pohdittu korkeuseroja sekä luiskauksia. Samassa asemapiirroksessa on myös esitetty kahden lisäpaviljongin ympäristöä. Tämän piirroksen pohjalta on myöhemmin tehty asemapiirros, jossa koko tontin puutarha on suunniteltu. Asemapiirros on allekirjoittamaton ja siihen on lisätty päivämäärä 19.5.1929.

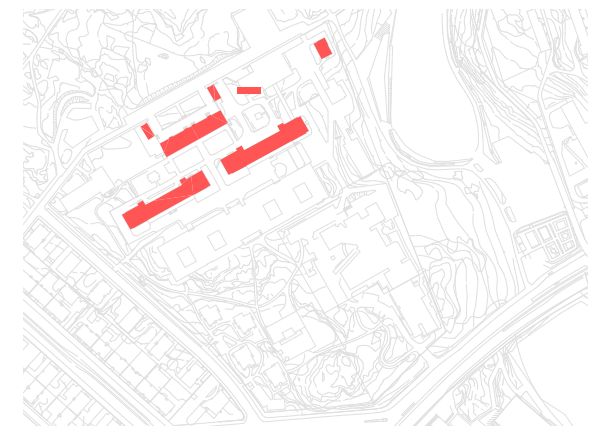
Rakennusten ja niiden lähiympäristön valmistuttua puutarhan istutustöitä ja puistokäytävien rakentamista jatkettiin. Pääosin sairaalan puutarhan rakennustyöt tehtiin vuoteen 1931 mennessä. Vuonna 1931 puisto-osaston vakinaisista menoista käytettiin 150 000 markkaa tuberkuloosisairaalan alueeseen.⁵²

Tuberkuloosisairaala-alueen istutus 1947	
1	Alueen ympärillä
2	Alueen sisällä
3	Alueen sisällä
4	Alueen sisällä
5	Alueen sisällä
6	Alueen sisällä
7	Alueen sisällä
8	Alueen sisällä
9	Alueen sisällä
10	Alueen sisällä
11	Alueen sisällä
12	Alueen sisällä
13	Alueen sisällä
14	Alueen sisällä
15	Alueen sisällä
16	Alueen sisällä
17	Alueen sisällä
18	Alueen sisällä
19	Alueen sisällä
20	Alueen sisällä
21	Alueen sisällä
22	Alueen sisällä
23	Alueen sisällä
24	Alueen sisällä
25	Alueen sisällä
26	Alueen sisällä
27	Alueen sisällä
28	Alueen sisällä
29	Alueen sisällä
30	Alueen sisällä
31	Alueen sisällä
32	Alueen sisällä
33	Alueen sisällä
34	Alueen sisällä
35	Alueen sisällä
36	Alueen sisällä
37	Alueen sisällä
38	Alueen sisällä
39	Alueen sisällä
40	Alueen sisällä
41	Alueen sisällä
42	Alueen sisällä
43	Alueen sisällä
44	Alueen sisällä
45	Alueen sisällä
46	Alueen sisällä
47	Alueen sisällä
48	Alueen sisällä
49	Alueen sisällä
50	Alueen sisällä

Lista vuoden 1947 täydennysistutuksista. (Sinetti, HKR)

Istutusluetteloista voidaan nähdä vuonna 1931 istutetut kasvilajit sekä niiden määrät.⁵³

Sairaalahallitus (sjukhusstyrelsen) esitti vuonna 1935 kaupunginhallitukselle, että tuberkuloosisairaalan piha (gårdsplan) ja ajorat tulisi asfaltoida ja että Nordenskiöldinkadulle vievä ajo- ja kävelytie tulisi kunnostaa, sillä kesäisin hiekkaisilta käytäviltä nousi pölyä asuinkeroksiin ja sairastosastoille. Kaupunginhallitus päätti yrittää huomioida toiveen seuraavan vuoden budjettiehdotuksessa.⁵⁴ Vuonna 1937 sairaalan ajotiet kunnostettiin ja puutarhan istutustöitä jatkettiin. Luonnontilassa olevia paikkoja täytettiin ja järjestettiin nurmikoiksi.⁵⁵ Toisen maailmansodan kynnyksellä tehtiin muun muassa vielä suunnitelmia tuberkuloosisairaalan kukkaryhmistä. Sotavuodet alensivat sairaalan puutarhan tilaa. Sodan päätyttyä alkoivat puutarhan parannustyöt, ja vuonna 1947 sairaala-alueella tehtiin istutustäydennyksiä.

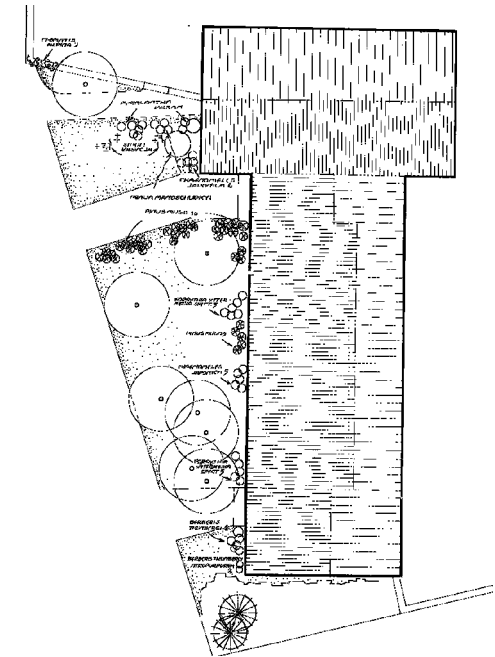
Sairaalan 1950–60-luvun laajennustyöt

Kymmenen vuotta sairaalan valmistumisen jälkeen läntisen autotallin paikalle rakennettiin hallintorakennuksen lisäsiipi lievittämään sairaalan asuntopulaa. Betoniaitaa jouduttiin purkamaan uuden lisäsiiven tieltä, ja rakennuksen julkisivusta muodostui Lääkärintatua rajaava elementti. Rakennuksen kivisokkeli jatkaa betonimuurin linjaa. Suunnitelmissa oli rakentaa samanlainen lisäsiipi myös hallintorakennuksen itäpuolelle, mutta siitä luovuttiin taloudellisista syistä.⁵⁶

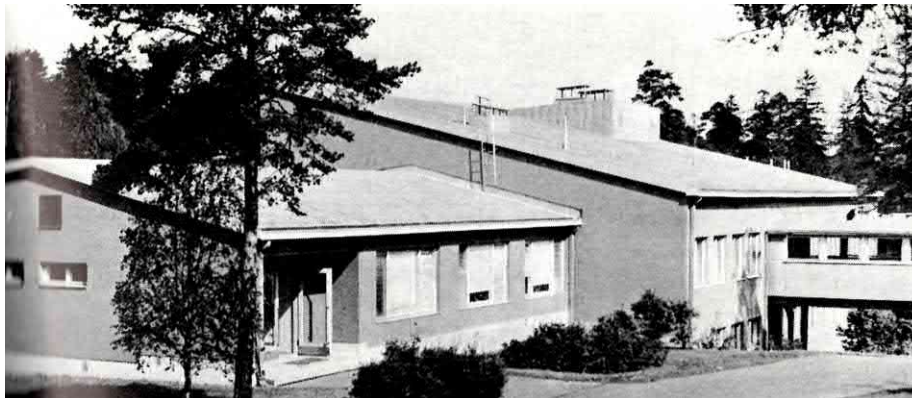
Myös Laakson ja Auroran yhteinen ruokatalous aiheutti hankaluuksia. Auroran uuden lastensairaalan suunnittelun käynnistyessä 1940-luvun lopulla esitti tuberkuloosisairaalan johtaja oman talusrakennuksen rakentamista. Suunnitelmat rakennukselle tilattiin arkkitehti Forsmanilta.⁵⁷

Suunnitelmat 1950–60-luvun laajennuksille laativat lopulta arkkitehdit Märtha Blomstedt ja Matti Lampén, ja niihin kuuluivat luoteisnurkan tuberkuloositoimisto sekä koillisosan uusi lämpökeskus ja talusrakennus. Nämä matalat rakennukset edustivat 1950-luvun suoraviivaista funktionalismia ja olivat rakennusmassaltaan alisteisia perustamisvaiheen rakennuksille.⁵⁸ Tuberkuloositoimiston tieltä purettiin osa alkuperäistä muuria, ja rakennus sai omat sisäänkäyntinsä suoraan Lääkärintadulta. Muurin linjausta muutettiin Urheilukadun ja Lääkärintadun kulmassa. Uudet muuriin osat jäljittelevät muotokieleltään alkuperäistä muuria. Tuberkuloositoimiston piha-alueet sijoituivat muurien sisäpuolelle.

Myös uusi talusrakennus vaikutti Lääkärintadun luonteeseen. Muuria purettiin rakennuksen alta, ja

Tuberkuloositoimiston pihasuunnitelma. (Sinetti, HKR)

Laakson sairaalan talusrakennus lännestä päin katsottuna, 1960-luku. (Suomen sairaaloita)

Vuonna 1960 valmistunut tuberkuloositoimisto Lääkärintadulta katsottuna. (Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia)

Laakson sairaalan talvinen talitiainen. Ympäristö on huomattavan metsäinen. Tuntematon potilas. Kuva todennäköisesti vuodelta 1957. (HKA)

Talouksrakennuksen huoltopiha.

Laakson sairaalan vuonna 1956 valmistunut lämpökeskusrakennus.

Talouksrakennuksen ja itäisen sairaalapaviljongin yhdysilta.

tontin koillisreuna sai kaksi uutta sisäänkäyntiä. Muuri korvattiin osin tiilimuurilla, ja toisaalta talouksrakennus itse toimi rajaavana elementtinä. Keittiön huoltopiha tuli aivan Lääkärintatuun kiinni. Vanhaan kattila- ja konehuoneeseen verrattuna uusi talouksrakennus sijoitui hyvin lähelle kappelirakennusta. Koilliskulman laajennukset huoltopihoineen muuttivat kappelin lähiympäristöä, ja ”kappeli metsän keskellä” -ajatus katosi. Uudet rakennukset ja rakennelmat, yhdysilta sekä lämpökeskus, asettuivat aiemmin avoimelle näkymäakselille.

Lisärakentamista sairaalatontilla 1980- ja 2000-luvulla

Laakson sairaala-alueen seuraava suurempi muutosvaihe ajoittui 1980-luvulle, jolloin paikalle rakennettiin uusi terveyskeskus huoltopihoineen ja paikoitusalueineen, päiväkoti sekä neljä asuinkerrostaloa. Laakson ja Auroran sairaaloiden henkilökuntien lasten päiväkoti rakennettiin vuonna 1978 Laakson sairaala-alueelle. Rakennuspaikaksi valikoitui puutarhaan potilaille rakennettu krokettikentän alue. Helsingin kaupungin rakennusviraston puisto-osaston suunnitelutoimistossa tehtiin istutussuunnitelma päiväkodin pihapiirustukseen, jonka oli laatinut päiväkodin suunnitellut arkkitehtitoimisto Marja ja Erkki Wirta. Vanhaa kentänpohjaa hyödynnettiin päiväkodin leikkikenttänä. Päiväkodin piha sovitettiin ympäristöönsä uusimalla vain rakentamisen reuna-alueiden nurmikkoja, säilyttämällä avokallioita sekä istuttamalla kaksi rauduskoivuryhmää. Piha rajattiin 80 senttimetriä

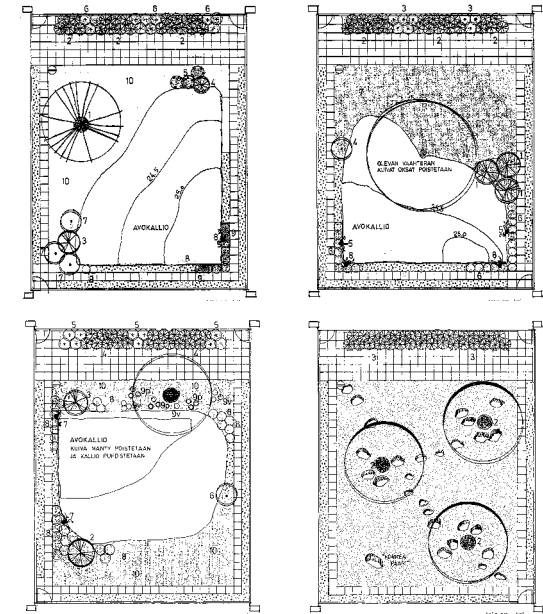
Terveyskeskuksen pääsisäänkäynti ja sen pohjoispuolelle sijoitettu pysäköintialue.

korkealla puuaidalla ja leikkivälineiksi asennettiin kaksi keinua, kiipeilyverkko, hiekkalaatikko sekä lasten kasvitarha. Tontilla sijainneen Bergströmin huvilan vanha kivijalka säilytettiin aitalinjassa pihan koillisnurkassa. Suojaa pihalle antoi aidan eteläpuolelle suunniteltu suuri juhannusuusistutus. Pihalla säilytettiin paljon puustoa, kuten mäntyjä, koivuja, haapoja ja vaahteroita. Pihasuunnitelmaan merkitty ”vanhan pallokentän” raja kertoo krokettikentän jo menettäneen suorakulmisen muotonsa.

Niin ikään arkkitehtitoimisto Marja ja Erkki Wirran suunnittelema terveyskeskus edustaa 1970–80-luvun rationalismia ja sijoittuu alkuperäisten sairaalarakennusten keskiakselille. Varsin suuri, mutta matala, rakennus pysyy alisteisena alkuperäisille sairaalapaviljongeille ja jatkaa aksiaalista sommitelmaa avaamalla rakennuksen keskiosaan sijoittuvien tilojen (neuvonta

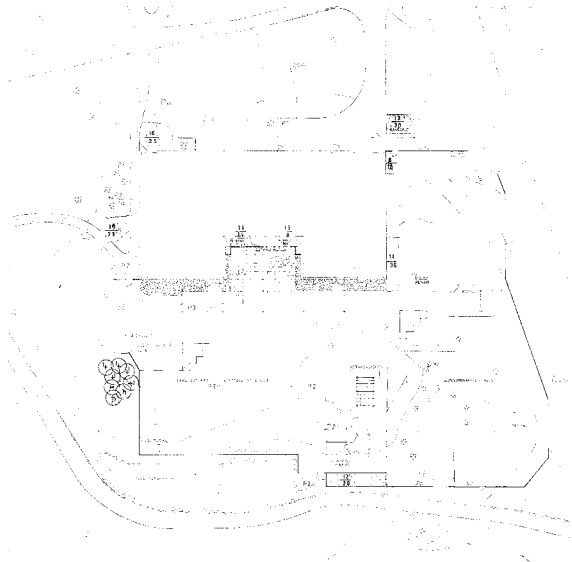
Asuinkerrostaloalue.

Laakson sairaalan terveyskeskuksen sisäpihojen istutussuunnitelmat 20.7.1981. Muutoksia suunnitelmaan on tehty 24.9.1981. (HRV)

Terveyskeskuksen sisäpiha vuonna 1983. (HKA)

Laakson sairaala-alueelle rakennetun päiväkodin pihan ja istutusten suunnitelma vuodelta 1978. (HRV)

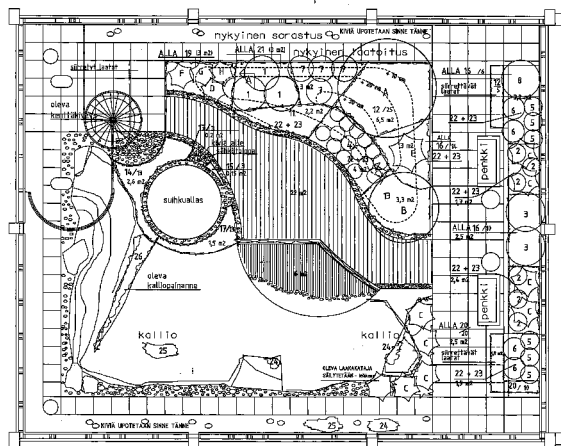

Päiväkoti leikkipihoineen.

ja kahvio) näkymiä suuren ikkunapinnan kautta etelään. Rakennusmassa katkaisee kuitenkin auttamatta potilaiden välittömän yhteyden sairaalan puistoon, ja terveysasemaan liittyvät asfaltoidut pysäköintialueet ja huoltopiha muuttavat piha-alueiden luonnetta.

Kaisa ja Jussi Vepsäläisen asuinkerrostalot muodostivat oman kokonaisuutensa alueen lounaisosaan, selänteen viereen. Niiden myötä Urheilukadulta tehtiin kaksi uutta sisäänkäyntiä alueelle.⁵⁹

Laakson sairaala-alueen uusin rakennus on arkkitehti Hannu Jaakkolan 2000-luvun alussa suunnittelema kuntoutuskeskus, joka sijoittuu tontin kaakkoskulmaan. Melko massiivinen rakennus on oma, itsenäisesti toimiva kokonaisuutensa. Sille suunniteltiin oma ajoyhteys Nordenskiöldinkadulta ja esteetön kevyenliikenteenyhteys etelästä. Kuntoutuskeskuksen huoltopiha sijoittuu rakennuksen taakse, lähelle Laakson huoltopihaa.

Psykiatrian yksikön eli rakennus 4:n sisäpihan muutossuunnitelma vuodelta 1998. Betonirakenteinen podesti ja vesialtaat on poistettu. (HRV)

Kuntoutuskeskus Nordenskiöldinkadulta päin nähtynä.

Sairaala-alueen aidat ja muurit

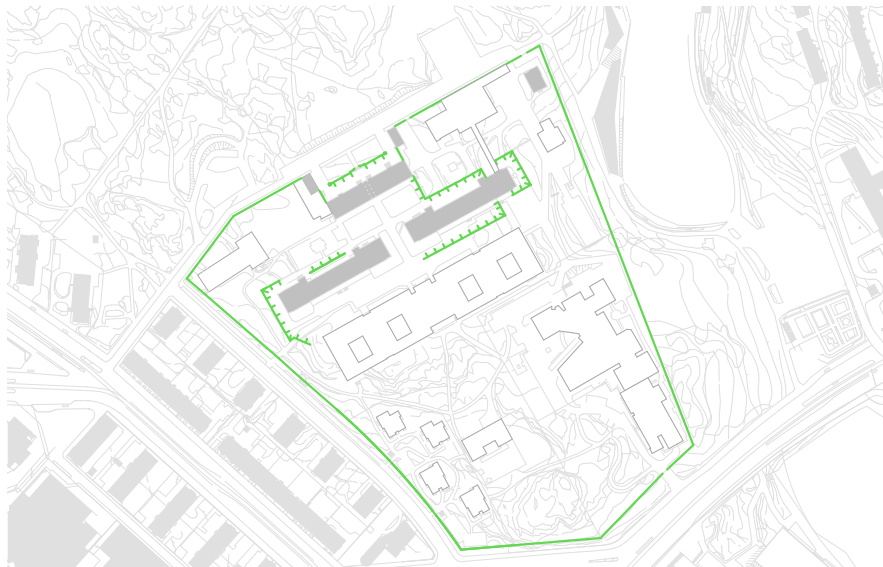
Laakson sairaala muodosti alun perin oman saarekkeensa kaupungin laidalla. Kaupungin kasvaminen alueeseen kiinni ja sairaalan omat laajennukset eivät muuttaneet olennaisesti sairaala-alueen luonnetta, vaan se on pysynyt tähän asti omana kokonaisuutenaan Keskuspuiston laidalla, pääosin suhteellisen yhtenäisen betonimuurin ansioista. Lounaisosan asuinkeuhkotaloja ja päiväkotia lukuun ottamatta alue on pysynyt sairaalan käytössä eikä siellä ole läpikulkua.

Sairaala-aluetta ympäröi sen perustamisvuodesta lähtien rautabetoninen muuri, jonka rakentamisesta

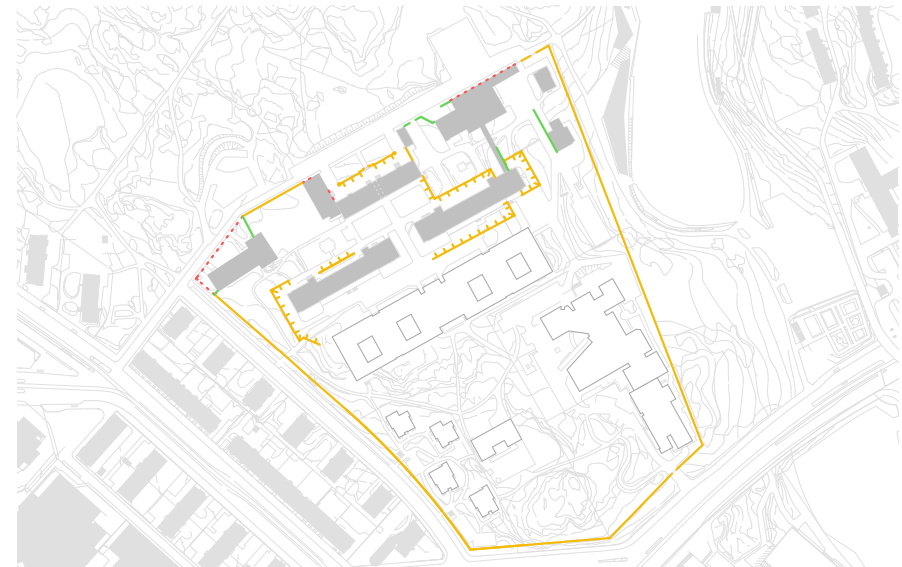
vastasi toiminimi Rakennustoimi Rakentaja, Malmi ja Ääri⁶⁰, joka toimi lisäksi tuberkuloosisairaalan työmaavaiheen pääurakoitsijana.^{61 62} Tuberkuloosisairaala ympäröivän aidan rakentaminen hyväksyttiin lisätyönä vuonna 1928.⁶³ Muuri rakennettiin alun perin tontin rajojen mukaan maaston topografiaa myötäillen noin kahden metrin korkuiseksi. Sitä jaksottavat noin neljän metrin välein vertikaalisuuntaiset tukipilarit. Tämä betonimuuri on ollut hyvinkin näkyvä ympäröivässä katukuvassa. Lisääntynyt kasvillisuus, ympäristön rakentuminen (Laakson ratsastuskentän katsomo) sekä katutilojen muutokset (Urheilukadun puurivi) ovat

vuosien mittaan häivyttäneet hieman muurin asemaa maisemassa.

Kaikki sairaalapaviljonkien rakennustyössä louhittu kivimateriaali, yhteensä yli 9 154 kiintokuutiometriä, käytettiin sairaala-alueella tasoitukseen ja terassointiin. Läntisen sairaspaviljongin länsipään perusmuurit tehtiin paikallalouhitusta kivistä. Muut perusmuurit tehtiin säästöbetonista. Graniittisten porrasaskelmien kivet tuotiin muualta. Louhinta ja muurirakennustöiden yhteydessä tehtiin myös tarkistuksia Eino Forsmanin laatimiin piirustuksiin.⁶⁴

Muurit, aidat ja tukimuurit vuonna 1929.

Muurit, aidat ja tukimuurit vuonna 1960.

Sairaalan laajennukset ovat vaikuttaneet aluetta rajaavaan muuriin. Vuonna 1939 alkuperäistä muuria jouduttiin purkamaan hallintorakennuksen uuden lisäsiiven tieltä, jolloin rakennuksen julkisivusta tuli Lääkärinkatua rajaava elementti. Rakennuksen kivisokkeli jatkaa betonimuurin linjaa. Suurimmat muuria koskeneet muutokset tapahtuivat 1950-luvun laajennuksien yhteydessä, jolloin alkuperäistä muuria purettiin Lääkärinkadun puolella uusien rakennusten tieltä. Luoteisnurkan tuberkuloositoimiston kohdalla muurin alkuperäistä linjausta muutettiin, uudet muuri-aidat jäljittelivät alkuperäisen muurin muotokieltä.

Koillisempaan alkuperäinen muuri purettiin autotalin ja kappelin väliin sijoittuneen uuden talourakennuksen alta. Muuri korvattiin osin tiilimuurilla, mutta myös uuden rakennuksen julkisivu toimi rajaavana elementtinä. Viimeisin muutos aluetta rajaavaan muuriin tapahtui vuonna 2003, kun tontin kaakkoisnurkkaan valmistui kuntoutuskeskus. Tällöin osa itäpuolen muurista purettiin ja korvattiin teräsaidalla. Samassa yhteydessä Nordenskiöldinkadun puolen uusi laajennettu sisäänkäynti rajattiin graniittisilla tukimuureilla.

Muurit, aidat ja tukimuurit vuonna 1988.

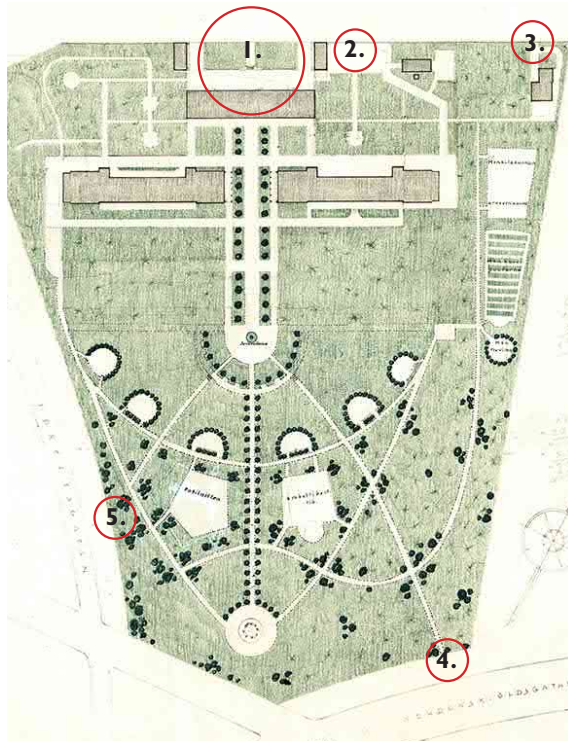
Muurit, aidat ja tukimuurit vuonna 2017.

Sisäänkäynnit ja portit vuonna 1929

Laakson tuberkuloosisairaalan sisäänkäynnit nousivat alun perin samanlaista hierarkiaa kuin itse sairaalarakennukset. Pääsisäänkäyntiä rajasivat sairaalan matalat autotallit, niihin liittyneet rapatut muurit sekä hallintorakennus muodostaen ”arkkitehtonisen etupihan”. Tärkeä osa pääsisäänkäyntiä olivat myös sinne myöhemmin tehdyt istutukset. Hallintorakennus ja siihen liittyvä porttikäytävä toimivat eräänlaisena

siirtymävöhykkeenä sairaala-alueelle. Porttikäytävää lähestyttäessä sairaalan puutarha pilkotti vihreänä ja kutsuvana käytävän päässä. Avoin taivas näkyi metsikön yllä. Porttikäytävän yhteydessä sijaitsi portinvartijan huone.⁶⁵ Porttikäytävä johti alueen pääakselille, josta pääsi sekä sairaalapaviljonkeihin että sairaalan puutarhaan. Lääkärikadulla oli lisäksi omat huomattomimmat sisäänkäynnit lämpökeskukselle sekä

kappelille. Nordenskiöldinkadun puolella oli lisäksi vielä portti sairaala-alueelle. Portin käyttöaste oli toissijainen, sillä matka sieltä sairaalarakennuksille oli pitkä ja maastonmuotojen takia haastava.

1. Pääsisäänkäynti hallintorakennuksen porttikäytävän läpi.

2.—3. Omat sisäänkäynnit autotallille ja lämpökeskukselle sekä kappelille vuonna 1932.

4. Nordenskiöldinkadun portti: 1940-luvulla kaariportti (v.), 1964 (k.) ja 1970 mahdollinen porttirakennus (o.).

5. Umpeen murattu kulkuaukko on palvelut mahdollisesti vielä 1929 tontilla sijainnutta Bergströmin huvilaa tai muuta toimintaa.

1. Vanha muuri autotallilta kappelin portille asti on poistettu. Sen tilalle on tullut tiilimuuri, jossa uusi sisäänkäynti ja keittiön huoltopiha.

2. Uusi sisäänkäynti talousrakennuksen itäpuolelle. Kappelin alkuperäinen sisäänkäynti on säilytetty 1980-luvulle asti, minkä jälkeen se on muurattu umpeen. Vanhan portin saranat ovat edelleen paikoillaan.

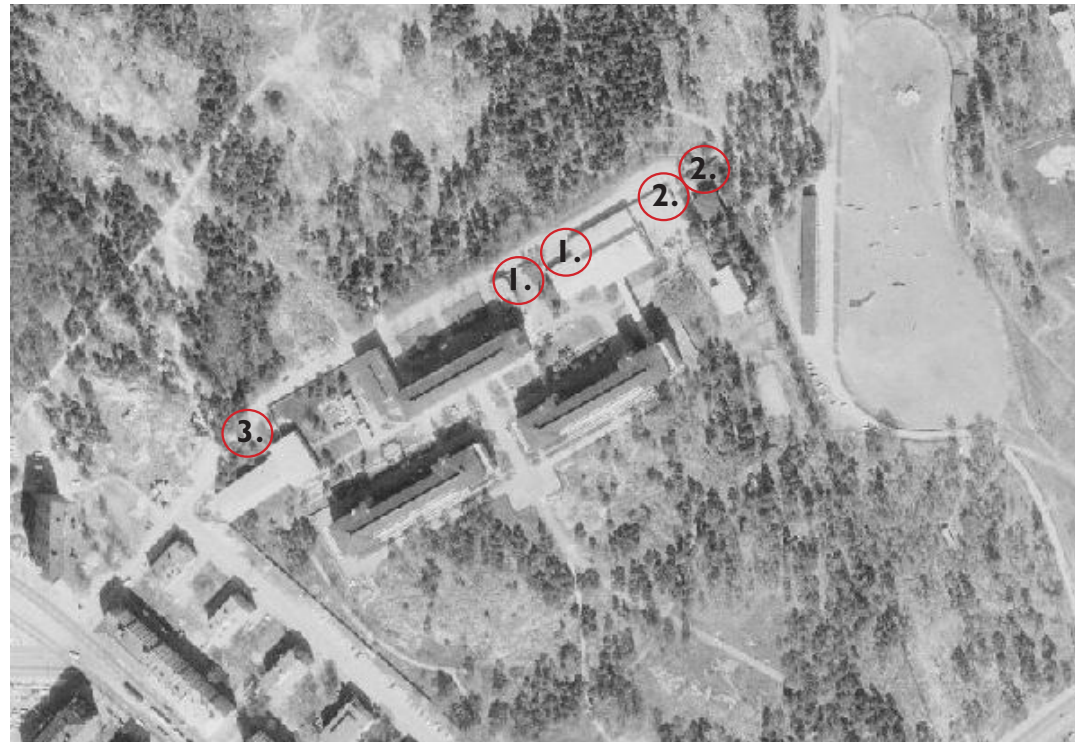

3. Muurin ulkopuolella sijaitsevilla tuberkuloositoimiston sisäänkäynneissä erilliset portit eivät ole tarpeen.

Sisäänkäynnit ja portit vuonna 1961

1950–60-luvun laajennukset lisäsivät sisääntulojen ja porttien määrää Lääkärikadulla. Tuberkuloositoimisto sijoitettiin osittain muurin ulkopuolelle. Erillisille porteille ei siis ollut tarvetta, vaan rakennukseen pääsi sisään suoraan Lääkärikadulta. Uusi talousrakennus muutti vanhan lämpökeskuksen sisäänkäynnin paikkaa lännemmäksi, ja keittiön

huoltopiha rakennettiin aivan Lääkärinkatuun kiinni. Talousrakennuksen itäpuolelle tuli uusi sisäänkäynti lämpökeskukselle ja huoltopihalle. Vaikka kappelin oma sisäänkäynti säilytettiin 1980-luvulle asti, muuttivat nämä uudet sisäänkäynnit ja huoltopihat entisen ”metsäkappelin” luonnetta.

Sisäänkäynnit ja portit vuonna 2002

1980-luvun rakennukset tuottivat uusia sisäänkäyntejä Urheilukadulle, yhden uudelle terveystalokompleksille ja kaksi asuinkerrostaloille ja päiväkodille. Terveystalokompleksille vievä portti ei tuonut esteettistä lisäarvoa katukuvaan. Eteläisemmät portit puolestaan luovat asuinalueen piharakennusten kanssa kokonaisuuden.

Nordenskiöldinkadun sisäänkäyntiä laajennettiin reippaasti uuden kuntoutuskeskuksen rakentamisen yhteydessä 2000-luvun alussa, ja siitä tuli vahva elementti katukuvassa.

1. Terveystalokompleksille johtava portti.

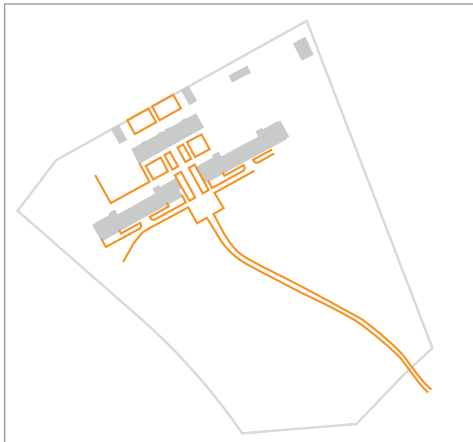
2. Asuinkerrostaloille ja päiväkodille johtava portti.

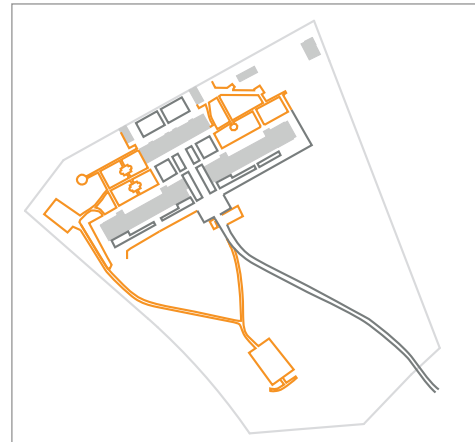
3. Alkuperäistä eteläistä sisäänkäyntiä laajennettiin uuden kuntoutuskeskuksen takia ja varustettiin uudella portilla.

Reitistön kehitys

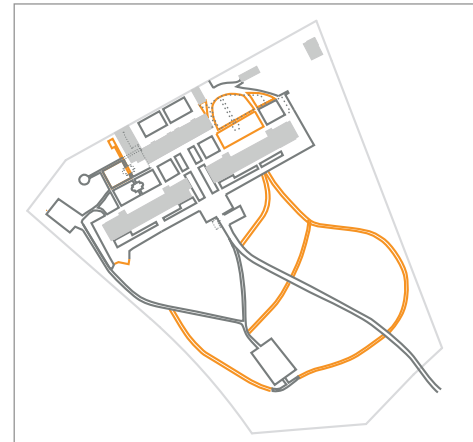
- reitti
- uusi reitti
- poistunut reitti
- tonttiraja

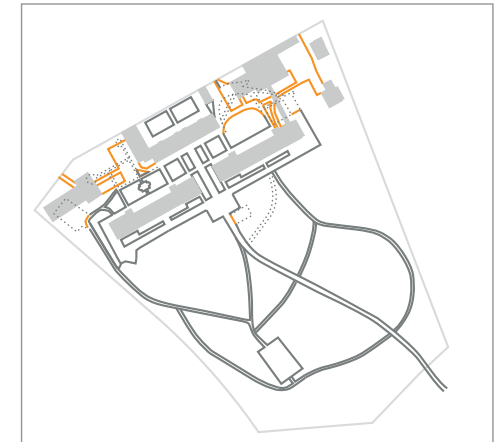
1929

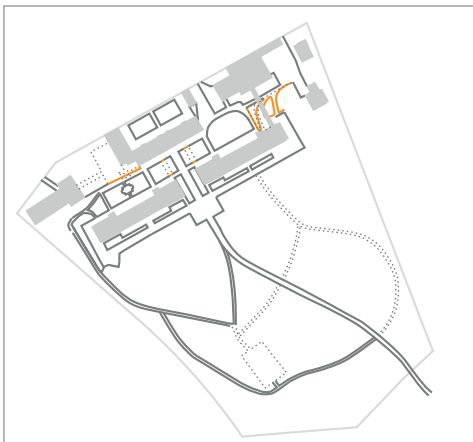
1932

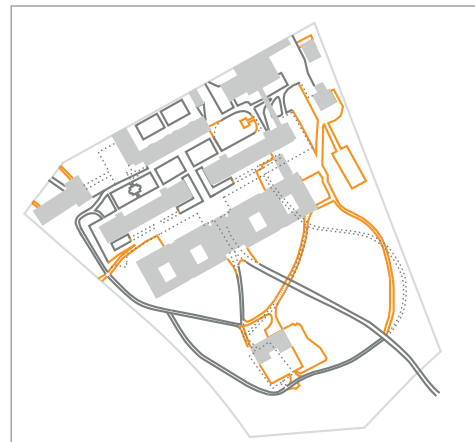
1943

1964

1976

1988

1989

2016

Sairaalan puutarhan säilyneet osat ja elementit

Laakson sairaala-alueelle on ominaista kerroksellisuus. Alueen historiasta on erotettavissa selkeät päälinjat; luonnontilaisuus, tila- ja viljelykäyttö sekä sairaalatoiminnan aikakausi, joka on kestänyt nyt vajaat sata vuotta. Alueen vaiheet ovat vielä näkyvissä, säilyneet laajat avokalliot ja niiden ympäristön kalliomänniköt, mutta agraarivaiheesta on jäljellä ainoastaan pala Bergströmin huvilan kivijalkaa nykyisen päiväkodin aidan vieressä.

Laakson sairaala-alueen historia on kuitenkin edelleen suhteellisen lyhyt ja rakennuskanta on suurimalta osin ”ensimmäisen polven sairaalarakennuksia”, poikkeuksena pari apurakennusta sekä Reijolan tilan päärakennus, jotka on purettu ja paikalle on rakennettu uusi rakennus. Mutta koska itse sairaalarakennuksia ei ole purettu ja uudelleenrakennettu on myös sairaalaympäristö selvinnyt ilman suuria radikaaleja muutoksia

Alueen sairaalakauden alkuperäisen toteutuksen aluerakenne on hyvin säilynyt, mutta yksityiskohtien

tasolla ja koetussa fyysisessä ympäristössä alkuperäinen rakennettu puutarha on suurelta osin kadonnut. Tämä on nykyään hyvin tyyppillistä sairaalaympäristöissä, joissa toiminnot laajenevat jatkuvasti ja alueen toiminnallisten tarpeiden täyttäminen tuntuu olevan ympäristön ensisijainen tehtävä ja tavoite.

Alueen pohjoisosassa reitistö noudattelee alkupeleistä reitistöä. Kulkuväylät ovat kuintekin laajentuneet ja pysäköinti on jättänyt alleen puutarhan sommitelmallisia elementtejä.

Muissa alueen osissa suuria muutoksia on tehty tontin itä- ja eteläreunassa, missä myös maastoa on muokattu ja kalliota räjäytetty rakentamisen alta. Sairaalaympäristön parhaiten säilynyt osa on Hallintorakennuksen ja Turberkuloositoimiston väliin jäävä alue, johon on kohdistunut vähiten alueen sisäisestä liikenteestä johtuvia muutoksia.

Rakennusten kokonaissommitelmaan kiinteästi liittynyt ulkotilojen aksiaalinen sommitelma on säilynyt ja edelleen havaittavissa paikalla. (HKA)

Sairaala-alueen säilyneet elementit

Alkuperäiset puutarhan säilyneet elementit

- säilyneet nurmialueet
- vanhat mänyyt ja kalliomänniköt
- avokallio
- tukimuuri
- säilynyt vanhan huvilan kivijalan osa
- reitti
- yksittäispuu
- vuoden 1929 puurivi
- vuoden 1933 puurivi
- jääne lehtimajasta

Kaupunkikuvalliset tuberkuloosisairaalan ajalta säilyneet elementit

- säilynyt aidan sijainti
- säilynyt portin sijainti
- säilynyt puustoinen reuna
- säilynyt puustomainen keskuspuiston reuna
- säilynyt näkymälinja, päätteenä vihreä reuna mikä viestii keskuspuiston sijainnista

Puutarhan säilyneisyys

Keskiakseli vuonna 1929. Kuvassa näkyvät jo akselin molemmin puolin istutetut lehmukset. (HKA)

Tuberkuloosisairaalan pääsisäänkäynti 1930-luvun alussa. Kulkureittiä reunustavat kukkaistutukset ja penkit. (HYKA)

Terveyskeskuksen etelänpuoleinen terassi vuonna 1983. (HKR) Sen edustalta avautuu pitkä näkymälinja Töölöön päin.

Keskiakseli nykytilassaan. Osa alkuperäisistä lehmuksista on säilynyt. Kulkuväylät on asfaltoitu, kulmat pyöristetty, arkadikäytävät rakennettu umpeen ja päätyparvekkeita korotettu.

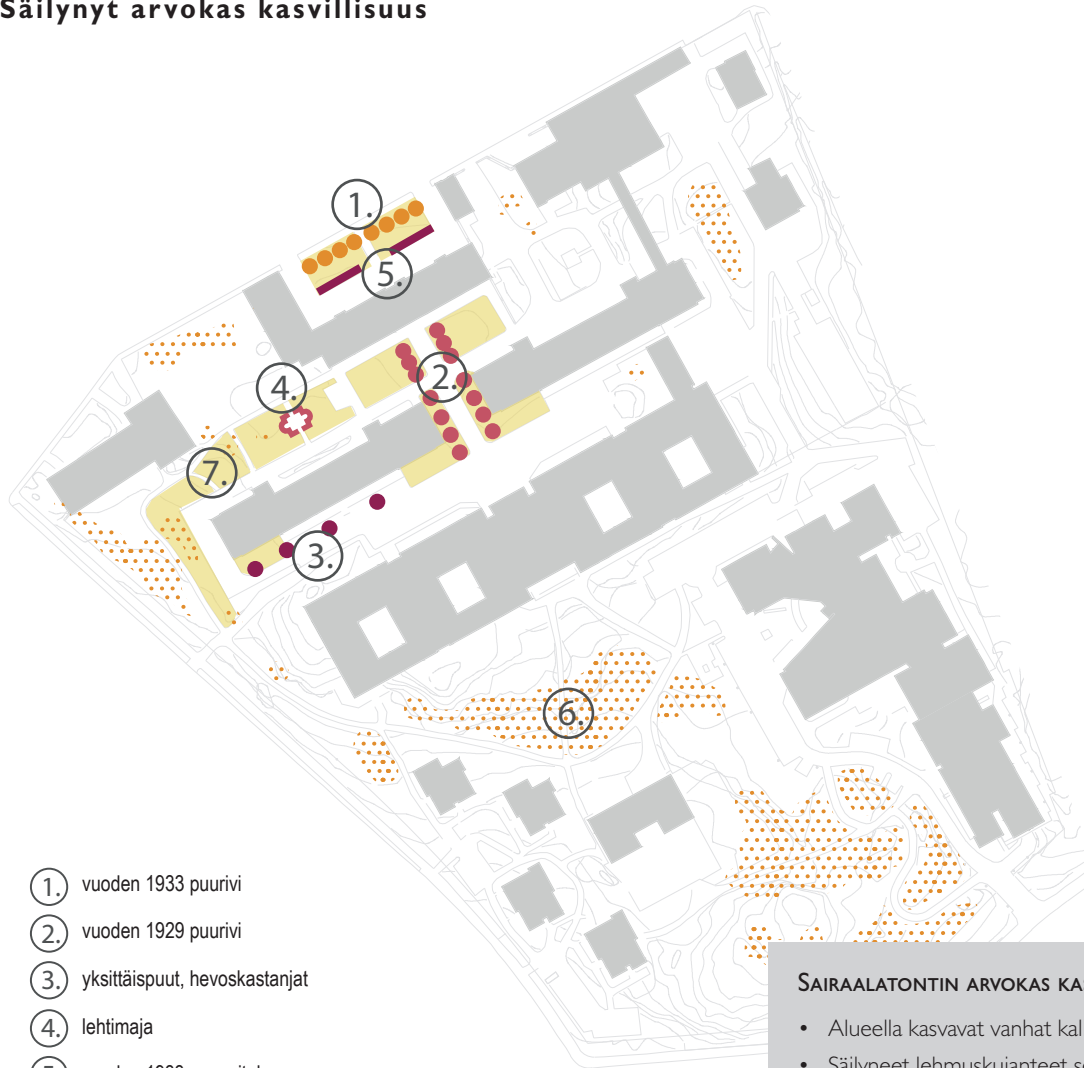

Laakson sairaalan sisäänkäynti nykytilassaan. Kulkureitti on asfaltoitu ja kukkaistutukset ovat hävinneet. Pensaita ja puita on huomattavasti alkuperäistä vähemmän. Lipputankoja sekä lyhtypylväitä on lisätty.

Terveyskeskuksen terassi nykytilassaan. Alue on pysynyt peruspiirteiltään samanlaisena. Terrassin pensasistutukset ovat kasvaneet, näkymä Töölöön päin peittynyt.

Säilynyt arvokas kasvillisuus

- ① vuoden 1933 puurivi
- ② vuoden 1929 puurivi
- ③ yksittäispuut, hevoskastanjat
- ④ lehtimaja
- ⑤ vuoden 1933 suunnitelman mukaiset syreenit
- ⑥ männyt ja kalliomänniköt
- ⑦ nurmialueet

SAIRAALATONTIN ARVOKAS KASVILLISUUS

- Alueella kasvavat vanhat kalliomänniköt.
- Säilyneet lehmuskujanteet sekä yksittäiset hevoskastanjat.
- Lehtimajat ja syreenit.
- Säilyneet yhtenäiset istutus- ja nurmialueet.

Kasvillisuus

Sairaalatontin kasvillisuus on luonnollista metsäkasvillisuutta sekä istutettua puutarhakasvillisuutta. Alueelle erityisen luonteen antavat siellä kasvavat vanhat kalliomänniköt. Lisäksi alueella on hyvin eri aikoina istutettua puutarhakasvillisuutta, jonka kunto ja määrä vaihtelee riippuen siitä minkä hankkeen yhteydessä kasvit on istutettu. Mitään yhtenäistä kasvillisuussuunnitelmaa ei alueen nykytilasta ole, mutta tontti on vehreä. Istutetusta kasvillisuudesta arvokkaimpina voidaan pitää rakennusten välittömässä läheisyydessä kasvavia puurivejä ja yksittäispuita, mm. lehmuksia ja hevoskastanjoita. Kasvillisuuden säilyneisyyttä on ollut vaikea arvioida tarkemman materiaalin puutteessa ja tämä arviointi jää jatkosuunnitteluun selvitettäväksi.

KASVILLISUUDEN INVENTOINTI

Tämän työn yhteydessä tontin kasvillisuutta ei ole inventoitu yksityiskohtaisesti, mutta jos alueeseen kohdistuu muutos- tai korjaushankkeita, tulee alueen kasvillisuus riittävässä laajuudessa inventoida.

Inventoinnissa tulee selvittää seuraavia asioita:

- onko alueella harvinaisia vanhoja lajeja tai lajikkeita (erityisesti Bergströmin huvilan ympäristö)?
- mitä alueella kasvaa?
- onko alueella haitallisia vieraslajeja (tulee huomioida Keskuspuiston läheisyys)?
- muotoaiheiden säilynyt kasvillisuus, lajit ja kannat?
- kasvillisuuden ja puiden arvioitu ikä?

Kroketkenttä potilaille

Huvilan kivijalka on vieläkin nähtävissä päiväkodin aidan vieressä.

Dalin tilaan kuulunut Bergströmin huvila sijaitsi vielä tuberkuloosisairaalan valmistuessa sairaala-alueella. Sinne oli suunniteltu muun muassa henkilökunnan asuintiloja.

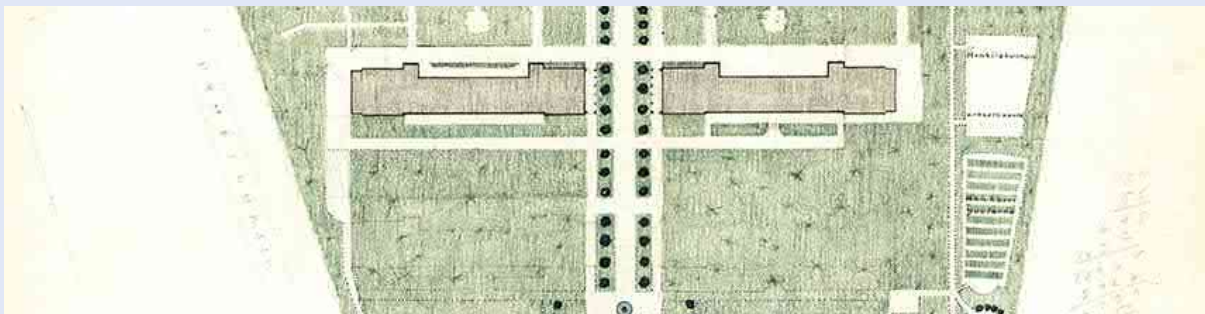

Bergströmin huvila purettiin kuitenkin pian tuberkuloosipotilaille tarkoitetun kroketkentän tieltä. Pelikenttiä oli alkuperäisessä puistosuunnitelmassa kaksi. Keskiakselin itäpuolella sijainnut kenttä jäi kuitenkin toteuttamatta.

1970-luvun lopulla kroketkentän paikalle rakennettiin päiväkotia sairaalan henkilökunnan lapsille.

Henkilökunnan hyötypuutarha

Henkilökunnan krokettikenttä ja kasvipuutarha esitettynä vuoden 1929 suunnitelmassa.

1930-luvun puoleenväliin asti Laakson ratsastuskentän paikalla sijaitsi laajat viljelymaات. Tuberkuloosisairaalan valmistuessa vuonna 1929 osa näistä viljelymaista jäi sairaalamuurin sisäpuolelle. Paikalle oli luontevaa rakentaa sekä hyötypuutarha että henkilökunnan pelikenttä. Tässä vuoden 1943 ilmakuvassa erottuvat sekä pelikenttä että hyötypuutarha.

1950-luvulla sairaala-alueen koillisnurkka muuttui kertaheitolla, kun vanhan lämpökeskuksen paikalle rakennettiin uusi talousrakennus ja lämpökeskus huoltopihoineen. Pelikenttä ja hyötypuutarha säilyivät, vaikkakin lämpökeskuksen pysäköintipaikat levittäytyivät hieman kasvimaiden puolelle.

Vuonna 1981 valmistuneen terveyskeskuksen myötä pelikenttä ja hyötypuutarha poistuivat. Niiden paikalle rakennettiin pysäköintipaikkoja, ja terveyskeskuksen huoltopiha sijoitettiin aivan viereen. Alueen luonne muuttui henkilökunnan virkistyspaikasta melkoisesti. Vuonna 2002 valmistuneen kuntoutuskeskuksen huoltopiha sijoitettiin pelikentän eteläpuolelle.

ALUEEN ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat piirteet

1. Maamme vanhin ja suurin kunnallinen tuberkuloosisairaala

Laakson sairaalan kulttuurihistoriallisesti arvokain ominaispiirre on, että se on maamme vanhin ja suurin kunnallinen tuberkuloosisairaala. Laakson tuberkuloosisairaalan rakentaminen ajoittui sairaalarakentamisen kultakaudelle ja myös sairaala-alueen vanhimman osan yhteydessä toteutettu puutarhasuunnitelma edustaa rakentamisajankohdan tuberkuloosin hoidon ihanteita.

2. Arvokas ympäristöhistoriallinen kokonaisuus

Sairaala muodostaa ympäristöhistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Laakson sairaalan rajat ovat säilyneet lähestulkoon samoina ja rakennusten kokonaisuusmittelmaan liittyy kiinteästi ulkotilojen aksiaalinen sommitelma. Puutarhasuunnitelma ilmentää suunnitteluajankohdan tuberkuloosin hoitomenetelmiä; potilaiden tuli saada paljon raitista ilmaa sekä valoa ja suosia kevyttä liikuntaa; kuten kroketin peluuta, puutarhan hoitoa ja kävelyä. Sairaala-alueen vanhin osa on paikoin hyvin säilynyt, myös eteläosassa kentän ympäristössä on säilyneitä istutuksia ja ennen sairaalaa paikalla sijainneen rakennuksen kivijalka.

3. Hyvä esimerkki kompensatiosta

Laakson sairaalalla on keskeinen rooli Helsingin keskuspuistokysymyksessä ja päättymättömässä keskustelussa siitä, tuleeko puistoja muuttaa rakennusmaaksi. Laakson sairaala on ensimmäinen jo Keskuspuistoksi varatulle alueelle kaavoitettu rakennuskokonaisuus. Siten se kuvaa hyvin sitä kuinka kasvavassa kaupungissa suurien kompleksien kuten esimerkiksi sairaalatoimintojen sijoittaminen kaupunkirakenteeseen on vaikeaa ja kuinka houkuttelevaksi ratkaisuksi tulee tällöin puistojen antaminen rakentamiselle. Samaan aikaan Laakson sairaala edustaa onnistunutta esimerkkiä siitä, kuinka tilanteissa, joissa sijainnin ja logistiikan vuoksi tietylle puistoalueelle rakentaminen osoittautuu huolellisen harkinnankin jälkeen välttämättömäksi, voidaan huolellisella suunnittelulla ja eri intressien yhtensovittamisella saada aikaiseksi lopputulos, joka kaupungin mittakaavassa luo parempaa kaupunkia sen asukkaille. Sairaalan sijoituspaikasta käyty perinpohjainen keskustelu ja taustaselvitykset kestivät neljä vuotta ja lopulta tuotti laajat puistoalueet kompensationsa menetetyistä puistoalueista. Nykyisin merellinen Helsinki olisi hyvin toisen näköinen, jos tuolloin puistoksi muutetut Humal-, Taival- ja Lapinlahden rannat olisivat jääneet

3. Kompensatio

Kompensoiva uusi puistoalue Rakentamiseen otettu vanha keskuspuiston alue

tonttimaaksi. Kompensations pinta-ala oli 6:1, eli yhtä menetettyä keskuspuiston neliötä kohden varattiin kuusi uutta puistoneliötä toisaalle.

Maisema- ja kaupunkikuvallisesti arvokkaat ominaispiirteet

4. Keidas kaupungissa

Laakson sairaalan asema kaupunkirakenteen osana on yksi sen tärkeimpiä arvokkaita ominaispiirteitä. Sairaala on ainoa Keskuspuiston ympäröimä sairaal kokonaisuus, ja sillä on erityinen rakennus- ja ympäristöhistoriallinen arvo kaupunkirakenteessa. Laakson sairaalan asemasta tekee merkittävän sen tarkoituksellinen sommittelu Keskuspuiston sisälle; kaupunkikuvallisesti Keskuspuisto jatkuu sairaalan ympärillä.

Lähietäisyydeltä tarkasteltuna sairaala muodostaa keitaan kaupungissa, muusta ympäristöstä betonialdalla rajatun suljetun maailman, jonka lempeä ja vii- pyvä tunnelma on säilynyt hyvin. Betoniaita on, muu- tamaa poikkeusta lukuun ottamatta, lähes kokonaan alkuperäinen.

4. Keidas kaupungissa. Keskuspuisto ja vihreät reuna-alueet ympäröivät sairaala-alueita.

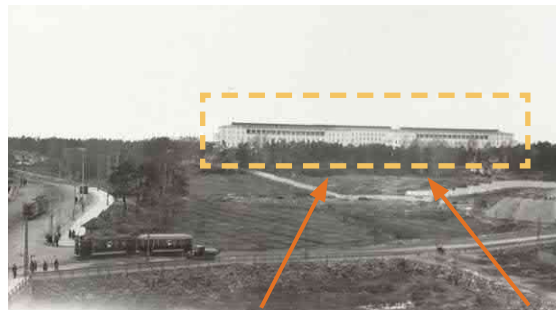
5. Keskuspuiston reuna ja maamerkki laakson päätteenä

Sairaala perustettiin tietoisesti erilleen, luonnon ympäröimään paikkaan, etelään viettävään rinteeseen mäntymetsikköön vallitsevien suunnitteluihanteiden mukaisesti. Olosuhteiden vaikutuksesta sairaalasta on muodostunut helsinkiläisen kaupunkimaiseman yksi pitkäaikaisimmista maamerkeistä urheilulaakson päätteenä, missä se on luonut ”selustan” laaksotilalle ja kasvavalle kaupungille, mutta myös merkitsemässä rakennetun kaupungin ja metsäisen Keskuspuiston rajaa.

Laakson sairaala muodostaa laakson päätteisä merkittävän ja tunnistettavan kaupunkinäkömän päätteen. Lisäksi alue asettuu monien katunäkymien päätteeksi vehreänä keitaana, mikä on tyypillisiä helsinkiläiselle kaupunkirakenteelle.

Sairaala-alueen Nordenskiöldinkadun varren kalliroleikkaus muodostaa tunnistettavan reunan Keskuspuistolle, ja toimii visuaalisena Keskuspuiston jatkeena kadulle asti.

Urheilulehto, Mannerheimintieltä katsottuna Keskuspuisto alkaa visuaalisesti jo tästä puistosta ja se on kaupunkikuvallisesti hyvin tärkeä näkömän päätte.

5. Maamerkki laakson päätteenä. Tuberkuloosisairaala vuonna 1929. Sairaala muodostaa tunnistettavan näkömän päätteen Keskuspuiston reunassa. (HKA)

6. Kaupunkikuvallisesti arvokasta kasvillisuutta

Sairaalatontilla on kaupunkikuvallisesti arvokasta kasvillisuutta sekä säilytetyn luonnonkasvillisuuden, että suunnitellun istuttamisen seurauksena. Istutetusta kasvillisuudesta kaupunkikuvallisesti arvokkaimpina voidaan pitää rakennusten läheisyydessä kasvavaa lehmuskujannetta sekä yksittäin kasvavia hevoskastanjoita. Kaupunkikuvallisesti huomattavan arvokasta kasvillisuutta ovat myös sairaalatontilla säilyneet alkuperäiset kalliomänniköt. Vanhat männiköt luovat sairaalan alueelle omanlaisensa luonteen ja yhdessä muun puuston kanssa muodostavat sairaala-alueesta vehreän kokonaisuuden Keskuspuiston laidalle.

5. Keskuspuiston reuna

ALUEEN MUUTOKSENSIETOKYKY

Herkkyystarkastelussa on arvioitu alueen muutoksensietokykyä eli resilienssiä.

Lähtökohtaisesti vähiten muutosta sietävät herkimmät ja parhaiten säilyneet alueet, tässä tulee kuitenkin huomioida myös ajallinen perspektiivi, mikä on säilynyttä ja mikä muuttunutta? Koska ympäristö on prosessi eikä koskaan staattinen, on ympäristökokonaisuutta muutosnäkökulmasta täysin mahdotonta lukita jotain tiettyä historian hetkeä ylitse muiden.

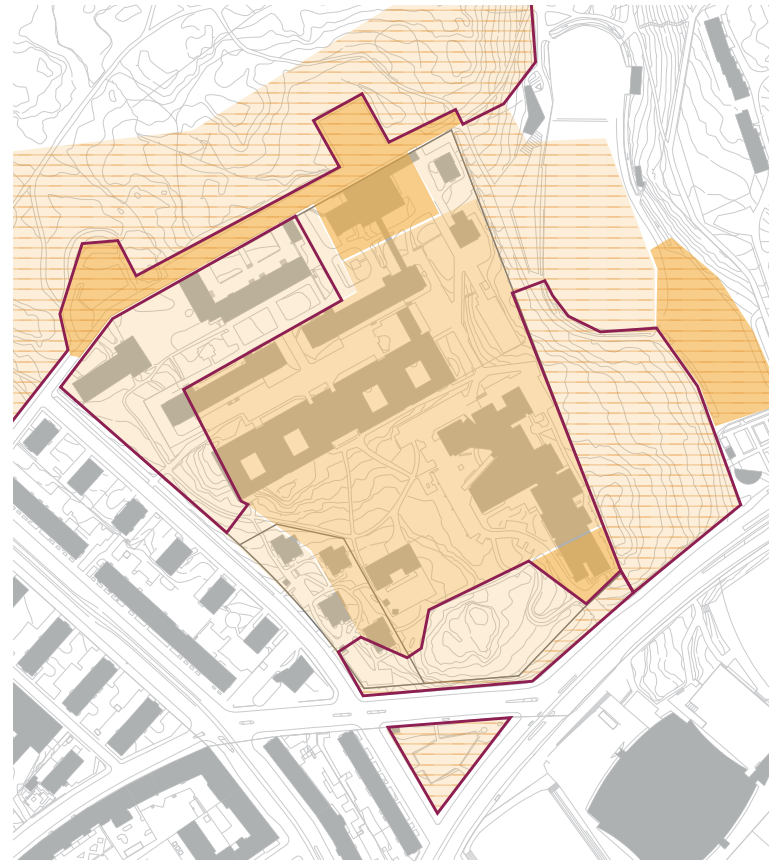
Tässä tarkastelussa muutoksella tarkoitetaan muutosta kohti tavoiteltua tilannetta tai arvokkaaksi määriteltyä kokonaisilmettä.

Muutoksensietokykyä on arvioitu kahdesta eri näkökulmasta: kaupunkikuvallinen muutoksensietokyky ja ympäristöhistoriallinen muutoksensietokyky.

asteikolla: herkkä, herkempi, herkin sekä neutraali. Nämä on esitetty alueina muutoksensietokyky-karttakaaviossa.

Kaupunkikuvallinen resilienssi:

Heikko muutoksensietokyky – herkkä alue:
Alueen muutokset vaikuttavat voimakkaasti kaupunkikuvaan. Alueen muutoksensietokyky on heikko. Ympäristöhistoriallisessa mielessä kaupunkikuvallisesti arvokkaimmat alueet.

Kaupunkikuvallinen resilienssi

Heikko resilienssi

Neutraali resilienssi

Hyvä resilienssi

Heikko resilienssi sairaala-alueen ulkopuolella

Hyvä resilienssi sairaala-alueen ulkopuolella

Herkimmät alueet

Neutraali alue – alueet, joiden muutoksilla ei ole suoranaista kaupunkikuvallista vaikutusta tai kaupunkikuvallinen vaikutus tulee arvioida tapauskohtaisesti (esim. vaikutus alueen silhuettiin)

Hyvä muutoksensietokyky – alueet, joita muuttamalla voidaan tehdä kaupunkikuvaa parantavia toimenpiteitä.

Puutarhan resilienssi:

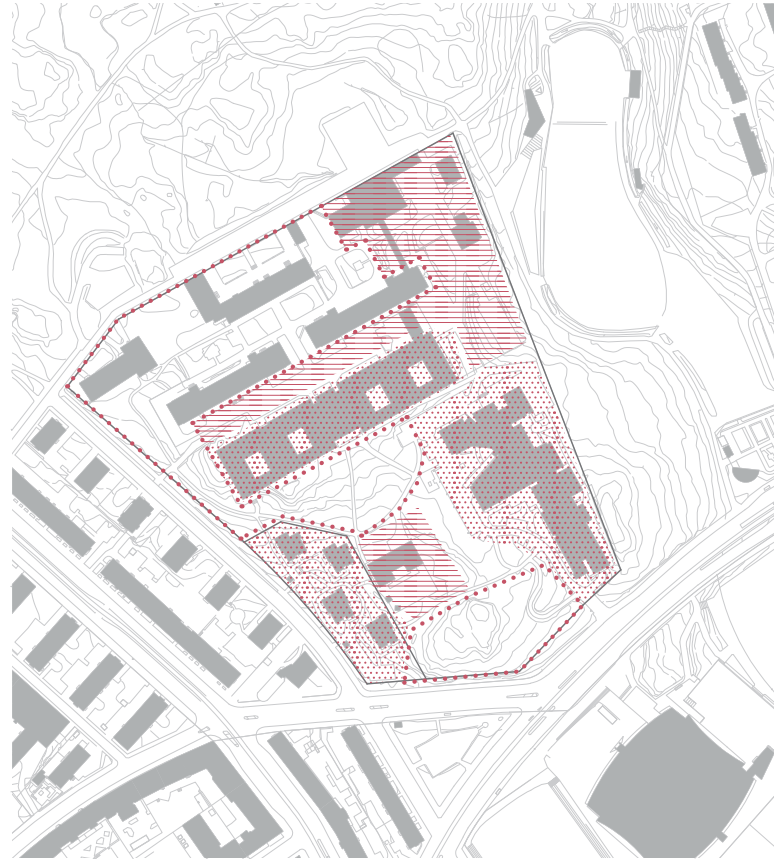

Heikko muutoksietokyky – herkkä alue: Alue on joko kokonaan tai osittain säilynyt kokonaisuuden suunniteltu osa, joka lisää alueen ympäristöhistoriallista arvoa. Alue ei kestä sellaisia muutoksia, jotka muuttavat kokonaisuutta, tuovat alueelle uusia elementtejä tai toimintoja. Mahdollisten toimenpiteiden tulee johtaa alkuperäisen suunnitelman ylläpitämiseen tai palauttamiseen. Alue kestää muutoksen positiivisempaan suuntaan kohti tavoiteltua tilannetta, kuten esimerkiksi lehtimajojen uusimisen alkuperäiseen muotoon, poistettujen muurien uusimisen alkuperäiseen muotoon jne.

Hyvä muutoksietokyky – alueen alkuperäinen suunnitelman mukainen toteutus tai eri vaiheiden toteutukset ovat kadonneet ja/tai tilarakenne on hajonnut, tai alueella on elementtejä, jotka ovat ristiriidassa tavoitteiden kanssa, ja siksi alueen identiteetti on hukassa hallitsemattoman muutosprosessin myötä.

Alue on kokonaisuuden kannalta tärkeä ja keskeinen osa sommitelmaa. Alue voidaan kunnostaa tukemaan kokonaissommitelmaa sen hengessä, ja mahdollisuuksien mukaan sinne tulee palauttaa alkuperäisen suunnitelman sommitelmallisia aiheita.

Puutarhan resilienssi

Heikko resilienssi

Neutraali resilienssi

Hyvä resilienssi

Neutraali alue (?) – alueet, joilla tapahtuneet muutokset ovat niin massiivisia, että puutarhataiteelliset arvot on menetetty. Alue tai elementti, jolla on vaikutusta puutarhan näkyviin ja tilarakenteeseen. Sen

vaikutusta näkyviin ja tunnelmaan tulee tarkastella osana kokonaisuutta, mikäli siihen kohdistuu muutoksia tai esimerkiksi sen kasvillisuutta joudutaan poistamaan.

Ympäristön arvokkaat, säilytettävät ja kehitettävät elementit

PUUTARHAN KUNNOSTAMISEN TAVOITTEET JA KEHITTÄMISPERIAATTEET

Säilyneet

Puutarhan parhaiten säilynyt osa

Alueella on säilynyt puutarhan alkuperäisen suunnitelman mukaisia elementtejä, kuten pensasmaja, nurmi-alueet sekä reitit.

Säilynyt keskiakseli ja näkymä

Säilytettävät

Kaupunkikuvallisesti tärkeä säilytettävä puistoalue

Keskuspuiston reuna on kaupunkikuvallisesti merkittävä puistoalue, joka on paikoin kulunut ja pusikoitunut. Alue säilytetään kaupunkipuistona. Sitä kehitetään avoimena hoidettavaksi puistometsäksi, laaksossa vihreäksi puisto-alueeksi. Alueen kaupunkikuvallista ilmettä rikkovat Lääkärikadun kadunvarsipysäköinti ja erityisesti Laakson alueen pysäköintialueet.

Kaupunkikuvallisesti tärkeä säilytettävä reuna-alue

Kaupunkikuvallisesti tärkeä vihreä reuna-alue. Reunat merkitsevät visuaalisesti kaupungin ja keskuspuiston metsäisen alueen rajaa. Alue säilytetään ja korvataan uudella, jos kasvillisuutta ei voida säilyttää.

Säilytettävät arvokkaat kallionlaet ja männiköt

Kaupunkikuvallisesti tärkeä säilytettävä avoin tila

Säilytettävä näkymä avoimen tilan läpi

Kaupunkikuvallisesti arvokas säilytettävä puurivi

Kaupunkikuvallisesti arvokas säilytettävä yksittäispuu

Kehitettävät

Alueen historiallisesti arvokkain osa

Alueen historiallisesti arvokkain osa kunnostetaan ja palautetaan kadonneet osat.

Puistomaisena kehitettävä alue

Aluetta kehitetään niin että sen kaupunkikuvallinen eheys sekä virkistys- ja ekologiset arvot lisääntyvät.

Palautettava näkymä keskiakselille

Keven liikenteen yhteytenä kehitettävä puistokatul reitti

Lääkärikatu toimii tärkeänä keven liikenteen poikittaisyhteytenä keskuspuistoon. Reittiä kehitetään keven liikenteen yhteydellä/jalkakäytävällä puiston reunaan.

Kompensoivat

Alueet joilla voidaan kompensoida toisaalla häviäviä kasvillisuusalueita

Kuva laaksosta lasten liikennepuistosta kohti Keskuspuistoa. Metsäinen puiston reuna on ollut hoidetun näköinen ja hyvin erilainen nykytilanteeseen verrattuna. (MV)

LÄHDEVIITTEET

- 1 Teikari 1993, s. 9.
2 Teikari 1993, s. 9.
3 Hirschfeld 1985, s. 115–116.
4 Forsius, 2005.
5 Lumio & Huovinen, 2017.
6 Henttonen 2001, s. 166.
7 Forsius, 2004.
8 Nenola 1986, s. 8.
9 Nenola 1986, s. 8–10.
10 Pesonen 1964, s. 9.
11 Nenola 1986, s. 10.
12 Paatela 2003, s. 89.
13 Forsman 1929, s. 106.
14 Hietala – Helminen – Lahtinen 2009, s. 33.
15 Kvston pain. asiak. n:o 6 v. 1921
16 Heiniö 1968, s. 458.
17 Heiniö 1968, s. 462–463.
18 Eläintarhan alueen YHS 2013, s. 47.
19 Heiniö 1968, s. 464.
20 Laakson ja Auroran RHS 2015, s. 89.
21 Helsingin karttapalvelu.
22 Heiniö 1968, s. 482.
23 Forsman 1929, s. 101.
24 Heiniö 1968, s. 486.
25 Heiniö 1968, s. 490.
26 Heiniö 1968, s. 500.
27 Paatela 2003, s. 89.
28 KHKK 1980, s. 179.
29 KHKK 1925, s. 196.
30 KHKK 1925, s. 131*.
31 KHKK 1925, s. 196.
32 Rein, Forsman, s. 67.
33 KHKK 1923, s. 204.
34 Rein, Forsman 1929, s. 62–63, 87.
35 Rein, Forsman 1929, s. 62.
36 Rein, Forsman 1929, s. 62–63, 87.
37 KHKK 1928, s. 204.
38 KHKK 1929, s. 199.
39 Rein, Forsman 1929, s. 97.
40 Laakson ja Auroran RHS 2015 s. 87.
41 Lehtimäki & Lyytinen 2014, s. 29–30.
42 Helsingin kaupungin tilasto 1932, s. 7.
43 Pesonen 1964, s. 111–129.
44 RHS, 2015, s. 89.
45 Forsman, 1929, s. 101–103.
46 Forsman, 1929, s. 106.
47 Helsingin kaupungin tilastokonttori, 1930, s. 35.
48 KHKK 1928, s. 31.
49 KHKK 1928, s. 31–32.
50 Helsingin kaupungin tilastokonttori, 1930, s. 35.
51 Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1933, s. 159.
52 KHKK 1931, s. 29*–30*.
53 HKR:n arkisto.
54 Brages Pressarkiv, HBL 5.10.1935
55 Puutarha 1937, s. 36.
56 Laakson ja Auroran RHS 2015, s. 93.
57 Heiniö 1968, s. 492.
58 Laakson ja Auroran RHS 2015, s. 133.
59 Laakson asemakaavaselostus, 1986.
60 Rein, Forsman 1929, s. 67.
61 Heiniö 1968, s. 470.
62 Forsman 1929, s. 107.
63 KHKK 1928, s. 188.
64 Rein, Forsman 1929, s. 62–63, 87.
65 Forsman 1929, s. 101.
66 Kolsi, 2016.
67 Nenola, 1986.
68 Manninen, 2017.
69 Tuberkuloosiliitto, 1958.
70 Nenola, 1986.
71 Nenola, 1986.

LÄHTEET

LÄHTEISSÄ KÄYTETYT LYHENTEET

- HBL Hufvudstadsbladet
HKA Helsingin kaupunginarkisto
HKM Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto
HKTM Helsingin kaupungin taidemuseon arkisto
HKRA Helsingin kaupungin rakennusviraston arkisto
HKSVA Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaesittely
HS Helsingin Sanomat
HU Helsingin uutiset
IS Ilta-Sanomat
KA Kansallisarkisto
KHKK Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta, Kaupunginarkisto
KHS Kaupunginhallituksen pöytäkirjat ja liitteet, Kaupunginarkisto
Kiint.ltk. Kiinteistölautakunnan pöytäkirjat ja liitteet, Kaupunginarkisto
KMO Helsingin kaupungin kiinteistöviraston kaupunkimittausosasto
KVSTO Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat ja liitteet, Kaupunginarkisto
MMA Mikkelin maakunta-arkisto

MVKA Museoviraston kuva-arkisto
 N Pr Nya Pressen
 SKS Suomen Kirjallisuuden Seura
 SLSA Svenska litteratursällskapet arkiv
 Sv Pr Svenska Pressen

ARKISTOLÄHTEET

ARSKA

BRAGES PRESSARKIV

Helsingfors hälsovård allmänt 1910–1930

Helsingfors hälsovård allmänt 1931–1949

Helsingfors kommunalt stadsplan 1910–1933

Helsingfors parker, växthus, villaförstäder 1910–1934

HELSINGIN KAUPUNGIN ARKISTO

Helsingin kaupungin arkisto

Sinetti

HELSINGIN KAUPUNGIN RAKENNUSVIRASTON ARKISTO

HELSINGIN KAUPUNKISUUNNITTELUVIRASTON ARKISTO

HELSINGIN YLIOPISTON ARKISTO

KANSALLISARKISTO

Digitaalinen arkisto

KANSALLISKIRJASTO

KAUPUNGINMUSEON ARKISTO

MUSEOFINNA

Helsingin kaupungin museo

Kansan arkisto

Museovirasto

Sotamuseo

Työväenarkisto Werstas

MUSEOVIRASTO

SUOMEN ARKKITEHTUURIMUSEO

PAINETUT LÄHTEET

Forsman, E., Huber, G. & Andberg, A., 1929. Helsingin kaupungin tuberkuloosisairaala. *Arkkitehti*, 7.p. 101–113.

Heiniö, P., 1968. Tuberkuloosisairaala – Laakson sairaala. Teoksessa: *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia*. Helsinki: Helsingin kaupungin julkaisuja, p. 453–507.

Helsingin kaupungin tilasto, 1932. *Terveysten- ja sairaanhoito - 1930 - vuosikertomuksia*, Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto.

Helsingin kaupungin tilasto, 1940. *Terveysten- ja sairaanhoito - 1938 - vuosikertomuksia*, Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto.

Helsingin kaupungin tilastokonttori, 1930. *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta - 1928*, Helsinki: Helsingin kaupungin tilastokonttori.

Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1932. *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta - 1929*, Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto.

Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 1933. *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta - 1931*, Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto.

Henttonen, M., 2001. *Rakennusperintömme*. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Henttonen, M., 2009. *Kansakunnan parhaaksi - Suomalaiset naisten- ja lastensairaalat 1920-1940-luvulla*. Porvoo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hietala, M., Helminen, M. & Lahtinen, M., 2009. *Helsinki – Helsingfors – Historiallinen kaupunkikartasto - Historic Town Atlas*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Nenola, A., 1986. *Parantola-elämää*. s.l.:Keuhkovammaliitto r.y..

Paatela, M., 2003. *Sairaalarakennuksen kehitys*. Espoo: Vammalan

Kirjapaino Oy.

Pesonen, N., 1964. *Suomen sairaaloita*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Rein, K. & Forsman, E., 1929. *Helsingin kaupungin Tuberkuloosisairaala. Selostus sen synnystä sekä sairaalarakennuksista ja niiden sisustuksesta*. Helsinki: Mercatorin kirjapaino Osakeyhtiö.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arkkitehtitoimisto Freese Oy ja Taegen Arkkitehdit Oy, 2015. *Laakson ja Auroran sairaala-alueet - Rakennushistoriaselvitys*, Helsinki: Helsingin kaupungin Tilakeskus.

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, 2013. *Eläintarhan alue – Ympäristöhistoriallinen selvitys*, Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

INTERNET-LÄHTEET

Forsius, A., 2004. *Lääketiedettä – kulttuuria – ihmisiä – kuvauksia historiasta, Kuvauksia lääketieteen historiasta, Tuberkuloosin hoito Suomessa*. [Online]

Available at: <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/tubsuomi.html> [Haettu 5 10 2017].

Lumio, J. & Huovinen, P., 2017. *Duodecim terveyskirjasto, Tuberkuloosi*. [Online]

Available at: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00611 [Haettu 6 11 2017].

Museovirasto, 2009. *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY*. [Online]

Available at: https://kartta.museoverkko.fi/?zoomLevel=9&coord=384569_6674482&mapLayers=18+100+default,96+100+Ei%20tunnuksia,98+100+Ei%20tunnuksia,97+100+Ei%20tunnuksia&markers=2|3|ffde00|417974_7071996 [Haettu 17 10 2017].

Helsingin karttapalvelu, 2017, 2018.

Available at:

<http://kartta.hel.fi/>

[Haettu 17.3.2017, 17.10.2017, 9.11.2017, 13.11.2017, 14.11.2017, 19.11.2017].

LIITTEET

Liite I. Vuosien 1931 ja 1947 kasvilistat ja niiden tulkinnat

Tuberkuloosisairaalan istutukset 1931

Nimi listassa	Kpl	Nimi auki/oikein kirjoitettuna	Nykyinen tieteellinen nimi	Nimi suomeksi
Aesculus hippocast.	8	Aesculus hippocastanum	Aesculus hippocastanum	balkaninhevoskastanja
Berberis aggregata	2	Berberis aggregata var. prattii	Berberis prattii	helimihappomarja
Cotoneaster nitens	8	Cotoneaster nitens	Cotoneaster	tuhkapensas
Malus scheideckerii	5	Malus scheideckeri	Malus x scheideckeri	omenapuu
Philadelphus Monteau	3	Philadelphus 'Manteau d'Hermine'	Philadelphus x lemoinei 'Manteau d'Hermine'	pikkujasmike
" Virginal	4	Philadelphus virginal	Philadelphus x virginalis	kameliajasmike
Prunus, eri laat.	8	Prunus	Prunus	tuomet, kirsikat, luumut
Viburnum op. sterile	6	Viburnum opulus 'Sterile'	Viburnum opulus 'Roseum'	lumipalloheisi
Acer ginnala	12	Acer ginnala	Acer tataricum subsp. ginnala	mongolianvaahtera
Aronia arbutifolia	5	Aronia arbutifolia	Aronia arbutifolia	puna-aronia
Berberis Thunbergii atrop.	12	Berberis thunbergii 'Atropurpurea'	Berberis thunbergii 'Atropurpurea'	purppurahappomarja
Crataegus cocc.	271	Crataegus coccinea	Crataegus gayana, intricata, pedicellata	aitaorapihlaja, amerikanorapihlaja, tummaorapihlaja
Cotoneaster, eri laat.	34	Cotoneaster	Cotoneaster	tuhkapensaat
Euonymus europaea	5	Euonymus europaeus	Euonymus europaeus	euroopansorvarinpensas
Forsythia int. spectabilis	10	Forsythia x intermedia 'Spectabilis'	Forsythia x intermedia 'Spectabilis'	loisto-onnenpensas
Hydrangea paniculata	80	Hydrangea paniculata	Hydrangea paniculata	japaninhortensia
Malus sargentii	5	Malus sargentii	Malus toringo var. sargentii	marjaomenapensas
Pirus malus pendula	1	Pirus/Pyrus malus pendula	?	omenapuu (Pyrus malus pendula 'Elise Rathke?')
Potentilla frut. monley	5	Potentilla fruticosa ?	Dasiphora fruticosa	pensashanhikki
Ribes aureum	10	Ribes aureum	Ribes aureum	kultaherukka
Rosa rug. Hansa	15	Rosa Rugosa-ryhmä 'Hansa'	Rosa Rugosa-ryhmä 'Hansa'	tarhakurtturuusu
Rosa rug. Kais. De Nordens	54	Rosa Rugosa-ryhmä ?	Rosa Rugosa-ryhmä ?	tarhakurtturuusu
Sorbaria aitchinsonii	5	Sorbaria ?	Sorbaria ?	pihlaja-angervot
Syringa vulgaris	10	Syringa vulgaris	Syringa vulgaris	pihasyreeni
" " Hugo de Vries	5	Syringa vulgaris 'Hugo de Vries'	Syringa vulgaris 'Hugo de Vries'	pihasyreeni
" " Marie Legraye	7	Syringa vulgaris 'Marie Legraye'	Syringa vulgaris 'Marie Legraye'	pihasyreeni
" " Perle v. Teltow	5	Syringa vulgaris 'Perle von Teltow'	Syringa vulgaris 'Perle von Teltow'	pihasyreeni
" chinensis Saugeana	6	Syringa x chinensis 'Saugeana'	Syringa x chinensis 'Saugeana'	kiinansyreeni
" Svegizowii	5	Syringa sweginzowii	Syringa sweginzowii	röyhysyreeni
Ulmus montana	2	Ulmus montana	Ulmus glabra	vuorijalava
Weigelia, eri laat.	17	Weigelia	Weigelia	kotakuusamat

Tuberkuloosisairaalan istutukset 1947

Nimi listassa	Kpl	Nimi auki/oikein kirjoitettuna	Nykyinen tieteellinen nimi	Nimi suomeksi
Aesculus hippocast.	8	Aesculus hippocastanum	Aesculus hippocastanum	balkaninhevoskastanja
Berberis aggregata	2	Berberis aggregata var. prattii	Berberis prattii	helmihappomarja
Cotoneaster nitens	8	Cotoneaster nitens	Cotoneaster	tuhkapensas
Malus scheideckerii	5	Malus scheideckeri	Malus x scheideckeri	omenapuu
Philad. Monteau de hermine	3	Philadelphus 'Manteau d'Hermine'	Philadelphus x lemoinei 'Manteau d'Hermine'	pikkujasmike
" Virginal	4	Philadelphus virginal	Philadelphus x virginalis	kameliajasmike
Prunus, eri laatuja	8	Prunus	Prunus	tuomet, kirsikat, luumut
Viburnum op. sterile	6	Viburnum opulus 'Sterile'	Viburnum opulus 'Roseum'	lumipalloheisi
Malus sargentii	5	Malus sargentii	Malus toringo var. sargentii	marjaomenapensas
Pirus malus pendula	1	Pirus/Pyrus malus pendula	?	omenapuu (Pyrus malus pendula 'Elise Rathke?')
Potentilla frut. monley	5	Potentilla fruticosa ?	Dasiphora fruticosa	pensashanhikki
Ribes aureum	10	Ribes aureum	Ribes aureum	kultaherukka
Ulmus montana	2	Ulmus montana	Ulmus glabra	vuorijalava
Weigelia, eri laat.	17	Weigela	Weigela	kotakuusamat
Parthenocissus quinq	120	Parthenocissus quinquefolia	Parthenocissus quinquefolia 'Engelmannii'	imukärhivilliini
Tilia grandif.	8	Tilia grandifolia	Tilia platyphyllos	isolehtilehmus
Acer ginnala	12	Acer ginnala	Acer tataricum subsp. ginnala	mongolianvaahtera
Aronia arbutif.	5	Aronia arbutifolia	Aronia arbutifolia	puna-aronia
Berberis Thunb. Atrop.	12	Berberis thunbergii 'Atropurpurea'	Berberis thunbergii 'Atropurpurea'	purppurahappomarja
Crataegus cocc.	271	Crataegus coccinea	Crataegus gayana, intricata, pedicellata	aitaorapihlaja, amerikanorapihlaja, tummaorapihlaja
Cotoneaster	34	Cotoneaster	Cotoneaster	tuhkapensaat
Euonymus europaea	5	Euonymus europaeus	Euonymus europaeus	euroopansorvarinpensas
Forsythia int. spectabilis	10	Forsythia x intermedia 'Spectabilis'	Forsythia x intermedia 'Spectabilis'	loisto-onnenpensas
Hydrangea pan.	80	Hydrangea paniculata	Hydrangea paniculata	japaninhortensia
Rosa rug. Hansa	15	Rosa Rugosa-ryhmä 'Hansa'	Rosa Rugosa-ryhmä 'Hansa'	tarhakurtturuusu
" " Kais. de Nordens	54	Rosa Rugosa-ryhmä 'Kaiserin des Nordens'	Rosa Rugosa-ryhmä 'Pohjolan Kuningatar'	tarhakurtturuusu
Sorbaria aitchinsonii	5	Sorbaria aitchisonii	Sorbaria aitchisonii	pihlaja-angervot
Syringa vulg.	10	Syringa vulgaris	Syringa vulgaris	pihasyreeni
" " Hugo de Vries	5	Syringa vulgaris 'Hugo de Vries'	Syringa vulgaris 'Hugo de Vries'	pihasyreeni
" " Marie Legraye	7	Syringa vulgaris 'Marie Legraye'	Syringa vulgaris 'Marie Legraye'	pihasyreeni
" " Perle von Teltow	5	Syringa vulgaris 'Perle von Teltow'	Syringa vulgaris 'Perle von Teltow'	pihasyreeni
" chinensis Saugeana	6	Syringa x chinensis 'Saugeana'	Syringa x chinensis 'Saugeana'	kiinansyreeni
" Svegizowii	5	Syringa sweginzowii	Syringa sweginzowii	röyhysyreeni

Liite 2. Bertel Jungin teksti

Ehdotus Helsingin keskuspuistoksi, joka käsittäisi, Kaisaniemen, Hakasalmen, Hesperian, Eläintarhan sekä Greijuksen metsämaiden eteläosan.

Promemoria Helsingin kaupungin yleisten töiden Hallitukselle.

Ennen kuin käyn tarkemmin selittelemään sitä kaupunginpuutarhuri S. Olssonin aikaisemmin Puutarhalautakunnalle esittämän ehdotuksen pohjalla laadittua puistosuunnitelmaa, mikä täten annetaan kaupunginviranomaisten tarkastettavaksi, rohkenen lyhyesti kosketella niitä nykyaikaisen kulttuurielämän puolia, joiden johdosta puistot meidän päivinämmä ovat saaneet aivan toisen merkityksen kuin muinoin, sekä muutamin sanoin mainita niistä uusista pyrinnoista, joita Amerikassa ja Euroopassa esiintyy puistojen laajuuteen ja käyttötapaan nähden. Kun minulla ei ole ollut tilaisuutta erinäisillä alempana mainituilla ulkomaan paikkakunnilla henkilökohtaisesti perehtyä tähän kuuluviin kysymyksiin, nojaavat lausuntoni etusijassa niihin tietoihin, joita minun on onnistunut poimia tämän alan verraten köyhästä ammattikirjallisuudesta. Mitä erittäin Amerikan puistolaitoksiin tulee, on minulla ollut suurta hyötyä tri Werner Hagemannin Berlinissä 1911 julkaisemasta „Ein Parkbuch” nimisestä kirjasta, samoin kuin muistakin saman ahkeran ja taitavan kirjoittajan teoksista. Olen tahtonut tästä huomauttaa, koska olen sitä mieltä että, ennen kuin lopullisesti ryhdytään toteuttamaan sitä tavattoman tärkeätä ja laajaperäistä suunnitelmaa, mikä täten ensimmäisessä muodossaan esitetään viranomaisten tutkittavaksi, aivan varmaan voisi olla asialle hyödyksi, jos kunta käyttäisi hyväkseen tarjona olevia mahdollisuuksia tarkkojen tietojen hankkimiseen niiltä paikkakunnilta, missä samantapaisia laitoksia on olemassa tahi tekeillä. Tämä kävisi kaikei sopivimmin päinsä lähettämällä noihin paikkakuntiin jokin henkilö, esim. kaupunginpuutarhuri, jonka tulisi tutustua siihen mitä tässä kohden on aikaansaatu ulkomailla ja varsinkin Amerikassa ja mitä kokemuksia siellä on saavutettu. Ainoastaan siten hankitun asiantuntemuksen pohjalta voi mielestäni näitä

aatteita luottamuksella käyttää hyväkseen soveltuvassa mitassa.

Siirtyminen kaupunkieihin

Merkillisimpiä ilmiöitä kansain elämässä nykyiseen aikaan on teollisuustoiminnan aikaansaama väestön siirtyminen maaseudulta kaupunkieihin ja erittäinkin suurkaupunkieihin. Sen sijaan, että Suomen kaupungeissa vuonna 1800 asui ainoastaan 46.000 henkeä, oli vastaava luku vuonna 1908 lisääntynyt 439.000 hengeksi, ollen nämä luvut siis 5,5 % ja 14,6 % koko väkiluvusta. Näistä 439.000 kaupunkilaisesta asui lähes kolmasosa Helsingissä. Tämä on ainoastaan pienoiskuva suurten sivistysmaiden oloista, siellä kun kaupungit ovat nielleet jopa 3/4 maan väkiluvusta (Englannissa) ja suurkaupungit enemmän kuin kolmanneksen koko väkiluvusta. Vaikkakin maamme valtiollinen ja maantieteellinen asema sekä sen taloudellinen tila ja sen luonto ovat sellaiset, ettei meidän onneksi milloinkaan tarvitse pelätä sellaista joukottaista poismuuttoa maaseudulta kuin esim. Englannissa on laita, osoittaa tilasto kuitenkin kehityksen meilläkin ilmeisesti käyvän samaan suuntaan, vaikka pienemmin askelin kuin suurissa sivistysmaissa. Kun siis yhä suurempi osa maamme kokonaisväestöstä valitsee olinpaikakseen kaupungit ja erittäinkin Helsingin, saavat myös pääkaupungin terveydelliset olot vuosi vuodelta lisääntyvää merkitystä koko maamme yleistä hyvinvointia silmälläpitäen. Tästä seuraa, että pääkaupungin terveydenhoidon parantaminen on koko maallemme erittäin tärkeä asia.

Puistojen terveydellinen merkitys suurkaupungeille

Kaikkein tärkeimpiä tekijöitä hyvän terveydenhoidon voimassapitämiseksi kaupungeissa, joissa ahtaassa asuminen on kansanterveyden ehkä pabin vihollinen, taas on, että puistojen ja muiden avonaisten alueiden avulla koetetaan aikaansaada sitä ”raitista ilmaa”, mikä terveydelliset kannalta antaa maaseudulle etusijan. Muinoin, kaupungin alueen ollessa pieni, talojen matalia, pihamaiden laajoja ja tontteja käytettyjä yksinomaan asumustarkoituksiin,

oli raittiin ilman tarve vähemmän tuntuva kuin meidän päivinämmä, jolloin pääkaupunki täyttää alan, joka yhä enemmän loitontaa sen asukkaita viereisestä maaseudusta, jolloin talot ovat viisikerroksisia ja täyttävät tonttialan mahdollisimman tyyten, jolloin rautatie, jättiläishöyrylaivat ja teollisuuslaitokset asetetaan asuntojen lähimmiksi naapureiksi ja savullaan pilaavat ilman, samalla kun niiden aikaansaama kolina ärryttää suurkaupunkilaisen jo ennestäänkin päivän aberruksesta kiusaantuneita hermoja ja säälimättömästi häiritsee ihmisen oikeutettua kotirauhaa. Puistojen ja avonaisten alueitten merkitys kaupunkilaisväestön terveydelle ja hyvinvoinnille ei kuitenkaan yksinomaan rajoitu niiden tuottamiin välittömiin terveydellisiin etuihin. Yhtä tärkeitä ne ovat urheilu- ja leikkipaikkoina sekä tyydyttämässä ihmisen tarvetta lähestyä luontoa ja nauttia maiseman ihanuudesta, tahi helposti saavutettavissa olevina suojapaikoina, joissa voi eristäytyä metsän poveen tahi kukkivalle nurmelle päästäkseen rauhaan kaupunkielämän melusta.

Puistojen tarkoitus ennen ja nyt

Sen sijaan, että muinaisaikain puistot etusijassa tyydyttivät joidenkuiden harvalukuisten henkilöiden, ruhtinaiden ja pohattain, loistellaisuuden vaatimuksia, pitää niiden nykyään ja mitassa, jota muinoin tuskin osattiin aavistaa, olla kaupunkiyhdyskuntain tuhatlukuisten asukkaiden tärkeimpinä elinehtoina ja syvien rivien rassituneille laumoille sen luonnon edustajina, josta kaupungin muurit ainiaaksi ovat heidät eristäneet. Jos kerran tunnustaa tämän puistojen suuren merkityksen, niin täytyy myös katsoa, että niitä perustaessa mikäli mahdollista koetetaan saada ne tarkoitukseensa sopiviksi. Siinä on otettava huomioon, että avonaiset alat ovat kyllin laajat, sijaitsevat erinäisten kaupunkiyhdyskunnan asuttujen osain liikeisimmässä läheisyydessä, ovat sovitettut ulkoilmaelämän eri tarpeiden mukaan ja käytettävissä tavalla, joka tyydyttää sekä ihmisen kauneusaistia että vaihtelun vaatimuksia ja sallii paikan erinomaisen luonnon päästä täysiin oikeuksiinsa. Katsottava niin ikään on, että avonaisten alueitten toiminta

kaupungin raittiin ilman säiliönä on mahdollisimman tehokas.

Nykyaikaisten puistojen muodostelu

Viimeksi mainittu seikka se on, joka etusijassa on saanut aikaan nykyisen perinpohjaisen mullistuksen puistojen laajuutta ja niiden keskinäistä suhdetta koskevissa mielipiteissä. Tässä kohden ovat eräät Amerikan kaupungit käyneet etunenässä, ja niiden joukossa ensimmäisinä Boston ja Chicago, missä kustannuksiin katsomatta on johdonmukaisesti tyydytty nykyajan vaatimukset kaupunginpuistojen laajuuteen ja käyttöön nähden. Siinä noudatettu perusajatus on muutamalla sanalla ilmaistavissa pyrkimyksenä aikaansaada yhtäjaksoisia puistoja, joissa kauttakulkuliikenne on mahdollisimman vähäinen, jotka sijaitsevat niin, että kaikki kaupunginosat voivat niistä hyötyä, ja joiden käyttäminen on järjestetty niin, että ne täyttävät kaikkien eri kansanluokkain, mutta erittäinkin köyhempään luokkain raittiin ilman tarpeen. Tämän periaatteen mukaisesti pyritään kaupungin läheisyyteen tahi mieluummin sen nykyiselle alueelle sitä ympäröiväksi vyöhykkeeksi tahi eri kaupunginosia toisistaan erottavaksi alaksi sijoittamaan avonaisia, valtavia, yhtäjaksoisia alueita, jotka lain kautta suojataan kaikelta vastaiselta rakennustoiminnalta ja jotka metsinä, niittyinä, lammikkoina, urheilukenttinä ym. pitävät kaupunkilaisia kosketuksissa luonnon kanssa ja samalla ovat kaupungin raittiin ilman säiliönä.

Wienin ”Wald- und Wiesengürtel”

Amerikassa jo saavutetut erinomaisen suotuisat tulokset ovat paljon ajattelemisen aihetta, antaneet vanhan maailman kaupungeille, näille ikivanhoille sivistysajhoille, joissa tuskin ainoakaan puisto alkuaan on syntynyt todellisen kansallisen tarpeen tyydyttämiseksi, vaan ainoastaan ollakseen jonkin ruhtinaan loistorakennusta kaunistava kehys tahi hänen puolikesyn riistansa tyyssija. Euroopan kaupungeista on Wien käynyt etusijassa pormestari Karl Luegerin aloitteesta päättäessään osottaa suunnattomia summia ”Wald- und Wiesengürtelin” perustamiseksi. Laskien Wienin asukasluvun vuonna 1950

nousevan neljään miljoonaan ja rakennustoiminnan tuohon aikaan anastaneen haltuunsa kaikki kaupungin alueella nykyään olevat metsät, pellot ja niityt, ellei sitä ajoissa ehkäistä, on ryhdytty toimiin näiden alain pitämiseksi vapaina kaikilta rakennuksilta. Tämän vyöhykkeen ulkopuolelta saa keinottelu etsiä itselleen uusia aloja, sen sisäpuolella se saa jatkua samoin kuin tähänkin asti, mutta itse tuo alue olkoon rauhoitettuna kokonaisuuden hyödyksi.

Mahdollisuus yhtäjaksoisten puistojen laatimiseen Helsinkiin - Keskuspuiston järjestäminen

Olen esittänyt näitä mieltelmiä laajanlaisesti, koska olen sitä mieltä, että Helsingin kaupungin tässäkin kohden pitäisi ottaa oppia ulkomaista, ja näin sitä suuremmalla syyllä, kun meidän nuoressa kaupungissamme toistaiseksi verraten suppeine aloineen ja laajoine käyttämättömine takamineen on erittäin suuria mahdollisuuksia näiden ulkomaisten aatteitten käytäntöön saattamiseen sanottavitta kustannuksitta, minkä tähden nuo aatteet ainakin olisi otettava keskusteltaviksi. Tähän tosin väitettäneen että, koska Helsinki sijaitsee meren rannalla, on sen asukkaiden helppo päästä saaristoon sekä lämpiminä vuodenaikoina että talvisaikaan. Vesihän on kulkuväylistä mukavin. Mutta muistettava on, että vuosi vuodelta yhä useampia saaria, yhä pitempiä rantakaistaleita ainiaaksi erotetaan suuren yleisön käytettävistä rakentamalla niihin kesähuiloita, ja että tämän yleisön käytettävänä kohdakkoin ovat ainoastaan ne rannat, mitkä kaupunki itse omistaa. Huomattava on niin ikään, että yksityiset huvilayhdyskunnat ovat ryhmittäneet alueensa Helsinkiä ympäröiväksi vyöhykkeeksi, joka kokonaan erottaa kaupungin maat niiden takana olevasta maaseudusta. Kun nämä yksityiset yhdyskunnat, niin kuin tunnettu, ovat likeyrityksiä ja sen tähden tuskin varaavat mainittavia alueita avonaisiksi paikoiksi, kaikkein vähimmin yhdyskuntain arvokkaimmista eli likimpänä kaupungin maita sijaitsevista osista, niin jo tämä seikka ehdottomasti velvoittaa kaupunkia yleisen terveydenhoidon nimessä varaamaan laajempia aloja, kuin se ehkä omalta osaltaan tarvitsisi, avonaisiksi paikoiksi,

jotka kaikkiki ajoiksi suojataan rakennustoiminnalta. Ja kaupungin nyt käydessä kaunistamaan ja laajentamaan ennestään olevia puistojaan on, jos periaatteessa päätetään toteuttaa niin laaja puisto-ohjelma kuin Wienin metsä- ja niittyvyöhyke tietää, katsottava että nämä meidän vanhat puistomme, jotka olisivat koko laitoksen keskeisenä ja tärkeänä osana, jo nyt saavat sellaiset rajat ja sellaisen jaotuksen, että ne vastedes käy liittäminen puistojärjestelmään. Tämän oheisessa karttaluonnoksessa olen koettanut osoittaa, miten kaupungin kaikkia maita vastedes käyttäessä avonaiset paikat kävisi järjestäminen yhtäjaksoiseksi alaksi Kaisaniemestä ja Hakasalmen lähtien Oulunkylään asti, minkä ohessa näin suunnitellun keskuspuiston yhtäjaksoisuus saataisiin aikaan puiston luoteis- ja koilliskolkasta lähtevillä kapeilla kaistaleilla. Koko puistovyöhykkeen halki kulkeva tie olisi kaikkiaan parin penikulman pituinen.

Keskuspuiston laajuus

Esillä olevan ehdotuksen mukainen puistoalue käsittää Kaisaniemen, Hakasalmen, Hesperian, Eläintarhan erinäiset osat sekä Bölen ja Läntisen Viertotien välisen osan Greijuksen metsämaita. Töölönlahden pohjukka on joka tabolta tämän puiston ympäröimä, jota vastoin rautatiealue Helsingin ratapihalta Fredriksbergiin asti jakaa puiston kahteen varsin erilliseen puoliskoon. Viimeksi mainitun valitettavan asianlaidan vaikutusta on koitettu, mikäli mahdollista, ehkäistä siten, että kaikki rautatien alueen poikki kulkevat tiet on suunnitelmassa johdettu joko raiteen alitse tahi päällitse, eikä yhdessäkään kohdassa sen tasossa, joten ainakin itse jalkamies- ja ajoliikenne voi itäisen ja läntisen puistonpuoliskon välillä käydä pänsä rautatieliikenteen häiritsemättä. Toisena tärkeänä näkökohtana pääteiden suunnan määrittämisessä on tässä tapauksessa, jolloin puisto on puristettuna kahden laajan toisistaan erillisen kaupunginosan väihin, ollut näitä kaupunginosia yhdistävään teiden johtaminen niin, että kaikki katujen kauttakulkuliikenne on voitu keskittää niin harvalukuisiin teihin kuin mahdollista. Esimerkkinä kuinka

tärkeänä Amerikan kaupungeissa pidetään, että liikenne ei saa häiritä puistoja, pyydän mainita New Yorkin Central Parkin, joka 340 hehtaarin laajuisena sijaitsee miljoonakaupungin keskustassa ja jossa kaiken kauttakulkevan jättäisliikenteen täytyy tyytyä vain neljään syvässä uomassa kulkevaan katuun.

Keskuspuiston liikenneväylät

Esillä olevaan suunnitelmaan on pantu seuraavat liikennekadut: A) Lännessä ja idässä: 1) Snellmankatu, joka yhdistää Meilahden ja Greijuksen Fredriksbergin rata-alueeseen ja emäradan itäpuolisiin laajoihin kaupunginalueisiin; 2) Nordenskiöldin lehtokuja, joka on Nordenskiöldkadun jatkoa ja yhdistää Töölön kaupunginosan pohjoispään 12 kaupunginosaan ja edellä mainittuihin alueisiin; 3) Runebergin lehtokuja, joka on Runebergkadun jatkoa ja yhdistää Töölön keskiosat Kallion Helsinginkatuun; sekä 4) liikenneväylä, joka lähtien Läntiseltä Viertotieltä museon kohdalta kulkee Hakasalmen halki ja pitkin rautatien aluetta, kohoaa sen yli kohta rautatiepenkereen pohjoispuolella ja jatkuu pitkin ulomman Töölönlahden pohjoisrantaa Itäiselle Viertotielle. B) Etelässä ja pohjoisessa: 1) Läntiseltä Viertotieltä kohta sokeritehtaan pohjoispuolelta alkava tie, joka menee Bölen keskusta; sekä 2) rata-alueen länsipuolite kulkeva Hakasalmen ja Fredriksbergin välinen tie. Kaikki muut tiet olisi kävely-, ratsas- tai jalkateinä luovutettava ainoastaan varsinaisen puistoliikenteen käytettäväksi. Erittäin tärkeä on tie, joka haarautuen tiestä B: 1), leikkaa Nordenskiöldin lehtokujaa ja vie Greijukseen, missä se Snellmankadun poikki kulkevalta sillalta kohoaa ylänneille ja käy Huopalaheta kohti. Tämän tien olen ajatellut aikaisemmin mainitsemani vastaisen kehätien aluksi, joka tie kiemurtelisi koko ehdotetun puistojärjestelmän läpi ja tarjoisi kävelijöille mahdollisimman suurta vaihtelua ympäröivän tienoon maisemakuviin nähden.

Nämä yleiset näkökohdat esitettyäni teen seuraavassa lyhyesti selkoa puiston eri osista, etusijassa ottaen huomioon kaupunginpuutarhurin ehdotuksesta eroavat kohdat.

Kaisaniemi

Kaisaniemen voi tässä sivuuttaa, koska Hallitus on aikaisemmin laatinut ja Kaupunginvaltuusto hyväksynyt eri suunnitelman tätä puistoa varten. Mielenkiintoista on kuitenkin vertailla Kaisaniemen alaa koko laitoksen alaan ja tässä valaistuksessa panna merkille sen asema ympäröivän kaupungin keskustassa ja sen omituinen muoto, mitkä seikat mielestäni lisäksi perustelevat sen käsittelemistä muista puistoista poikkeavaa ja ankarampaa arkkitehtuuria noudattaen.

Hakasalmi ja Hesperia

Hakasalmen ja Hesperian puistojen suunnittelussa poiketaan varsin paljon edellä mainitusta Puutarhalautakunnan suunnitelmasta, syystä että tuon suunnitelman valmistuttua Kaupunginvaltuusto on päättänyt laitettavaksi bulevardin Töölön- ja Taivallahden välille, minkä tähden on katsottu olevan aikaansaattava jonkinlainen yhteys puistolaitoksen ja bulevardin välille. Hakasalmella ja Hesperialla on Töölönlahden ja vastaisen keskeisen ja hienon kaupunginosan välillä sijaitsevina suuria edellytyksiä kehittyäkseen sieväksi kaupungipuistoksi, missä hyvin hoidetut istutukset ja nurmikot sekä ehkä jonkin verran säännöllisempi puutarha-arkkitehtuuri olisivat omansa osoittamaan ja kohottamaan viereisen kaupunginosan merkitystä. Kun ei tämä kaupunginosa, kuitenkin vielä ole kokonaan järjestetty ja rakennettu, olisi mielestäni liian aikaista jo nyt, niin kuin Puutarhalautakunta on ehdottanut, yksityiskohdittain päättää alueen käytöstä, vaan olisi aluksi ainoastaan pääteiden suunnat määrättävä ja ehkä leikkikenttä tai pari erotettava kaupunginosan tarpeisiin, mutta puisto muutoin toistaiseksi ainoastaan karsittava ja siistittävä.

Karamsinin huvilan ympäristö

”Karamsinin huvilan” lähin ympäristö, joka suunnitelman mukaan muodostaisi eri osan sinänsä, olisi kuitenkin lähimmässä tulevaisuudessa lopullisesti järjestettävä, osin koska se sijaitsee lähimpänä kaupunkia, osin koska siinä ja sen välittömässä naapuristossa on edustavia, tärkeisiin sivistystarkoituksiin käytettyjä rakennuksia. Tämän alueen erottava tie, joka kulkee Läntiseltä Viertotieltä Töölönlahtea kohti, haarautuen sen kumpaisellekin puolelle, yhtyy pohjoisessa Eläintarhan tieverkkoon. Hesperiaan on liitetty sen pohjoispuolella sijaitseva, nykyään vuokralle annettu alue, jonka länsiosa ehdotetaan jaettavaksi tonteiksi. Vastapäätä Kansallismuseota on Viertotien vierelle museon vastapainoksi suunniteltu paikka pienemmälle julkaiselle rakennukselle tämän liikennekohdan osoittamiseksi ja samalla sen kohottamiseksi rakennustaiteellisissa suhteissa.

”Tivoli”

Kun kuitenkin mainitusta Hakasalmen ja Hesperian järjestelystä olisi seurauksena, että työväestö menettäisi suosittun juhla- ja kokouspaikan, olisi tuollaisen paikan kieltämättä huomiota ansaitsevaa ja suurta tarvetta tyydytettävä toisin tavoin. Jo Kaupunginasetusmakaavatoimikunnassa ajateltiin, että siihen tarkoitukseen olisi varattava jokin Eläintarhan osa niin likeltä nykyistä kaupunkia kuin suinkin ja pintamuodostukseltaan sen laatuinen, että sinne kävisi laittaminen sekä urheilu- ja leikkikenttiä että muita yleisiä kansanhuveja varten tarpeellisia laitoksia. Tuollaisen tivolimaisen laitoksen tulisi muodostaa eri kokonaisuus sinänsä, olla helposti suljettavissa ja sijaita niin, että mitä siellä toimitetaan ei häiritä viereisen puiston rauhaa. Tähän sopivaksi paikaksi ehdotetaan aluetta, joka sijaitsee heti Nordenskiöldin lehtokujan pohjoispuolella Huopalahteen ja Greijuksen vievän teiden välillä, mihin kävisi järjestäminen leikki- ja urheilukenttiä ja myös mäkistä maata tarvitsevia laitoksia (”Lunapuisto”).

Lammikko Töölönlahteen

Niin kuin kartasta näkyy, on Eläintarhan muut osat samoin kuin Töölönlahden rantatietkin järjestetty pääasiassa saman perusaatteen mukaan kuin Puutarhalautakunnan ja herra Olssonin ehdotuksessa. Runeberg- ja Helsinginkatua yhdistävää leveätä puistotietä on hiukan oiottu täyttämällä Töölönlahden pohjoisin osa, ja haarake siitä on johdettu lahteen täyttämällä aikaansaatu saarta pitkin Eläintarhan huviloihin ja Kallion eteläosaan vievänä oikotienä. Täten syntyvä lammikko korvaisi erinomaisella tavalla Kaisaniemen joutsenlammikon, jota suunnitelmassa on tuntuvasti supistettu. Ja voisi sitä ehkä vastedes – jos tarpeelliset laitteet kustannetaan - käyttää samaan tarkoitukseen kuin esim. Chicagon puistolammikkoja, joissa lapset suorittavat vesileikkejä. On usein lausuttu, että olisi paikallaan täyttää koko lahden pohjoisosa, se nimittäin, mikä karttaan on merkitty lammikoksi; mutta siten olisi ainoaaksi menetetty se kaunis kuva, mikä syntyy, kun Mäntymäen hongat kuvastuvat tyneen vedenpintaan.

Töölönlahden muoto – Rautatiealueen laajennus

Perinpohjaisimmat muutokset on tehty Töölönlahden pohjukan pääosaan, joka ehdotuksessa on saanut säännöllisen pitkulaisen muodon, ja johon laajoja täytealueita on suunniteltu rautatiepenkereen laajentamiseksi. Kun tähän astisesta menettelystä, jonka mukaan valtionrautateiden toimesta on vähä vähältä täytetty lahtea etelästä pohjoiseen, olisi, jos sitä jatkuu, aikaa myöten seurauksena, että kulkuyhteys lahdenpohjukan itärantaa pitkin kaupungin ja Eläintarhan välillä kävisi aivan mahdolliseksi ja kun edellytettävissä on, että rautatiet vastedeskin tarvitsivat lisätilaa, olen katsonut tarpeelliseksi jo nyt koettaa viitoittaa sen alueen uloimmat rajat, minkä kaupunki täältä voi vastaisia kulkuyhteyksiä haittaamatta luovuttaa, ja on silloin etsimättä syntynyt lahden pohjukan nyt suunniteltu ääriiviiva, kun samalla on otettu huomioon, minkä muotoisena täytetty alue parhaiten voisi täyttää rautateiden tarkoituksia. Tietenkin edellytetään, että likaista viemäriverettä ei saa lahteen johtaa sekä että sen pohjaa ruopataan ja määrärajoin

puhdistetaan.

Alppilaan vievä tie

Läntisen Viertotien ja Alppilan väliseen nykyiseen valtatiehen nähden on tehty se muutos, että se kulkisi tunnelista rautatiepenkereen ali se hiukan etelämpänä sitä paikkaa, missä se nykyään kulkee rautatien poikki. Mainitulla tiellä lisääntymistään lisääntyvä liikenne ei ainoastaan näytä hyvin perustelevalta, vaan suorastaan vaativan tuollaista toimenpidettä, joka lienee valtionrautateiden kustannettava.

Monumentaalinen laitelma puiston suulle Sokeritehtaan vierelle

Toinenkin huomattava muutos lienee mainittava, nimittäin se mikä on tehty puiston suuhun Läntisen Viertotien varrelle, kohta Sokeritehtaan pohjoispuolelle. Helsingissä kaikkialla esiintyvän epätasaisen ja hajallisen pintamuodostuksen johdosta on ollut ja on edelleenkin vaikea kaupunginasemakaavaan sovittaa osia, jotka ehein, levollisin viivoin, väljin näköaloin, yhtenäisesti käsiteltyin ja vastakkain sopusuhtaisesti asetetuin rakennusryhmin aikaansaisivat monumentaalisen vaikutuksen, niin kuin esimerkiksi on Senaatintorin tai Pariisin ja Wienin kuuluisain paikkain laita, ja jotka osaltaan arvokkaasti osoittaisivat Helsingin olevan maamme pääkaupunki ja sen sivistyksen keskus. Töölön kaupungin osan asemakaava on rakennustaiteelliselta kannalta katsoen muodosteltu ainoastaan silmälläpitäen pirteyttä, romantiista oikullisuutta ja näennäistä säännöttömyyttä, jommoiseen ovat houkutelleet osin epäsäännöllinen pintamuodostus ja sen vaatimusten tunnontarokka noudattaminen katujen suuntiin nähden, osin siihen aikaan vallinnut maku, jonka mukaan Europan keskiaikaiset kaupungit olivat haluttuja malleja uudenaikaiselle kaupunginasemakaavataiteelle. - Tilaisuutta minkään suurisuuntaiseen aikaansaamiseen on Helsingin nykyisen asemakaavan alueella tuskin tarjona. Toiselta puolen sattuu varsin usein, että etsitään tonttipaikkoja julkisille rakennuksille, joita henkisen merkityksensä, suuruusmittain

tahi rakennustaiteellisten vaatimustensa johdosta ei käy sovittaminen tavalliselle tonttialalle, mutta jotka kaikissa mainituissa kohdin aikaansaisivat ebeän kuvan nähtyinä vihantaa taustaa vasten avaran avonaisen paikan tahi paikkaryhmän varrella. Eläintarhan nykyisellä suulla Läntisen Viertotien varrella on pitkävetäinen tasainen laakso, joka pohjoisessa päättyy Viertotien pohjoisen jatkoksen kohdalla olevaan varsin korkeaan vuoreen. Kun Viertotie on oleva tämän Helsingin osan keskeisenä pääkatuna, näyttää hyvin perustellulta, että siihen liittyen, so. sen jatkoksen vierelle edellä mainittuun laaksoon, alueelle, joka tässä tapauksessa tarjoaa varsin suuria luonnollisia etuja, varataan paikka tuollaisille monumentaalille julkisille rakennuksille ja kaiken kruumuksi sijoitetaan kadun taustaksi suuri monumentaalinen rakennus edellä mainitulle vuorelle. Suunnitelmaan liitettyssä tämän puiston osan vaihtopuolisissa ehdotuksissa osoitetaan, miten tämä laitos aluksi olisi ajateltavissa sovitetuksi ankaratyyliiseen puutarba-arkkitehtuuriin.

Florantien asemakaavan muutos

Koko tämän järjestelyn johdosta, mutta siitä riippumattakin, ja jotta puisto lännessä saisi rakennustaiteellisesti pyöristetyn rajan, on ehdotuksessa näytetty sellainen Florantien tonttien uudestijärjestely, että sitä varten olisi hankittava asianmukainen asemakaavan muutos.

Eläintarhan yksityiskohteinen järjestely

Muutoin on tässä suunnitelmassa pysytetty nykyiset ja kaupunginpuutarhurin ehdottamat päätiet. Sitä vastoin ei näytä varsin hyvin harkitulta, että Puutarhalautakunnan tavoin jo nyt yritettäisiin määrätä koko tämän laajan alueen seikkaperäinen jaoitusohjelma. Tässä kohden lienee meneteltävä sangen varovasti, erittäinkin huomioon ottaen, että luonto tarjoaa erinomaisen hyvää tilaisuutta todellisen ”luonnonpuiston” aikaansaamiseen, semmoisen, joka aikaansaadaan harsimalla ja hoitamalla ennestään olevia puita, harventamalla toisin paikoin, lannoittamalla toisin, ja ennen kaikkea joka kohtaan

painamatta sitä puutarhamaista leimaa, minkä taajaan kulkevat, sirosti kaareilevat hiekkakäytävät saavat aikaan. Metsä- ja mäkipaikkoihin olisi tasaisemmilte aloille järjestettävä laajoja yhtäjaksoisia nurmikkoja, niin käyteltyjä, että yleisö saisi niille astua, ja niin sovitettuina toistensa suhteen, että metsäisten mäkiä välistä avautuisi laajoja näköaloja. Asuntokortteleja päin olevilla puiston rajoilla pitää puuta kasvaa niin taajassa, että puiston vierellä olevat rakennukset peittyvät näkyvistä. Tämä on sääntö, jota noudatetaan kaikkialla Amerikan uudenaikaisissa puistoissa.

Alppilaa ympäröivä puistoalue

Erityistä huolenpitoa ansaitsee radan itäpuolella Alppilan ympärillä sijaitseva puiston osa. Sen taajaa havumetsää kasvavista ylänleistä, sammaleen ja vaivaismäntyjen peittämistä mäistä sekä ihanista näköalapaikoista voi oikein järjestelemällä muodostaa värentämättömän palasen Suomen luontoa pääkaupungin sydämeen. Jotta korkein vuori säilyisi kaupungin huomattavimpana näköalapaikkana, olisi tärkeätä, että Diakonissalaitokselle luovutettu, mutta toistaiseksi käyttämätön Helsinginkadun tontti nro 45 joko liitettäisiin puistoalueeseen tai myös että sen rakennusoikeuksia rajoitettaisiin. Tämän korvaukseksi voisi laitokselle ehkä tarjota etelämpää maata, joka nykyään on luovutettuna huvila-alueeksi.

Eläintarhan nykyinen huvila-alue

Eläintarhan nykyinen huvila-alue on Kaupunginvaltuuston aikaisemman päätöksen mukaan vastedes käytettävä puistoksi, jommoiseksi se varsin hyvin soveltuukin. Pitkin Töölönlahden rantaa kulkisi leveä, istutuksilla varustettu kävelytie, joka välittömästi yhtyisi pitkin rautatiepenkereen itälaitaa kulkevaan tiehen sekä Kaisaniemen kävelyteihin. Tähän osaan puistoa muutoin on vallitseville ylänleille varattu paikkoja monumentaalisille rakennuksille ja tänne teetettävät leveämmät tiet sovitettu näiden rakennusten mukaan. Tänne Helsingin vastainen kansanpuisto syntyne.

Stadion

Päinvastoin kuin Puutarhalautakunta on ehdottanut, ei esillä olevassa suunnitelmassa ole osoitettu erityistä paikkaa ”stadionia” varten, kun Eläintarhan nykyisen urheilukentän, joka on kooltaan yhtä suuri kuin Tukholman stadion, voi tarpeen vaatiessa tähän tarkoitukseen käyttää. Jos erikoista aluetta tähän tarkoitukseen pidetään suotavana, näyttää minusta kuin olisi Gumtähden mailta Träskin viereltä saatavissa tilavampi ja pintamuodostuksensa puolesta sopivampi paikka kuin Puutarhalautakunnan ehdottama.

Kaupunginpuutarha

Kaupunginpuutarhaa varten on varattu sama paikka kuin Puutarhalautakunnan ehdotuksessa, mutta alaa on hiukan supistettu.

Greijuksen metsät

Greijuksen metsät olisi pysyttävä sinällään ja vain kaikkein välttämättömimmät tiet tehtävä sekä tarpeellinen harvennus, perkaus ja ruokkominen keveällä kädellä toimitettava. Puistoalueen luoteisrajan on pintamuodostus määrännyt ja rajalinjaksi on käytetty ensimmäistä mukavaa tietä, minkä on käynyt Viertotieltä johtaminen Pikku Huopalahden itäosiin. Puistohaarakkeen tulisi kuitenkin näistä metsistä ulottua Huopalahteen (katso yleiskarttaa), jotta kävijät voisivat täällä päästä veden partaalle ja alue kävisi jonkin verran vaihtelevammaksi. Koillisessa on Böle metsäalueen luonnollisena rajana, joka alue, niin kuin edellä mainittiin, verraten kapeana puistokaistaleena jatkuisi Bölen järjestämättömään maiden halki yhtyäkseen kauempana pohjoisessa oleviin erillisiin kaupunginalueisiin.

Teiden leveys

Puutarhalautakunnan suunnitelmassa käytettyjä tieleveyksiä näyttää eräissä tapauksissa käyvän kaventaminen, erittäinkin

huomioon ottaen että niitä voi myöhemmin levittää, jos tarve vaatii. Näitä leveyksiä ei kuitenkaan olisi lopullisesti määrättävä, ennen kuin tarkat yksityiskohtaiset suunnitelmat on puiston eri osia varten laadittu ja teiden poikkaisprofiileja tutkittu.

Puistoalueen suojeleminen

Lopuksi pyydän huomauttaa, että on tärkeätä, ettei näitä puistoalueita vastedes käytetä niille vieraisiin tarkoituksiin, esim. huvilain ja sairaalain paikaksi. Miten sellainen tehokas suojeleminen on aikaansaataavissa, on vaikea sanoa, mutta näyttää siltä kuin ei esivallan vahvistama kaupunginasemakaava yksin tarjoisi tässä kohden riittäviä takeita. Kun tarpeellista tilaa jollekin kaupungin rakennukselle ei ole saatavana rakennettaviksi tarkoitetuilta alueilta, on jo nyt osoittautunut, että luodaan ahnaita katseita puistoihin (esimerkkejä: Eläintarhan huvilat, kulkutautisainaat, keskuskirjasto) ja houkutus varmaankin lisääntyy sikäli kuin kaupunki kasvaa. Varovainen ja kaukonäköinen kunnallispolitiikka näyttää sen tähden vaativan, että kaupunki pitää varalla erityisiä muita alueita tuollaisiin arvaamattomiin tarpeisiin.

Helsingin kaupungin Rakennuskonttorissa, marraskuulla 1912.

Bertel Jung

Aluetta rajaavat aidat ja muurit

Liite 3. Sairaala-alueen muurit ja aidat

1929

Alkuperäinen rautabetoninen muuri.

1930-luku

Nordenskiöldinkatuun rajautuva betoni- ja luonnonkivimuuri. Luonnonkivimuuri lisätty todennäköisesti Reijolankadun rakentamisen yhteydessä.

1938

Alkuperäistä muuria joudutaan purkamaan hallintorakennuksen uuden läisäiiven tieltä, rakennuksen julkisivusta tulee näin Lääkärintatua rajaava elementti.

1957

Alkuperäinen muuri puretaan autotallin ja kappelin väliin sijoittuneen uuden talousrakennuksen takia. Muuri korvataan tiilimuurilla.

1957

Talousrakennuksen pohjoisjulkisivusta tulee Lääkärintatua rajaava elementti.

1957

Uuden tuberkuloositoimiston takia tontin luoteiskulman muurin linjausta muutetaan. Uusi muuri jäljittelee vanhan ulkomuotoa.

2003

Alkuperäistä muuria puretaan uuden kuntoutuskeskuksen rakentamisen yhteydessä. Muuri korvataan teräsaidalla.

2003

Nordenskiöldinkatun sisäänkäyntiä laajennetaan. Sisäänkäynti rajataan graniittisilla tukimuureilla.

Alueen sisäiset aidat ja muurit

1929

Pääsisäänkäynnin tukimuurit. Sokkelina lohkopintainen graniitti. Näiden päällä skarpimmat graniittilaatat, jotka reunustavat myös rappusia. Todennäköisesti tontin räjäytystöistä saatua kiviaineista

1929

Autotallin ja hallintorakennuksen välissä sijaitseva muuri. Rapattu tiilimuuri profiloitune räystääslistoineen, peltikate, lohkopintainen graniittisokkeli. Hallintorakennuksen länsisiiven paikalla oli alunperin samanlainen muuri ja autotalli.

1929

Terassoitien tukimuurit. Lohkopintainen luonnonkivimuuri, jossa siro teräskaide. Osa koillispuolen muureista purettu 1980- ja 2000-luvun laajennuksien seurauksena.

1929

Rakennus 2 ja 3:n ensimmäisen kerroksen makuuterassin muurit. Muotokieli samanlainen kuin autotallin ja hallintorakennuksen välissä sijaitsevalla muurilla. Katettu osittain vuonna 1996.

1957

Talousrakennuksen silta, rajaavana elementti etenkin rak 1, 2 ja 3:n välillä sijaitsevalta ylätasanteelta katsottuna. Käsittelemättömien betonipilarit, ulottuu eteläpuolella maanpintaan asti. Lämpökeskus rajaamassa itäreunaa.

1978

Uuden päiväkodin puuaita.

1981

Uuden terveyskeskuksen ja huoltopihantakia alkuperäisiä luonnonkivimuureja puretaan ja jatketaan osittain paikallavaletuilla betonimuureilla.

1981

Uuden huoltopihan länsipäädyn betonimuuri.

Alueen sisäiset aidat ja muurit

1981

Uuden terveyskeskuksen lohkopintainen luonnonkivimuuri.

1981

Terveyskeskuksen eteläpuoleisen terassin betonilaatat teräskaitteineen.

1989

Uusien asuinkerrostalojen pihojen valkoisten puuaidat.

2000

Luonnonkivimuuri (todennäköisesti alkuperäisistä osista tai hyvä jäljennös), rakennetaan uuden, Lääkärinkadulle johtavan tielinjauksen yhteydessä vuonna 1997. Lohkopintainen graniitti.

2003

Uuden kuntoutuskeskuksen huoltopihan säileäpintaiset luonnonkivimuurit, osittain yhdistetty tiheäjakoiseen teräsaitaan.

2003

Kuntoutuskeskuksen ja kaupunginsairaalan välinen aita. Vihreä teräsaita portteineen ulottuu terveyskeskukselta ulkomuuriin asti.